

Roope Tommila

Laitoshoido Helsingin kaupungin lastenkodeissa

Käsityksiä ja kokemuksia lastenkotien laitoshoidosta palveluna perhehoidon ja vaativan laitoshoidon välissä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö 5.2.2016

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Roope Tommila Laitoshoito Helsingin kaupungin lastenkodeissa Käsityksiä ja kokemuksia lastenkotien laitoshoidosta palvelu- na perhehoidon ja vaativan laitoshoidon välissä 103 sivua + 7 liitettä 5.2.2016
Tutkinto	Sosionomi (YAMK)
Koulutusohjelma	Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen tutkinto- ohjelma
Ohjaaja(t)	Marjatta Kelo, lehtori Pirkko Turpeinen, laitoshoidon päällikkö (Helsingin kaupunki)
<p>Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston lastenkotien rakennetta uudistettiin vuonna 2013. Laitoksia yhdistettiin hallinnollisesti suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja muutos- hankkeen yhteydessä pääosassa kaupungin laitoksia alettiin tuottaa vaativan laitoshoidon palvelua. Tällä hetkellä kevyempää laitoshoidon palvelua tuotetaan kolmessa helsinkiläis- sessä lastenkodissa ja lisäksi sitä ostetaan ulkopuolelta.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata työntekijöiden käsityksiä ja entisten asiakkaiden kokemuksia Helsingin kaupungin lastenkodeissa annettavasta laitoshoidosta. Tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitä laitoshoito on tällä hetkellä, ja koota materiaalia kehittämistyön pohjaksi. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: 1) Minkälaisia käsityksiä lastensuojelun parissa työskentelevillä työntekijöillä on lastenkodissa annettavasta laitoshoidosta? 2) Minkälaisia kokemuksia entisillä asiakkailla on lastenkodissa annettavasta laitoshoidosta? Työntekijöi- den käsityksillä tarkoitan sitä, mitä he ajattelevat laitoshoidon eri osa-alueista ammatillisen kokemuksensa perusteella. Entisten asiakkaiden kokemuksilla tarkoitan sitä subjektiivista tietoa, jota heille on kertynyt laitoshoidon sijoitusprosessin aikana.</p> <p>Muodoltaan opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Aineistonkeruun haastattelumenetelmi- nä olen käyttänyt työntekijöiden osalta fokusryhmähaastattelua ja entisten asiakkaiden osalta teemahaastattelua. Aineiston analysointimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisäl- lönanalyysiä.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat työntekijöiden käsitysten ja entisten asiakkaiden kokemus- ten vastaavan toisiaan monilta osin. Yhtäläiset näkemykset koskivat sääntöjä, rajoitustoi- menpiteiden käyttämistä, perheiden kanssa tehtävää työtä, koulunkäynnin ja harrastusten tukemista sekä laitoshoidon yksiköiden tiloja. Tulokset osoittivat myös merkittäviä näke- myseroja jopa hoito- ja kasvatustyön ydinalueilla. Tärkeimpinä näistä ovat hoito- ja kasva- tusneuvottelut sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmat, joiden merkitys oli hyvin erilainen työn- tekijöille ja entisille asiakkaille, vaikka molemmat tekijät vaikuttavat olennaisesti sijoitusten tavoitteiden asettamiseen ja niiden toteutumisen seuraamiseen. Eroavaisuuksia löytyi myös näkemyksistä laitoksissa tehtävään omaohjaaja- sekä psykologityöhön.</p>	
Avainsanat	lastensuojelu, lastenkoti, laitoshoito, lastensuojelulaki

Author Title	Roope Tommila Institutional care in Helsinki City children's homes
Number of Pages Date	103 pages + 7 appendices 5 February 2016
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Master Degree in Health Care and Social Services
Specialisation option	Development and Management in Health Care and Social Services
Instructor(s)	Marjatta Kelo, Lecturer Pirkko Turpeinen, Head of institutional care
<p>The structure of City of Helsinki's children's homes was renovated in 2013. The facilities were administratively combined into larger entities and as the result of the transformation project most of them began to provide services for the more demanding children. Currently lighter institutional care for out-of-home children is provided by three children's homes in Helsinki and in addition they are bought from outside.</p> <p>The purpose of this study is to describe the perceptions of employees and former clients' experiences related to the institutional care in Helsinki City children's homes. The aim is to provide information on the current state of institutional care, and to produce material which may be used later helping developing services. Research questions are two: 1) What kind of perceptions do the employees have related to the children's homes' institutional care? 2) What kind of personal experiences the former clients have related to the children's homes' institutional care? The perceptions of the employees are based on their professional experience from different elements of children's homes' institutional care. Former clients' experiences are based on their personal view on the institutional care provided in children's homes.</p> <p>The thesis is a qualitative research and two data collection methods have been used in the process. Data from the employees was collected by focus group interview. Former clients' experiences were collected by four theme interviews. Data from both interview types were analyzed by material-based content analysis.</p> <p>The results of the study show that employees' perceptions and former clients' experiences are equivalent in many areas of the care. Equal views were concerning rules and restriction measures used in children's homes as well as family work, facilities and supporting hobbies and studying at school. The results showed also significant differences even on key areas of the care. The most important of these are the importance of meetings and plans concerning care and upbringing. The significance was very different for employees and former clients even though both factors are affecting the setting of objectives and monitoring achieving them during care. Differences were also found related to work of personal caregivers and psychologists in children's homes.</p>	
Keywords	child protection services, children's home, institutional care, child welfare act

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tausta ja viitekehys	2
2.1	Opinnäytetyön tausta	2
2.2	Sijaishuolto ja laitoshoido lastensuojelulaisissa	4
2.3	Aikaisempi tutkimus	5
2.4	Laitoshoido lastenkodissa	9
2.4.1	Yksilöllinen hoito- ja kasvatustyö	10
2.4.2	Yhteisöllisyys	12
2.4.3	Perheiden kanssa tehtävä työ	13
2.4.4	Lastenkodin tilat	14
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	16
4	Opinnäytetyössä käytetyt tutkimusmenetelmät	18
4.1	Aineiston kerääminen	18
4.2	Fokusryhmähaastattelun toteuttaminen	22
4.3	Yksilöteemahaastattelujen toteuttaminen	24
4.4	Aineiston analyysi	25
4.5	Tutkimuksen riskit ja huomioitavat asiat	28
5	Tutkimuksen tulokset	28
5.1	Työntekijöiden käsitykset laitoshoidon palvelusta	28
5.1.1	Käsitykset laitoshoidon prosessista	29
5.1.2	Hoito laitoshoidon osastolla	31
5.1.3	Dokumentointi laitoshoidossa	36
5.1.4	Työntekijöiden käsitykset laitoshoidon henkilökunnasta	38
5.1.5	Käsitykset lapsen arjesta laitoshoidossa	41
5.1.6	Yhteisöllinen toiminta laitoshoidossa	44
5.1.7	Laitoshoidon yksikkö toimintaympäristönä	46
5.2	Entisten asiakkaiden kokemukset laitoshoidon palvelusta	48
5.2.1	Kokemukset laitoshoidon prosessista	48
5.2.2	Kokemukset laitoshoidon rakenteista	51
5.2.3	Laitoshoidon henkilökunta lapsen näkökulmasta	54
5.2.4	Muut aikuiset lapsen ympärillä	58

5.2.5	Sosiaaliset suhteet	60
5.2.6	Lapsen arjen kokemukset laitoshoidossa	63
5.2.7	Lapsen kokemukset rajoittamisesta laitoshoidossa	66
5.2.8	Kokemukset yhteisöllisestä toiminnasta	69
5.2.9	Lastenkodin tilat asiakkaan näkökulmasta	72
6	Pohdinta	76
6.1	Opinnäytetyön tulosten tarkastelu	76
6.1.1	Laitoshoidon sijoitus ja sen tavoitteet	76
6.1.2	Hoito ja kasvatus	77
6.1.3	Säännöt ja rajoittaminen	79
6.1.4	Perheiden kanssa tehtävä työ	80
6.1.5	Laitoshoidon henkilökunta ja sosiaalityöntekijä	81
6.1.6	Koulunkäynti ja sen tukeminen	83
6.1.7	Lapsiryhmä osastolla ja lastenkodissa	84
6.1.8	Harrastukset ja yhteinen toiminta	85
6.1.9	Tilat ja niiden käyttäminen	86
6.2	Eettiset kysymykset	87
6.3	Luotettavuus	89
7	Johtopäätökset, jatkotutkimusaiheet ja kehittämishaasteet	92
7.1	Johtopäätökset	92
7.1.1	Työntekijöiden käsitysten ja entisten asiakkaiden kokemusten yhtäläisyydet	92
7.1.2	Työntekijöiden käsitysten ja entisten asiakkaiden kokemusten väliset erot	94
7.2	Kehittämishaasteet	97
	Lähteet	98
	Liitteet	
	Liite 1. Tiedonantokirje työntekijöille	
	Liite 2. Suostumuslomake työntekijöille	
	Liite 3. Tiedonantokirje entisille asiakkaille	
	Liite 4. Suostumuslomake entisille asiakkaille	
	Liite 5. Haastatteluissa käytettävät teemat	
	Liite 6. Taulukko työntekijöiden käsitysten luokittelusta	
	Liite 7. Taulukko entisten asiakkaiden kokemusten luokittelusta	

1 Johdanto

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston työntekijöiden käsityksiä ja entisten asiakkaiden kokemuksia Helsingin kaupungin lastenkodeissa annettavasta laitoshoidosta. Tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitä laitoshoido on tällä hetkellä ja koota materiaalia kehittämistyön pohjaksi. Tutkimuskysymyksenä on mitä työntekijöiden käsityksiä ja entisten asiakkaiden kokemuksia laitoshoidoon liittyy. Nykytilaan liittyvien käsitysten ja kokemusten selvittäminen tekee näkyväksi kehittämistarpeita suhteessa vaatimuksiin, joihin kaupungin laitoshoidon tulevaisuudessa tulee pystyä vastaamaan.

Muodoltaan opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Aineistonkeruun haastattelumenetelmänä olen käyttänyt työntekijöiden osalta fokusryhmähaastattelua ja entisten asiakkaiden osalta teemahaastattelua. Aineiston analysointimenetelmänä olen käyttänyt aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tutkimuksen tulokset voivat osaltaan auttaa laitoshoidon kehittämistyötä ja toimia materiaalina laitoshoidoa koskevaa palvelukuvausta laadittaessa. Laajempaan kontekstiin on lastensuojelun laitoshoido ja sitä määrittelevä kirjallisuus, aiempi tutkimusmateriaali sekä toimintaa säätelevä lastensuojelulaki.

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirastolla on seitsemän pitkäaikaista hoitoa antavaa lastenkotia. Lastenkotien rakennetta uudistettiin vuonna 2013. Lasten- ja nuorisokotien muutoshanke oli osa vuoden 2012 alussa lapsiperheiden vastuualueella käynnistettyä lastensuojelun muutoshanketta vuosille 2012–13. Muutoshankkeen yhteydessä kaupungin laitoksissa, yhtä lukuun ottamatta, alettiin tuottaa vaativan laitoshoidon palvelua. Pian havaittiin, että osa vaativan laitoshoidon paikoista oli tyhjänä ja saman aikaan kevyempää laitoshoidon palvelua ostettiin ulkopuolelta. Tähän tarpeeseen pyrittiin vastaamaan vuonna 2014 muuttamalla Hyvösen lastenkodin Myrskylänkujan toimipisteen 24 asiakaspaikkaa laitoshoidon paikoiksi. Laitoshoidon palvelua tuotetaan tällä hetkellä myös Lemmilän lastenkodin kaikilla 13 asiakaspaikalla ja pääosin vaativaan laitoshoidoon keskittyvän Toivolän lastenkodin kuudella paikalla. Opinnäytetyössäni tutkin, millaisia käsityksiä ja kokemuksia laitoshoidon palveluun liittyy.

2 Opinnäytetyön tausta ja viitekehys

2.1 Opinnäytetyön tausta

Helsingiläisten lastenkotien tarjoama hoito on perinteisesti ollut sitä, mitä nyt kutsutaan laitoshoidoksi. Ympäri vuorokautisen laitoshoidon palvelu tarjoaa lapsille turvallisen kasvuympäristön silloin, kun kotona asuminen ei ole mahdollista. Laitoshoidon asiakkaita ovat lapset ja nuoret, joita ei voida sijoittaa perheisiin, tai joille ei löydy sopivaa perhettä (BearingPoint 2012b: 32). Palvelu on suunnattu vakavasti oirehtiville lapsille, joiden kuntoutus voidaan järjestää ainoastaan laitoshoidossa. Lapsilla voi olla vakavia käytöshäiriöitä, psyykkistä oireilua, päihteiden käyttöä tai asosiaalista käytöstä. (Helsingin lasten- ja nuorisokotien muutoshanke 2013: 15.)

Helsingin kaupungin lastensuojelun muutoshankkeen yhteydessä lastensuojelun johtaja laati tehtäväksiannon ja nimesi 30.1.2013 työryhmän valmistelemaan ehdotusta lastenkotitoiminnan rakennemuutoksen käytännön toteuttamisesta 31.5.2013 mennessä. (Turpeinen 2013: 3-4.) Pieniä yksiosastoisia laitoksia sekä erillään toimivia osastoja suljettiin niiden työturvallisuuteen, tuen saamiseen sekä hoito- ja kasvatushenkilöstön sijaistamiseen liittyvän haavoittuvuuden vuoksi (Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta 2013: 2). Yksinäisten osastojen, joilla usein työskenteli yksi ohjaaja vuorossa, ei koettu turvallisesti kykenevän vastaamaan haastavan asiakaskunnan tarpeisiin. Lastenkotien asiakkailla voi esiintyä mm. päihde- ja mielenterveysongelmia, käytöshäiriöitä, rikollisuutta, asosiaalista käyttäytymistä ja koulunkäynnin haasteita eri muodoissaan.

Laitoksia yhdistettiin hallinnollisesti suuremmiksi kokonaisuuksiksi syyskuusta 2013 alkaen. Toteutettujen muutosten ja parhaillaan suunnitteilla olevien rakennushankkeiden valmistuttua kaikissa lastenkodeissa yhtä lukuun ottamatta tulee olemaan yhteensä 33–44 asiakaspaikkaa. Henkilöstöresurssia tarkistettiin ja suljettavien yksiköiden vakinainen henkilökunta siirtyi vahvistamaan muita yksiköitä. Muutoksia ennen lastensuojelun palvelutarpeita selvitettiin konsulttiyritys BearingPointin tekemän kartoituksen avulla. Näin saatiin selville asiakastyypit ja rakennemuutosta suunniteltiin tämän tiedon pohjalta. BearingPointin tavoitteena oli tukea Helsingin kaupunkia lastensuojelun palvelurakenteen muutoksessa ja muutoshankkeen toteuttamisessa. Eräänä tehtäväkokonaisuutena oli lastensuojelun asiakastarpeiden tunnistaminen. Tehtävässä perehdyttiin

tyypillisiin asiakasryhmiin, tunnistettiin keskeisimmät asiakastarpeet ja analysoitiin niiden yleisyys asiakaskunnassa. Konsulttiyritys kiteytti lastensuojelun muutostarpeen: *”Kaupungin kannalta palvelujen tavoitteena on, että palvelurakennetta voidaan keventää tarjoamalla palveluita, joilla voidaan ehkäistä, korvata ja lyhentää sijaishuollon tarvetta. Määrittelemällä palvelutasot voidaan tarjota oikea määrä kuntoutusta ja johtaa palveluita systemaattisemmin”*. (BearingPoint 2012a: 3-10.)

Muutoksen tavoitteena oli se, että hoito- ja kasvatustyön henkilöstöresurssia uudella tavalla kohdentamalla Helsingin kaupunki vahvistaa lastenkotien edellytyksiä kuntouttaa laitoshoidon tarvitsevia lapsia (Turpeinen 2013: 3). Lapsen kannalta tavoitteena oli, että tämä voi asua samassa laitoksessa koko sijoituksen ajan kuntoutuksen eri vaiheissa ja voi siirtyä laitoshoidosta kevyempiin palveluihin, kuten perhekotiin, sijaisperheeseen, kotiin tai asumaan itsenäisesti.

Syyskuun 2013 alusta alkaen Lemmilän 13-paikkaista lastenkotia lukuun ottamatta kaikki 208 lastenkotipaikkaa osoitettiin vaativan laitoshoidon asiakkaille henkilöstömitoituksen ollessa 1,3 työntekijää yhtä vaativahoitoista lasta kohden. Vakavat tarpeet saavat suuren huomion lastensuojeluun liittyvässä keskustelussa. Määrällisesti niitä esiintyy kuitenkin suhteellisen pienellä osalla asiakkaista. Vakavien ongelmien ja moniongelmaisten nuorten hoito kuluttaa kuitenkin merkittävästi resursseja ja on kallista. Vaikaviin ongelmiin puuttumalla voidaan kuitenkin tuottaa merkittävä hyöty yksittäiselle asiakkaalle, mikäli kuntoutuksessa onnistutaan. (BearingPoint 2012a: 8.)

Helsinki käyttää oman lastenkotitoiminnan lisäksi myös huomattavan määrän ostopalveluita tuotettuna eri puolilla Suomea sijaitsevista laitoksista. Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta annetun lain 4 §:n mukaan kunta voi järjestää sosiaali- ja terveystalot itse tai ostaa ne muilta toimijoilta. Palveluja voidaan ostaa valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muilta julkisilta ja yksityisiltä toimijoilta. (Räty 2012: 144.) Vaativampien asiakkaiden kallis hoito on ollut oman tuotannon ydin ja edullisempia laitossijoituksen palveluita on ostettu ostosopimusyksiköistä. Vuosi 2014 osoitti, etteivät kaikki vaativan laitossijoituksen paikat olleet jatkuvassa käytössä, vaan laskennallisesti noin kymmenen paikkaa oli tyhjänä koko vuoden. Samaan aikaan edullisempaa laitoshoidon palvelua ostettiin ostosopimusyksiköistä. Vuonna 2014 ulkopuolelta ostettujen laitoshoidon vuorokausien määrä vastaa 87 hoitopaikkaa ympäri vuoden. Samana vuonna Helsingin omien yksiköiden laitoshoidon paikkoja oli käytössä 37. Oma tuotanto kattoi siis vajaan kolmanneksen laitoshoidon tarpeesta. Vaativan

laitoshoidon ostot vuonna 2014 puolestaan vastaavat 108 ympärivuotista paikkaa ja koulukotihoidon ostot 49 paikkaa. (Asiakasohjausyksikön tilastot vuodelta 2014.)

Tietoa tutkimukseeni olen kerännyt lastensuojelulaitosten kanssa läheistä yhteistyötä tekevilta tahoilta, jotka näkevät laitosten toiminnan omasta näkökulmastaan. Uskon laadullisten menetelmien antaneen parhaat mahdollisuudet erilaisten näkemysten esiin saamiselle. Olen laatinut lastenkotien laitoshoidon koskevan teemahaastattelupohjan. Hyödynsin samoja teemoja sekä työntekijöiden että entisten asiakkaiden haastatteluisissa. Tietolähteinäni olen käyttänyt laitoshoidon käsittelevää kirjallisuutta, tutkimustietoa, Helsingin kaupungin ohjeita sekä lastensuojelulaitosten toimintaa ohjaava lastensuojelun lainsäädäntöä. Lisäksi olen kerännyt ulkomailla tehtyjä tutkimuksia koskevaa tietoa Cinahl-tietokantahakujen avulla käyttäen englanninkielisessä tiivistelmässä mainittuja avainsanoja hakusanoina.

2.2 Sijaishuolto ja laitoshoidon lastensuojelulaissa

Lastensuojelulain 34 §:n mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on viipymättä ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin, jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä, taikka jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään (Räty 2012: 269). Lastensuojelulain 4 § kuvaa lastensuojelun keskeisiä periaatteita. Laki korostaa mahdollisimman hienovaraista toimintaa ja avohuollon tukitoimien ensisijaisuutta, jos lapsen etu ei muuta vaadi. On kuitenkin huomioitava, että mikäli sijaishuoltoa tarvitaan, on siihen ryhdyttävä välittömästi eikä tällaisessa tilanteessa kokeilla avohuollon tukitoimia, jos ne perustellusti arvioiden olisivat käytännössä riittämättömiä. Lievimmän toimenpiteen ensisijaisuuden periaatteenkin mukaisesti toimittaessa sijaishuoltoa järjestetään heti, jos lapsen etu sitä vaatii. (Räty 2012: 8-10.)

Kun avohuollon palvelut eivät riitä tukemaan lapsen turvallista kasvua ja kehitystä, voidaan käyttää sijaishuollon keinoja. Lastensuojelulain 49 § määrittelee sijaishuollon tarkoittavan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen edun toteutumisen on ohjattava sijaishuoltopaikan valintaa eli ratkaisevaa on se, missä hoito ja huolenpito voidaan parhaiten järjestää. (Räty 2012: 405–406.) Sijaishuollon järjestämis- ja kustannusvastuu on sillä kunnalla, jossa lapsen huostaanottamisen ja sijaishuollon tarve on syntynyt (Räty 2012: 119).

Lastensuojelulain 50 §:n muuttamisesta annetun lain (316/2011) mukaan lapsen sijaishuolto järjestetään laitoshuoltona vain, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla muualla. Tämä tarkoittaa sitä, että perhehoito on laitoshuoltoon nähden ensisijainen sijaishuollon muoto. (Räty 2012: 417.) Helsingissä perhehoito on kaikenikäisten asiakkaiden kohdalla ensisijainen sijaishuollon vaihtoehto, ja Helsingin lastensuojelussa pyritäänkin sijoittamaan kaikki alle 12-vuotiaat sijaishuollon asiakkaat perheisiin. Jos sopivia perheitä ei ole tarjolla tai lapsen hoidossa arvioidaan tarvittavan lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, tulee kysymykseen laitossijoitus. Tuija Eronen toteaa väitöskirjassaan laitossijoituksen olevan voimakas henkilökohtaiseen elämään kohdistuva interventio, minkä myötä lapsi sijoitetaan pois kotoaan. Vuonna 2009 Suomessa oli kodin ulkopuolelle sijoitettuna yhteensä 16 000 lasta, joista 5 900 oli sijoitettuna laitokseen. (Eronen 2012: 26.) Mikäli lapsen hoidollinen tilanne vaatii erityisen paljon aikuisen läsnäoloa ja tukevia rakenteita, tarvitaan vaativan laitoshoidon paikkaa. Lapsen tarpeiden arvioiminen on tehtävä huolellisesti ennen sijoitusta. Tarpeiden muuttumista sekä hoidollisen tilanteen etenemistä on seurattava koko sijoituksen ajan. Tarpeiden muuttuessa myös sijoituksen sisällön on kyettävä vastaamaan uuteen tilanteeseen. Vaativasta laitoshoidosta on laadittu kattava palvelukuvaus, joka selvittää lapsen tarpeisiin perustuvan hoitoajatuksen kolmiportaisen palvelutasojärjestelmän avulla. Vaativan laitoshoidon palvelukuvausta pilotoitiin kolmessa lastenkodissa kevään 2013 aikana (Turpeinen 2013: 3). Myös perhehoidon sisällöstä on tehty palvelukuvaus.

2.3 Aikaisempi tutkimus

Marita Törrönen on tutkinut lasten arkea lastenkodissa ja sairaalassa. Lasten arki laitoksessa (Törrönen 1999) on etnografinen tutkimus, jonka tavoitteena oli selvittää miten lapset arkensa laitoksessa kokevat. Yläkäsitteenä käytetty elämistila koostuu ajan, tilan ja toiminnan merkityksistä. Törrönen lähestyi aihetta henkilökunnan ryhmähaastatteluiden ja laitoksen arjen osallistuvan havainnoinnin avulla. Tutkimus selvittää arjen ja ajan sujumista laitoksessa, käsityksiä lapsuudesta sekä laitoksen fyysisten tilojen merkitystä lasten elämässä kodin ulkopuolella. Törrösen havaintojen mukaan selkeistä rajoista huolehtivista hoitajista ja tarkasti rytmitetystä päiväohjelmasta huolimatta lastenkodin arkeen liittyy paljon hienovireisiä asioita, kun niitä osataan herkkänä havaita. Lasten arkeen kuuluu ikävää, suruja ja pelkoa. Tämän lisäksi esiintyy iloa, toiveikkautta, unelmia ja arkista selviytymistä. Törrönen ei yleistä tuloksiaan tutkimiansa tilojen ulkopuolelle. Hän toteaa, että laitosten ja hoitajien tavoitteet ja päämäärät eivät ole

olleet kohteena vaan lasten tulkinnat laitoksessa tapahtuvasta arjesta. Törrönen määrittelee lasten näkökulman olevan sitä, että he kokevat laitoksen eri tavoin kuin siellä työskentelevät aikuiset. Törrösen mielestä lasten näkökulma on tutkimuksellisesti yhtä kiinnostava kuin aikuisten, mutta se päättyy harvemmin tutkimuksen kohteeksi. Tutkimuksessaan hän on huomannut, että aikuisilla on lapsia voimakkaampi asema laitoksessa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Työntekijöiden, lasten ja omaisten epäviralliset ryhmät tukevat laitoksen tavoitteiden toteutumista. (Törrönen 1999: 132–133.) Oman tutkimukseni kannalta oli sekä kiinnostavaa että välttämätöntä saada tietoa molemmista näkökulmista. Tutkin lapsen huoneen, osaston yleisten tilojen sekä ulkoalueiden merkitystä laitoshoidossa. Lastenkodin tilojen kokemus on ollut yksi tutkimukseni teemoista.

Lastenkoti osana elämäntarinaa – narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista on Tuija Eronen väitöskirja vuodelta 2012. Eronen tutkii lastenkotia elämänkerrallisen narratiivisen aineiston kautta. Tutkimus perustuu entisten lastenkotien asiakkaiden kokemuksiin lastenkodista kasvuympäristönä. Henkilökohtaisten tarinoiden avulla Eronen tutkii laitoshoidon osana lastensuojelua sekä siihen liittyvää julkisen vallan käyttöä. Myös lastensuojelun ideologisia ja poliittisia painotuksia käsitellään tutkimuksessa. Eronen on tutustunut asiakkaiden kirjoittamiin kertomuksiin kokemuksistaan sekä haastatellut osaa kirjoittajista. Eronen on havainnut asiakkaiden jakautuvan optimisteihin, pessimisteihin ja radikaaleihin sen mukaan, millaisena he elämänsä laitoksessa ovat kokeneet ja millaisena he sen muistavat. Lastenkodissa eletyn elämän muistoihin vaikuttaa Eronen tutkimuksen mukaan myös siellä työskentelevien aikuisten tapa opastaa lapsia arjessa ja toisaalta dokumentoida lasten arkea. Yksilöllisyydensuojan korostuessa kirjauksissa näkyy ainoastaan tietyn lapsen elämään liittyvät asiat. Tämä tekee kollektiivisesta muistelemisesta vaikeaa. Samoin esim. valokuvien käyttö kokemusten muistelussa on kotiolosuhteita rajatumpaa yksityisyydensuojan takia. Eronen toteaa lastenkodin heijastavan oman aikansa yhteiskunnan käsityksiä hyvästä ja huonosta lapsuudesta sekä hyvästä ja huonosta vanhemmuudesta. (Eronen 2012: 111–119.)

Sarianna Reinikainen on tutkinut väitöskirjassaan nuorten kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymistä laitossijoituksen jälkeen. Nuorisokodista maailmalle (Reinikainen 2009) valottaa laitossijoituksen merkitystä kahden pääteeman kautta. Kyselyt ja haastattelut koskivat tyttöjen kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja kokemuksia selviytymisestä aikuisena. Kolmantena teemana oli nuorisokodin koettu

merkitys. Haastatteluihin osallistui 34 nuorisokodin entistä asiakasta. Haastatteluja edeltänyt kysely lähetettiin kaikille nuorisokodista itsenäistyneille 116 henkilölle. Reinikaisen tutkimus on oman opinnäytetyöni kannalta olennainen, koska se pohjautuu nimenomaan asiakaskunnan kokemuksiin lastensuojelulaitoksessa saamastaan hoidosta. Reinikainen on havainnut, että ajallisesti ja paikallisesti sama laitos ei ole yhtäläinen kokemus asiakkaille. Kokemukset vaihtelevat sen mukaan, miten laitoksen on koettu vastaavan yksilöllisiin tarpeisiin ja odotuksiin. Merkittävimmät ja yleisimmät tarpeet tutkimuksen perusteella olivat turvallisuuden, yhteenkuuluvuuden ja arvostuksen tarpeet. Itsenäisessä elämässä selviytymisen kannalta haasteiksi nousivat yksinäisyys, epävarmuus ja levottomuus. Haastateltujen mukaan tukiverkko laitossijoituksen jälkeen on koettu heikoksi ja laitoksesta on itsenäistytty puutteellisin taidoin ja usein myös liian aikaisin. Aikuisiässä selviytymisen kannalta sijoituksessa on kuitenkin nähty paljon hyviä puolia. Etuina on ollut kotoa pois pääseminen, turvalliset tilat ja ympäristö sekä tärkeiden asioiden oppiminen. Myös asiallisella ja ystävällisellä henkilökunnalla on ollut merkitystä myönteisten kokemusten syntymisessä. (Reinikainen 2009: 189–193.)

Historiallista perspektiiviä lastenkoteihin liittyvistä kokemuksista sain Elina Pekkarisen vuonna 2010 tekemästä tutkimuksesta *Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu – viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä*. Lastensuojelun asiakkaiden monipolviset tarinat ulottuvat 1940-luvulta 2010-luvulle. Tapaustutkimus kuvaa miten sijoitukset ovat nuoriin kulloinkin vaikuttaneet osana nuoren elämää yhdessä muiden viranomaisten toimenpiteiden kanssa. Pekkarinen on havainnut perheiden köyhyyden, ihmissuhdevaikeuksien ja muiden sosiaalisten ongelmien yhdistävän eri aikoina lastensuojelun asiakkaina olleita poikia. Myös ympäristön, kuten naapuruston, suhtautumisessa on yhtäläisyyksiä. Nuorten ongelmat on ensin tiedostettu naapurustossa ja ajan myötä ne ovat saaneet aikaan yhä voimakkaampia reaktioita. Vertaisryhmän merkitys nuorten elämässä on myös ollut tarinoiden kannalta huomattava. Sosiaalisesti oireilevat pojat ovat usein jääneet esim. kouluyhteisössä joukon ulkopuolelle. (Pekkarinen 2010: 164–165.)

Riitta Laakson väitöskirja vuodelta 2009 *Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityöstä* käsittelee lastenkodeissa tehtävää vähän tutkittua työtä. Empiirisenä tavoitteena Laaksolla oli tuon arkisen työn kuvaaminen ja jäsentäminen. Teoreettisena tavoitteena hänellä oli työhön liittyvien käsitteiden löytäminen, jotta työtä olisi helpompi ymmärtää. Tutkimus tehtiin osallistuvan havainnoinnin, haastattelujen, lapsiin liittyvien päivittäismuistiinpanojen ja kahden lastenkodin tuottaman materiaalin, kuten laatukäsi-

kirjan pohjalta. Tutkimus käsittelee monia lastenkotityön osa-alueita, ja tältä pohjalta löysin hyödyllistä tietoa omaan tutkimukseeni. Laakso lähestyy lastenkotityötä neljästä näkökulmasta. Lasten arkista huolenpitoa tarkastellaan lapsen asioiden hoitamisen, lapsen tarpeisiin vastaamisen ja lasten kanssa ajan viettämisen näkökulmasta. Tässä osiossa korostuu yksilöllinen hoito ja kasvatusta. Toinen osa koskee yhteisöllistä puolta lastenkodissa. Tämä näkyy useiden lasten ja työntekijöiden yhtäaikaisena paikalla olemisena ja siihen liittyvinä ilmiöinä. Olennaista on aikuisten ja lasten välinen suhde ja näiden ryhmien erot vastuun ja vallan kannalta. Kolmantena aiheena Laakso tutkii vanhempien kanssa tehtävää työtä. Tämä ilmenee kasvatuskumppanuutena, vanhemmuuden kontrolloimisena sekä vanhemmuuteen houkuttelemisena. Tutkimuksen viimeinen osuus käsittelee lastenkotityössä väistämättä eteen tulevia vaikeita aiheita. (Laakso 2009: 6.)

Manu Kitinojan tutkimus vuodelta 2005 on nimeltään Kujan päässä koulukoti. Tutkimus käsittelee koulukoteihin sijoitettuja lapsia, heidän perheitään, lastensuojeluasiakkuuksiin ja kouluhistoriaansa. Kitinoja tarkastelee sijoitettuja lapsia erityispedagogiikan ja sosiaalityön näkökulmista eli kyseessä on poikkitieteellinen tutkimus. Tutkimustehtävänä on tutkia lapsia, jotka on sijoitettu koulukotiin vuonna 1996 ja 2000, sekä prosesseja, jotka sinne johtivat. Toisena tutkimustehtävänä Kitinoja vertailee vuosien 1996 ja 2000 kohorttien välisiä eroja. Keskeisenä tutkimustuloksena Kitinoja havaitsi, etteivät kohortit merkittävästi eronneet toisistaan. Tätä saattaa selittää suhteellisen lyhyt kulu- nut aika tarkasteluajankohdienten välillä. (Kitinoja 2005: 9-10.) Usein koulukotisijoitusta on edeltänyt sijoitus lastenkotiin. Jos koulunkäyntiä ei ole kyetty turvaamaan kaupungissa sijaitsevassa laitoksessa tai nuoren muut haasteet ovat edellyttäneet sijoitusta tiukkarajaisempaan laitokseen, on tarvittu koulukotia. Kitinoja on havainnut poikien olevan yli- edustettuina koulukotien asiakaskunnassa. Sama ilmiö on nähtävissä myös yhdysval- talaisessa tutkimuksessa vuodelta 1991. Eric W. Trupin tutkimusryhmineen havaitsi, että vaikeasti oireileville tytöille suositellaan yleensä terapiaa ja perheenjäseniltä saa- tavaa tukea. Poikien kohdalla taas huomattavasti useammin suositeltiin kodin ulkopuo- lulle sijoittamista, vaikka lasten tilanteet haasteineen muistuttivat paljon toisiaan. (Tru- pin – Forsyth-Stephens – Low 1991: 977–978.)

Kitinojan tutkimuksen perusteella ulkomaalaistaustaisten asiakkaiden osuus on kasva- massa, ja koulukotien tulisikin valmistautua tähän ilmiöön. Perhetaustoissa on havait- tavissa eroperheiden ja yksinhuoltajuuden yleisyys. Kitinoja huomasi, että tietoa sijoi- tettujen lasten vanhempien ammatista oli saatavilla vain vähän. Koulunkäynnin ongel-

mat ja psykiatriset hoitokontaktit ovat yleisiä koulukotien asiakkaiden taustassa. Tyttöjen ja poikien välisenä erona oli se, että poikien koulukotisijoitusta edelsi tyttöjä useammin psykiatrinen osastojakso vaikka sukupuolten välillä ei havaittu eroa psykiatrian poliklinikoiden asiakkuuksien suhteen. Sijoitettuja lapsia tutkittaessa esiin tuli myös avohuollon tukitoimien riittämättömyys, vaikka niitä oli käytetty 80 % tapauksissa. Kitinoja toteaa, että mitä useampi lapsi saa tarvitsemansa avun avohuollon tukitoimenpiteiden seurauksena, sen parempi tilanne on lapselle itselleen ja koko perheelle. Koulukotisijoitusta edelsi useissa tapauksissa monia muita sijoituksia. Tämä tarkoittaa, ettei lapsia ole kyetty riittävästi auttamaan koulukotisijoitusta kevyemmällä toimenpiteillä. (Kitinoja 2005: 261–285.) Kitinojan tutkimus keskittyy nimenomaan koulukotien asiakkaisiin. Koska monen asiakkaan polku on kulkenut koulukotiin lastenkodin kautta, on tutkimus soveltunut pohjamateriaaliksi omaan tutkimukseeni.

2.4 Laitoshoito lastenkodissa

Lastenkodin perustehtävänä on tarjota asiakkaille yksilöllisten tarpeiden mukaista hoitoa ja kasvatusta. Ensimmäiset lastenkodit ja vielä sotienkin jälkeen perustetut laitokset hoitivat köyhyyden ja orpouden perusteella asiakkaisiksi valikoituneita lapsia. Perustehtävä koostui perushoidosta, perushuolenpidosta ja kotikasvatuksen korvaavasta kasvatuksesta. Samat tehtävät ovat olennaisia vieläkin, mutta niiden rinnalle ovat tulleet hoitolliset perustehtävät. Ulla Kyrönsepän ja Juha-Matti Rautiaisen mukaan hoito viittaa yksilöön vaikuttamiseen tavoitteena lapsen kehitys- ja mielenterveyshäiriöiden korjautumisen edistäminen niin, että lapsen omatoimisuudella on prosessissa mahdollisimman aktiivinen rooli. (Kyrönseppä – Rautiainen 1993: 62–64.) Ennustettava arki ja hoitolliset menetelmät yhdessä muodostavat laitoshoidon kuntouttavan kokonaisuuden. Kun laitos korvaa kotia, liittyy niiden toimintaan paljon tunteita ja vastuukysymyksiä. Lastenkoti on erityinen elin- ja kasvuympäristö lapselle, se poikkeaa selvästi vanhempien ja sisarusten kanssa jaetusta kodista, koska elinympäristö jaetaan muiden lasten ja työntekijöiden kanssa (Laakso 2009: 140). Käsitys ja kokemus hyvästä hoidosta ovat subjektiivisia. Tämän takia laadullinen tutkimus oli määrällistä sopivampi lähestymistapa. Kuvailevan tutkimuksen kysymys siitä, miten tai minkälainen tutkittava asia on, sopii hyvin viitekehukseeni. Lastensuojelulaitoksiin liittyvää teoretietoa kerään lastensuojelun laitoshoitoa koskevasta kirjallisuudesta, Helsingin kaupungin ohjeista sekä lastensuojelun lainsäädännöstä.

Lasten tilanteeseen pyritään lastenkodissa vaikuttamaan yksilöllisen hoito- ja kasvatustyön keinoin. Koska lapsia on osastolla viidestä seitsemään ja osastoja lastenkodissa saattaa olla useita, on laitoksissa usein yli 30 asiakaspaikkaa. Kun tämän lisäksi laitoksessa on paljon vuorotyötä tekevää henkilökuntaa, muodostaa se yhteisön, jossa hoitoon liittyvät toimenpiteet tapahtuvat. Yhteisö osaltaan vaikuttaa väistämättä hoidon ja kasvatuksen toteutumiseen ja lasten kokemuksiin siitä. Laitossijoituksen tavoitteena on lapsen kotiin paluun mahdollistaminen. Koska lapsen oman tilanteen koheneminen ei yksin riitä, on usein myös kodin olosuhteiden ja perheen vuorovaikutuksen muututtava. Lastenkodista käsin kodin tilanteesta saadaan tietoa ja siihen pystytään vaikuttamaan perheiden kanssa tehtävän työn avulla. Tällä pyritään parantamaan lapsen valmiuksia palata kotiin ja kodin valmiuksia ottaa lapsi vastaan. Edellä mainitun kolmen lastenkoti-työn osa-alueen lisäksi on myös olennaista, minkälaisissa tiloissa laitos toimii. Yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden huomioiminen edellyttää tilojen mahdollistavan sekä rauhalliset kahdenkeskiset keskustelut ja tuokiot että myös yhteiset kokoontumiset vähintään osastoyhteisön kesken. Tilojen joustavat käyttömahdollisuudet ovat tärkeä edellytys lastenkodin vaikeasti ennustettavassa arjessa tehtävälle hoito- ja kasvatustyölle. Seuraavissa kappaleissa kuvaan mainittuja osa-alueita tarkemmin.

2.4.1 Yksilöllinen hoito- ja kasvatustyö

Lastenkodeissa tehtävää työtä on kuvattu eri termein. Alan kirjallisuudessa se mainitaan hoitona, kasvatuksena tai terapeuttisena työnä. (Laakso 2009: 40.) Kysymys on kuitenkin aina tavoitteellisesta työstä, jolla pyritään vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin suunnitelmallisesti ja tehokkaasti. Yksilöllisyyttä korostettaessa on tärkeää huomioida lapsen omat kehitystarpeet ja vastata näihin korjaavien kokemusten avulla. Tämä toteutuu paljolti omaohjaajan ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. (Kyrönseppä – Rautiainen - Airio 1990: 16.)

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan lastensuojelun asiakkaalle on laadittava asiakassuunnitelma, mikäli asiakkuus ei pääty lastensuojelutarpeen selvittämisen jälkeen. Sosiaalityöntekijän laatimaan asiakassuunnitelmaan kirjataan ne asiat ja olosuhteet, joihin pyritään vaikuttamaan, sekä lapsen ja perheen tuen tarve, keinot ja tukitoimet, joilla tavoitteisiin päästään sekä arvio tähän tarvittavasta ajasta. Asiakassuunnitelma laaditaan perhettä kuullen ja siihen kirjataan mahdolliset eriävät näkemykset tilanteesta. Asiakassuunnitelma tarkastetaan vähintään kerran vuodessa. (Mahkonen 2007: 267), (Räty 2012: 241.)

Yksilöllinen hoito- ja kasvatustyö lastensuojelulaitoksessa perustuu lastenkodissa laadittavaan hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Hoito- ja kasvatussuunnitelma täydentää asiakassuunnitelmaa ja tukee käytännössä laitoksessa annettavan hoidon ja huolenpidon järjestämistä. (Räty 2012: 241–249.) Sen valmistelusta vastaa sijoitetun lapsen omaohjaaja (Kyrönseppä ym. 1990: 48). Hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteet ja toteutuminen tarkastetaan vähintään kaksi kertaa vuodessa neuvottelussa, johon osallistuvat lapsi, hänen huoltajansa, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja laitoksen henkilökuntaa tilanteen ja tarpeen mukaisesti. Hoito- ja kasvatustyön etenemistä seurataan säännöllisesti Helsingin kaupungin lastenkodeissa laadittavan kuukausiarvion avulla. Kuukausiarvio mahdollistaa lapsen hoidon edistymisen seuraamisen osa-alueittain ja se laaditaan tai käydään läpi yhdessä lapsen kanssa tämän kehitystason mukaisesti. Kuukausiarvio toimitetaan myös vanhemmille, jotta huoltajat kykenevät seuraamaan lastenkodin hoitotyötä ja osallistumaan siihen omalla panoksellaan. Sosiaalityöntekijöiden suuren asiakasmäärän johdosta kuukausiarvio toimii myös vastuusosiaalityöntekijän arkisena työkaluna. Laitoksessa tehtäviin päivittäismuistiinpanoihin sosiaalityöntekijät ehtivät paneutua lähinnä asiakkaan tilanteen ollessa poikkeuksellisen vakava.

Lapsen asioiden hoitamisesta vastaa useimmiten tälle nimetty omaohjaaja tai –hoitaja. Tämän lisäksi on huomioitavaa, että omaohjaaja hoitaa myös lasta, vaikka työmuodon juuret ovatkin juuri lapsen asioiden hoitamisessa (Kyrönseppä ym. 1990: 7). Omaohjaaja on avainasemassa myös hoito- ja kasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja toteutettaessa. Omaohjaajamenetelmä on suunnitelmallisen työn keino toteuttaa lapsen hoitoa ja kasvatusta laitoksessa erikseen sovitun työnjaon mukaisesti. Omaohjaajalla on vastuu hoidosta ja kasvatuksesta, mutta hän ei työskentele yksin vaan yhdessä muun osaston työryhmän ja laitoksen muun henkilökunnan, kuten esim. psykologin ja johtajan kanssa. (Kyrönseppä – Rautiainen 1993: 101.) Omaohjaajat tyypillisesti vastaavat myös lapsen arkisista asioista, kuten vaatehankinnoista sekä yhteydenpidosta kouluun ja muihin lasta hoitaviin tahoihin. Harrastustoiminnan suunnitteleminen ja toteuttaminen ovat myös osa omaohjaajatyötä.

Lastenkodin toiminnassa päiväohjelmiseen voidaan nähdä yhteiskuntaan integroimisen ja sosiaalistamisen periaatteita kasvatuseriaatteiden muistuttaessa vanhempien suhdetta lapsiinsa. Lasten arkea lastenkodissa rytmittää aikataulu, joka näkyy ohjaajien ja hoitajien työssä lasten herätyksineen, kouluun lähettämisineen ja säännöllisine ruokai-

luineen. Lapsille opetetaan elämänhallintaa ja siihen liittyviä taitoja päivärytmin kautta. Lapset itse tuovat arkeen persoonallista vaihtelua yksilöllisine ominaisuuksineen. (Törönen 1999: 76–101.) Tavallisesti sijoitetun lapsen hoidossa pyritään samaan aikaan useampaan eri tavoitteeseen. Yksilölliset tavoitteet vaihtuvat ja niiden painotukset muuttuvat laitoshoidon edetessä. (Kyrönseppä – Rautiainen 1993: 67.) Yksilölliseen hoitoon ja kasvatukseen sekä siihen liittyviin kokemuksiin liittyvät myös perustellun tarpeen mukaan käytettävät lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet. Rajoitustoimenpiteillä voidaan vaikuttaa lapsen liikkumiseen, yhteydenpitoon ja hänen hallussaan oleviin esineisiin ja aineisiin. Mahdollista päihteidenkäyttöä voidaan perustellusti selvittää myös esim. alkometrillä suoritettavin puhallutuksin tai virtsanäytteestä otettavin huumeseuoin. Rajoitustoimenpiteet ovat käytettävissä ainoastaan huostaan otettujen lasten kohdalla ja niitä voidaan käyttää vain lastensuojelulaitoksessa, ei esim. perhehoidossa. Lastensuojelulain 64 §:n mukaan niitä on käytettävä vain siinä määrin kuin sijaishuoltoon johtaneen päätöksen toteuttaminen ja lapsen tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus vaatii. Toimenpiteet toteutetaan mahdollisimman turvallisesti ja lapsen ihmisarvoa kunnioittaen. (Räty 2012: 490.) Helsingin kaupungilla on käytössä omat rajoitustoimenpiteitä koskevat pysyväisohjeet.

2.4.2 Yhteisöllisyys

Yhteisön käsite on peräisin Aristoteleen filosofiasta. Yhteisöt ovat alun perin olleet sukujen ja heimojen muodostamia kokonaisuuksia, joiden jäseniksi on synnytty. Niiden lisäksi myöhemmin on kehittynyt statusyhteisöjä, jotka rakentuivat ammattikuntien tai kauppayhteyksien varaan. Modernin yhteiskunnan myötä korostuivat sopimukselliset yhteisöt, joissa yksilön asema ja rooli korostuvat. (Kangaspunta 2011: 15–17.) Perinteisissä yhteisöissä, joiden jäseniksi synnyttiin, jäsenillä ei ollut tarvetta kantaa huolta yksilöllisyydestä. Yhteisö perustui hyvin yhtenäiseen arvomaailmaan esim. heimon jäsenten kesken. (Raina 2012: 14.) Yksilöllisen vapauden lisääntyminen yhteiskunnassa on vähentänyt yhteisöllisten suhteiden valtaa ohjata jäseniään. Sosiologian historiassa yhteisöllisyyttä on käsitelty mm. Max Weber, jonka määritelmän mukaan yhteisöllinen suhde henkilöiden välillä edellyttää yhteenkuuluvuuden tunteen lisäksi myös toimintaa, joka osoittaa henkilöiden suhtautuvan toisiinsa vastavuoroisesti (Aro 2011: 35–40.)

Yhteisön käsitettä on sosiologian piirissä määritelty kolmen kriteerin perusteella. Yhteisö on alueellisesti rajattava yksikkö, sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkö sekä yh-

teenkuuluvuuden tunteen ja muiden symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden yksikkö. Yhteisöllisyys on alueeseen ja tilaan liittyvä toiminnan ja tietoisuuden yhdistelmä, joka vahvistaa jäsentensä vuorovaikutusjärjestelmää. Lastenkoti on yhteisö, sillä siihen kuuluvien ihmisten välillä on pysyvää vuorovaikutusta, jota säätelevät päivä- ja viikkorytmi sekä säännöt ja odotukset. On myös huomioitava, etteivät kaikki yhteisön jäsenet ole liittyneet siihen vapaaehtoisesti ja sitoutuneesti. Asiakkaita ja henkilökuntaa ajatellen jäsenillä on myös eriarvoiset vaikuttamisen mahdollisuudet yhteisössä. Lastenkodin tehtävänä yhteisönä on suunnitellusti säännönmukaistaa vuorovaikutustilanteita siten, että niissä on mahdollista saada hoidollisia ja kasvattavia kokemuksia. Yhteisön funktiona on myös pidetty oma-aloitteisuuden, omiin asioihin vaikuttamisen sekä vastuun kantamisen taitojen kehittämistä. (Kyrönseppä – Rautiainen 1993: 87–98.) Yhteisöllisyyden on perinteisesti ajateltu muodostuvan kolmesta tekijästä: keskinäisestä tunteemisesta, toisistaan huolen pitämisestä sekä yhteisten tavoitteiden eteen toimimisesta (Raina 2012: 14).

Yhteisön arjen ongelmana on pidetty sitä, etteivät sen jäsenet kaikissa tilanteissa toimi yhdessä sovitulla tavalla (Kaipio 1999: 208). Lastenkodissa voidaan nähdä yhteisöllisyyden korostuvan, mikä osaltaan luo rajoituksia lasten yksityisyydelle. Lasten voidaan nähdä rakentavan arkeaan laitoksessa osallisuuden avulla. Kun he ovat mukana yhteisön toiminnassa, tulee heistä osallisia. Osallisuuden kokemus auttaa sitoutumaan sääntöihin ja toimintatapoihin. (Törrönen 1999: 129.) Yhteisöllisyys voidaankin nähdä yhteisöä laajempänä käsitteenä, sillä se sisältää myös kokemuksellisen elementin ryhmään liittymisestä. Liittyminen vahvistaa yhteisyyden kokemusta ja määrittää näin suuntaa, johon yhteisöllisyys on kehittymässä. (Raina 2012: 11–12.)

2.4.3 Perheiden kanssa tehtävä työ

Perheiden kanssa tehtävän työn tavoitteena on usein vaikuttaa perheen vuorovaikutussuhteisiin siten, että lapsen on mahdollista palata lastenkodista kotiin. Täysikäisyyttä lähestyvien asiakkaiden kohdalla perheiden kanssa tehtävän työn tavoitteena on usein vuorovaikutussuhteiden muuttaminen paremmin nuorta tukevaksi ja myönteisemmäksi, vaikka kotiin paluu ei olekaan tavoitteena. Perheiden kanssa tehtävän työn tavoitteet ovat aina yksilöllisen tilanteen mukaan asetettuja. (Kyrönseppä – Rautiainen 1993: 67.)

Perheiden kanssa tehtävään työhön kuuluu yhteydenpito laitoksen ja vanhempien välillä puhelimitse sekä vanhempien vierailut laitoksessa. Henkilökunta voi myös vieraila perheen kotona. Yhteistyön tavoitteena on ymmärryksen lisääntyminen perheen tilanteesta ja lapsen kasvukokemuksista.

Lapset käyvät sovitusti kotiharjoituksissa sijoituksen aikana, mikäli kodin olosuhteet eivät tätä estä. Kotiharjoittelun tavoitteena on säilyttää lapsen tunne siitä, että hän on yhä perheensä jäsen. Pitkäkin laitossijoitus on vain väliaikainen vaihe lapsen elämässä ja yhteys perheeseen on tärkeä aikuisuudenkin aikana. Vanhemmat ja laitoksen henkilökunta tapaavat myös hoito- ja kasvatuseuveluissa, joissa sosiaalityöntekijän kanssa sovitaan laitoshoidon tavoitteista ja menetelmistä. Näissä tilaisuuksissa lapsen on mahdollista nähdä ympärillään olevien aikuisten tekevän yhteistyötä lapsen parasta ajatellen. Lastenkoti saa vanhemmilta hyödyllistä tietoa lapsesta ja näin myös apua tämän hoitamisessa sijaishuollon aikana. Perhedynamiikkaan ja lapsen historiaan perehdytään perhetapaamisissa. (Kyrönseppä – Rautiainen 1993: 108–110.) Perhetapaamisissa vanhemmat ja sovitut lastenkodin työntekijät käsittelevät perheen tilannetta mm. verkostokarttojen ja sukupuiden avulla. Perheiden kanssa tehtävän työn tavoitteena ei ole siis ainoastaan laitossijoituksen mahdollistaminen, vaan perheen sisäisen vuorovaikutuksen kehittäminen, vanhempien roolin vahvistaminen sekä nuoren itsenäistymisprosessin tukeminen. Tarkoituksena on auttaa perhettä ottamaan käyttöön omia voimavarojaan, eikä nähdä lastenkotia antavana ja perhettä saavana osapuolena yhteistyössä. (Karppinen 2001: 71–72.) Iso-Britanniassa tehty tutkimus osoittaa, että perheiden kanssa tehtävä työ tuo vakautta sijoituksen ajalle. Lasten on todettu käyttävän paljon aikaa murehtimiseen, jos yhteyttä vanhempiin ei ole. Yhteydenpidon vanhempiin on havaittu olevan lapsille hyvin tärkeää silloinkin, kun kotiutuminen ei ole näköpiirissä. (Sen – Broadhurst 2011: 301–302.)

2.4.4 Lastenkodin tilat

Lastenkodin tilat vaikuttavat olennaisesti laitoksessa tehtävään työhön ja saatuihin hoidon ja huolenpidon kokemuksiin. Lastenkodit rakennuksina on usein suunniteltu mahdollisimman käytännöllisiksi ja tarkoituksen mukaisiksi oman aikansa vaatimukseen nähden. Ajan myötä hoitotyön sisältö, paikkaluku ja henkilöstömitoitus saattavat muuttua. Tämän lisäksi myös rakennusten ikääntyminen tuo haasteita tullessaan. Muutokset edellyttävät tilojen käyttämisen uudelleen suunnittelemista, jotta niitä voidaan hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla. Vanha laitos on aikanaan suunniteltu palvelemaan

suurta asiakkaiden joukkoa, joka on ollut vähäisen henkilökunnan valvonnassa. Tällaisiin tarkoituksiin suunnitellut tilat saattavat olla haastavia yksilöllisen kasvatuksen kannalta. (Kyrönseppä – Rautiainen 1993: 95.)

Helsingin kaupungin yhdistäessä pienempiä laitoksia suuremmiksi kokonaisuuksiksi vuonna 2013 oltiin uuden tilanteen edessä. Kahden tai useamman toimipisteen muodostaman kokonaisuuden sisällä osastojen välinen etäisyys voi olla useita kilometrejä. Tämä edellyttää henkilökunnalta liikkumisvalmiutta ja tietoista ajankäytön sekä tilojen hyödyntämisen suunnittelua johtamisessa. Kaikissa toimipisteissä on kuitenkin vähintään kaksi osastoa eli täysin yksinäisiä työvuoroja ei enää suunnitella. Asiakkaiden kannalta eri toimipisteet asettavat haasteen yhteenkuuluvaisuuden tunteen suhteen. Oman osaston lapset muodostavat toki tärkeimmän viiteryhmän, mutta toimipisteidenkin välistä yhteishenkeä vahvistetaan mm. yhteisten turnausjoukkueiden ja retkien avulla.

Marita Törrönen (1999) on tutkinut lasten arkea ja ajan, tilan sekä toiminnan merkityksiä. Laitossijoituksen myötä lapset joutuvat uuteen ympäristöön ja saavat ympärilleen vieraita ihmisiä. Etäisyys läheisiin saattaa muuttua ja yhteydenpito heihin voi samalla vähentyä. Törrönen käyttää sisäpuolisuuden käsitettä pohtiessaan sijoitettujen lasten turvallisuuden tunnetta, joka syntyy tunteesta heidän kuulumisestaan johonkin. Lastenkoti ja pienemmässä mittakaavassa lapsen oma huone suljettavine ovineen voidaan kokea paikkana, jossa lapsi saa olla rauhassa. (Törrönen 1999: 18–19.)

Törrösen (1999: 24) tapaan käytän tutkimuksessani tilan käsitettä, jolla tarkoitan rakennuksia ja tilajärjestelyjä. Relationaalinen tila on sosiaalinen ja suhteellinen käsite. Lastenkotiympäristössä lukoin suljetut tilat osoittavat lapsille ne osat tiloista, joissa he voivat vapaasti kulkea. Tällaisia tiloja ovat mm. lapsen huone sekä olohuone osastolla. Luonnollisesti lapselle kerrotaan, miten ja kuka mitäkin tilaa voi käyttää, mutta avaimet ja lukot tekevät rajoista konkreettisia. Lukitsemisjärjestelyt ilmentävät siten myös hierarkkisia valtasuhteita lastenkotiympäristössä, jossa aikuiset ja lapset ovat keskenään eri asemassa. (Törrönen 1999: 72–73.)

Lastenkodissa lasten omimpana tilana on nähty lapsen oma huone, jonka yksityisyyttä lapsi voi itse säädellä pitämällä auki, sulkemalla tai lukitsemalla ovensa. Lapsen omia tavaroita säilytetään omassa huoneessa, ja lapsilla on myös mahdollisuuksia sisustaa huonettaan mieleisekseen yksilöllisen makunsa mukaisesti esim. tauluilla, julisteilla

sekä koriste-esineillä. Yhtenäinen huoneiden peruskalustus, sekä yleiset tilat huonekaluineen, edustavat yhteistä ja muistuttavat laitospäristöstä. Kodinomaisetkin laitoksen osaston tilat eroavat perheasunnosta vähintään siten, ettei tiloissa ole vanhempien makuuhuonetta. Tämän lisäksi yhteisissä tiloissa ei useinkaan ole perhe- tai sukulaisuhteista muistuttavia esineitä, muistoja tai valokuvia. Lastenkotien yhteiset tilat mahdollistavat hoitohenkilökunnan ja lasten asettumisen vuorovaikutukseen keskenään. (Törrönen 1999: 62–73.) Lastenkodin maantieteellinen sijainti, pihapiiri harrastusmahdollisuuksineen sekä lähiympäristön palvelut vaikuttavat myös ohjatun vapaa-ajan viettämiseen.

Lastenkotiyksiköt ovat keskenään erikokoisia. Sekä suuremmissa että pienemmissä on nähty hyviä puolia. Suurempien laitosten etuna on nähty henkilökunnan tuen saamisen mahdollisuudet naapuriosastolta. Näin työn joustavuus ja henkilökunnan jaksaminen paranevat. Pienien yksikköjen kohdalla etuina on mainittu kodinomaisuus ja aikuisten pienempi määrä lasten ympärillä. Lasten kannalta ympäristöön integroitumisen pienestä yksiköstä käsin on ajateltu olevan helpompaa kuin suuresta ja selvästi ympäristöstään erottuvasta laitoksesta. (Törrönen 1999: 50–52.) Helsingin kaupungin muutos-hankkeessa suuremmat yksiköt asetettiin etusijalle juuri työturvallisuuteen ja tuen saamiseen liittyvin perustein (Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta 2013: 2).

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata Helsingin kaupungin lastensuojelun parissa työskentelevien työntekijöiden käsityksiä ja entisten asiakkaiden kokemuksia lastenkodissa annettavasta laitoshoidosta. Tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitä laitoshoidon helsinkiläisessä lastenkodissa on tällä hetkellä ja koota materiaalia kehittämistyön pohjaksi. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: 1) Minkälaisia käsityksiä lastensuojelun parissa työskentelevillä työntekijöillä on lastenkodissa annettavasta laitoshoidosta? 2) Minkälaisia kokemuksia entisillä asiakkailla on lastenkodissa annettavasta laitoshoidosta?

Työntekijöiden käsityksillä tarkoitan sitä, mitä he ajattelevat laitoshoidon eri osa-alueista ammatillisen kokemuksensa perusteella. Eri työntekijät ovat mukana sijoitusprosessin eri vaiheissa, aina paikkavarauksen laatimisesta jälkihuoltoon siirtymiseen asti. Prosessin aikana heille muodostuu käsitys laitoshoidosta omasta ammatillisesta näkökulmastaan. Olen kerännyt tietoa mahdollisimman monen yhteistyötahon edustajalta ja koko laitoshoidon sijoitusprosessin ajalta. Työntekijöiden työn tavoitteena on

sopivan laitospaikan löytyminen lapsen tarpeita ajatellen sekä oman yksikkönsä näkökulmasta huolehtia siitä, että lasten tarpeisiin vastataan oikea-aikaisesti ja oikealla tavalla.

Entisten asiakkaiden kokemuksilla tarkoitan sitä subjektiivista tietoa, mitä heille on kertynyt laitoshoidon sijoitusprosessin aikana. Täysi-ikäisiltä entisiltä asiakkailta keräsin tietoa samojen teemojen avulla kuin työntekijöiltäkin. Kokemusasiantuntijoiden omaan näkökulmaan perustuva tieto laitoshoidon eri osa-alueista ja niiden toimivuudesta heidän kohdallaan laajensi huomattavasti tutkimusaiheestani kertynyttä aineistoa. Ainoastaan sijoitusprosessin kokeneet entiset asiakkaat voivat antaa tietoa laitoshoidon palvelusta sen kohteen näkökulmasta. Myös tulevan laitoshoidon palvelun kehittämistyön kannalta asiakasnäkökulman selvittäminen ja hyödyntäminen on ollut välttämätöntä.

Opinnäytetyöni tuottaa lastenkotitoiminnan organisaatiolle tietoa laitoshoidon palvelun nykytilasta ja voi siten tukea laitoshoidon myöhempää kehittämistyötä. Tutkimuksen tarkoitusta pohdittaessa näen kartoittavan ja kuvailevan tarkoituksen nivoutuneen yhteen opinnäytetyössäni (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2013: 130 - 139).

Laitoshoidon palvelua ei vielä ole riittävästi määritelty, kun kehittämistyön painopiste on ollut ensisijaisen perhehoidon sekä vaativan laitoshoidon alueilla. Näin ns. perinteinen laitoshoido on jäänyt vähemmälle huomiolle, koska Helsingin kaupungin strategisena valintana on ollut sen ostaminen ulkopuolisista yksiköistä syksyn 2013 jälkeen. Ulkopuolisia yksiköitä varten laadittu kilpailutusmateriaali toimii myös työni lähteenä. Aineiston avulla yksiköt tekevät näkyväksi tarjoamansa palvelun vastaamalla lukuisiin kysymyksiin, jotka koskevat hoidon sisältöä, henkilöstörakennetta ym. laitoksen käytäntöjä.

Vaativaa laitossijoitusta koskeva palvelukuvaus sisältää kolmiportaisen palvelutasojärjestelmän. Sen käyttöönotto Helsingin laitoksissa on tuonut selkeyttä työn tavoitteisiin ja työhön kohdistuviin vaatimuksiin. Henkilöstö on kokenut helpottavana huomata, että paljolti kysymys on ollut jo tehtävän työn rakenteiden kuvaamisesta eikä hoitotyön pohjan muuttamisesta. Tutkimukseni tuottaa tietoa, jota mahdollisesti voidaan osaltaan käyttää laitoshoidon palvelukuvauksen laatimisen pohjana.

4 Opinnäytetyössä käytetyt tutkimusmenetelmät

4.1 Aineiston kerääminen

Olen lähestynyt aihetta laadullisen tutkimuksen keinoin. Esimieheni kanssa käymieni keskusteluiden perusteella päätin haastatella Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston laitossijoitusten kanssa eri tavoin tekemisissä olevia työntekijöitä sekä lastenkotien entisiä asiakkaita. Sain opinnäytetyötäni varten tutkimusluvan Helsingin kaupungilta 27.7.2015. Esimieheni Pirkko Turpeinen, joka toimii lastenkotitoiminnan päällikkönä, on ohjannut työelämän puolelta opinnäytetyöprosessiani. Näin olemme turvanneet jatkuvan vuoropuhelun tehtävän tutkimuksen ja lastenkotitoiminnasta vastaavan tahon välillä. Olemme pitäneet yhteyttä työn edetessä.

Tiedon keräämisen menetelmänä työntekijöiden kohdalla olen käyttänyt fokusryhmähaastattelua (focus group), jota kutsutaan myös täsmäryhmähaastatteluksi (Hirsjärvi – Hurme 2009: 62). Menetelmän tarkoitus on koota haastateltavaksi ryhmä ihmisiä, joilla on näkymä yhteiseen aiheeseen. Prosessin tavoitteena ei ole päästä konsensukseen. (Barbour 2007: 2.) Menetelmänä fokusryhmähaastattelu on joustava ja sopii hyvin selvittämään haastateltavien näkemyksiä, kokemuksia ja mielipiteitä asioista. Menetelmä on kehitetty 1920-luvulla markkinointikampanjoiden arviointia varten, mutta nykyisin sitä käytetään laajasti mm. terveystutkimuksen piirissä potilaiden kokemuksia tutkittaessa (Mäntyranta – Kaila 2008: 1507–1508). Haastattelussa käytetyt pääteemat toimitin haastateltaville etukäteen tutustuttaviksi. Näin he saattoivat valmistautua ja jäsentää ajatuksiaan ennen haastattelua.

Fokusryhmähaastattelussa asiantuntijat puhuvat keskenään teemojen pohjalta näkemyksistään. Tutkija johtaa ja rajaa keskustelua sen edetessä. Haastattelijan tehtävänä on rohkaista haastateltavia keskustelemaan keskenään eikä puhumaan haastattelijalle. Keskustelun onnistumisen kannalta on tärkeää, että haastateltavilla on riittävästi yhteistä ja toisaalta tarpeeksi erilaisia kokemuksia ja näkökulmia, jotta erilaiset mielipiteet saadaan esiin. (Barbour 2007: 2-3.) Joskus erilaiset mielipiteet saattavat johtaa väitteilyyn haastateltavien välillä. Barbourin mukaan tällaisessa tilanteessa haastattelijan ei kannata johdattaa keskustelua eteenpäin, vaan pyrkiä saamaan haastateltavat perustelemaan eriävien näkemystensä perusteet. Näin syntyy hyödyllistä materiaalia analy-

soitavaksi. (Barbour 2007: 81.) Fokusryhmähaastattelu on joustava menetelmä, jonka käytettävyyttä rajaa vain tutkijan mielikuvitus (Barbour 2007: 154).

Fokusryhmähaastattelussa keskusteltiin teemojen pohjalta siitä, miltä laitoshoidon palveluna tällä hetkellä näyttää. Haastatteluryhmäni koko asettui kuuteen henkilöön. Sosiaalialan tutkimuksissa haastatteluryhmän maksimikokona on pidetty kahdeksaa henkilöä. Tällöin keskustelun hallitseminen ja aineiston käsitteleminen on yhä järkevästi mahdollista. (Barbour 2007: 60.) Jos joukko kasvaa suuremmaksi, on harkittava kahden erillisen tilaisuuden järjestämistä samojen teemojen pohjalta. Tämä selkeyttäisi käytyä keskustelua, mutta toisaalta tuottaisi kaksi erillistä aineistoa, koska tilaisuudet eivät olisi identtisiä keskenään.

Haastattelua varten varasin riittävän tilavan neuvotteluhuoneen helsinkiläisestä lastenkodista. Tutustuin tilaan etukäteen ja varmistin, ettei siellä ole keskustelun kulkuun vaikuttavaa materiaalia. Nauhoitin haastattelun kahdella nauhurilla, joiden toimivuuden varmistin ennalta, jotta välttyisin ikäviltä yllätyksiltä. Etukäteen suunnittelin, että tarvittaessa järjestän uuden ryhmähaastattelun. Jos tähän olisi päädytty esim. aineiston liian vähäisen määrän takia, olisin toteuttanut uuden haastattelun uuden haastateltavien ryhmän kanssa samoja teemoja käyttäen.

On huomioitava, että haastateltavien oma kiinnostus aiheeseen vaikuttaa tulokseen. Fokusryhmähaastattelun on todettu menetelmänä sopivan haastateltaville, joilla mielestään ei olisi riittävästi annettavaa yksilöhaastattelussa (Barbour 2007: 48). Aineisto syntyy yhteisen keskustelun tuloksena.

Kaikki haastateltavani työskentelevät Helsingin kaupungin lastensuojelun eri tehtävissä. Koska tavoitteenani on ollut saada kattava kuva siitä, millaisia käsityksiä laitoshoidon palveluna tällä hetkellä liittyy, oli hyödyllistä saada useita näkökulmia tutkittavaan asiaan. Tästä johtuen pyrin haastattelemaan asiakasohjausyksikön, alueen sosiaalityön, sijoituksen sosiaalityön, jälkihuollon sosiaalityön, linjajohdon, psykologityön sekä lastenkotien edustajia. En haastatellut omia alaisiani. Sekä työntekijöille tekemäni fokusryhmähaastattelun että entisille asiakkaille tekemäni yksilöteema-haastattelujen teemat perustuvat tutkimukseni viitekehukseen eli tutkittavasta aiheesta aiemmin tiedettyyn (Tuomi – Sarajärvi 2009: 75). Laadullinen tutkimus ei pyri yleistettävyyteen ja siksi otos voi olla harkinnanvarainen, eli haastateltaviksi pyrin saamaan henkilöitä jotka

edustivat tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman hyvin (Kankkunen – Vehviläinen-Julkunen 2013: 67.)

Kun haastattelujen tarkka toteuttamisajankohta oli selvillä, otin yhteyttä kunkin tahon esimiehiin sopivien haastateltavien löytämiseksi. Paras tieto sopivien haastateltavien löytämiseksi on kunkin yksikön johdolla. Kun tutkimukseen liittyi henkilöitä esim. haastattelujen kautta, oli heidän oikeuksiinsa, tiedottamiseensa ja kunnioittavan asialliseen kohteluunsa kiinnitettävä erityistä huomiota. Osallistumisen tuli olla vapaaehtoista ja haastateltavan oli tiedettävä, että hän voi kieltäytyä osallistumasta tai keskeyttää osallistumisensa missä kohdassa prosessia hyvänsä. Tutkimukseen osallistuminen tapahtui kaupungin työntekijöiden työajalla. Ilmoittaminen vetäytymisestä voitiin tehdä minulle puhelimitse tai sähköpostilla tiedonantokirjeestä löytyvien yhteystietojen mukaisesti. Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se on tarkoitettu ensisijaisesti Helsingin kaupungin ja Metropolia Ammattikorkeakoulun käyttöön. Haastateltavien nimiä tai henkilötietoja ei julkaista ja kertyneen tutkimusaineiston säilytän ja hävitän hyvien tutkimuskäytäntöjen mukaisesti.

Laadin haastateltaville työntekijöille tutkimuksen tarkoitusta ja menetelmiä selostavan tiedonantokirjeen (Liite 1). Hyviin tutkimustapoihin kuuluu hankkia osallistujilta riittävän perehtyneisyyden varmistamisen jälkeen kirjallinen suostumus. Jos tutkimukseen osallistuminen aiheuttaa haastateltaville riskejä, on tiedottaminen vieläkin tärkeämpää. Laadin osallistujia varten suostumuslomakkeen, (Liite 2) joka toimii kirjallisen suostumuksen ilmaisemisen välineenä. Mitä suurempia riskejä tutkimushenkilöihin kohdistuu haittojen muodossa tutkijan arvion mukaan prosessin aikana tai sen jälkeen, sitä enemmän tietoa on jaettava (Hirsjärvi ym. 2013: 25).

Monipuolisen näkökulman vuoksi oli aiheeseen saatava myös kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä laitossijoituksesta. Koska asiakkaat ovat lastenkodeissa tehtävän työn keskiössä, oli heidän kokemustensa selvittäminen tutkimukseni kannalta välttämätöntä. Tarkoitukseni oli haastatella Helsingin kaupungin lastenkotien laitoshoidon palvelun piirissä vuoden 2013 jälkeen olleita asiakkaita. Entisten asiakkaiden tuli olla tutkimukseen osallistuessaan täysi-ikäisiä. Haastateltaviin sain yhteyden jälkihuollon sosiaalityön kautta. Haastatteluun osallistumisen kynnyksen voidaan ajatella olevan matalampi, jos kutsu ja tietoa tutkimuksesta saadaan tutulta työntekijältä. Tätä ennen kartoitin yksiköitä, jotka ovat tuottaneet laitoshoidon palvelua vuodesta 2013 alkaen asiakasohjausyksikön päällikön ja esimieheni avulla. Merkittävä osa lastenkodeista itsenäisty-

neistä nuorista asuu jälkihuollon tukiasunnoissa 21 ikävuoteen saakka. Myös asumis-
harjoittelun asiakkaina on täysi-ikäisiä laitoshoidon prosessin kokeneita nuoria. Tie-
donantokirjeet ja suostumuslomakkeet toimitin sähköisessä muodossa sosiaalityönteki-
jölle, jotka puolestaan toimittivat ne haastateltaville entisille laitoshoidon asiakkaille.

Asiakkaiden ja työntekijöiden kokemukset ja näkemykset saattavat poiketa selvästikin
toisistaan. Asianosaisnäkökulman merkityksen on ajateltu korostuvan yhteiskuntatut-
kimuksessa etenkin silloin, kun sosiaalisen ilmiön voidaan olettaa näyttäytyvän erilaisi-
na eri toimijoiden näkökulmasta. Koska sosiaaliseen todellisuuteen kuuluu jaettujen ja
yhteisten ulottuvuuksien lisäksi myös eroja, on yhteiskuntatutkimuksen tehtävänä myös
monenlaisten äänien kuuleminen. (Honkatukia – Nyqvist - Pösö 2006, 214.)

Entisiä lastenkodin asiakkaita haastattelin kahden kesken teemahaastattelumenetel-
mällä. Teemahaastattelussa käytetään ennalta laadittuja tukilistoja, mutta ei valmiita
kysymyssarjoja (Syrjälä – Ahonen – Syrjäläinen – Saari 1994: 138). Haastattelijan vas-
tuulla on huolehtia, että kaikki teemat tulevat käsitellyksi. Teemojen järjestys ja käsitte-
lyn laajuus voi joustavasti vaihdella eri haastatteluissa (Eskola – Suoranta 1998: 87).
Teemat olivat samat kuin työntekijöiden fokusryhmähaastattelussa. Teemahaastattelul-
la pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimus-
tehtävän mukaisesti. Teemahaastattelun avoimuus vaihtelee ja siksi joskus voidaan
sallia kokemusperäistenkin ja intuitiivisten kysymysten esittäminen tai vaihtoehtoisesti
pitäytyä hyvinkin tiukasti viitekehyksen rajaamissa aiempaan tietoon pohjautuvissa
kysymyksissä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 75.)

Entisiä asiakkaita haastatelllessani käytin teemojen sisällä kysymyksiä avoimesti mah-
dollistaakseni haastateltavien monipuolisen kokemusmaailman esiin tulemisen. Hirsjär-
vi ja Hurme kuvaavat eri-ikäisten lasten ja nuorten haastatteluissa huomioitavia asioita.
Nuorten kohdalla on luotava haastateltavalle tunne siitä, että hänen näkemyksensä
ovat arvokkaita ja hän on avuksi tutkijalle. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 128–133.) Tutki-
muksessani haastateltavat olivat täysi-ikäisiä, mutta tutkittavat kokemukset sijoittuvat
heidän lapsuutensa ja nuoruutensa aikoihin. Tästä syystä minun oli oltava harkitseva ja
herkkä haastattelija, koska menneen muisteleminen haastattelutilanteessa saattaa
tuoda pintaan kipeitäkin muistoja ja osin unohdettuja asioita.

Kerätyn aineiston laadukkuuteen voidaan vaikuttaa huolellisesti laaditulla haastattelu-
rungolla. Mahdollisesti syvennettäviä haastattelun teemoja ja tarvittavien lisäkysymyk-

sien vaihtoehtoja on hyvä pohtia ennalta. Teemahaastattelu ei ole pelkkää pääteemojen esittämistä. Teemahaastattelun teemat ja aineiston luokittelun myötä syntyneet teemat ovat eri asioita. Jälkimmäiset edustavat tutkimuksen tuloksia, joita käsittelen myöhemmin (Rantala 2015: 115.) Aineiston keruun laaduntarkkailu käsittää myös haastatteluvälineistön toimivuuden ja esim. varaparistojen mukaan ottamisen. Haastattelun aikanakin minun oli tarkastettava nauhoituksen toimivan. Tilaisuuden päätteeksi on syytä käydä vielä teemat läpi, jotta voidaan varmistua siitä, ettei olennaisia osia ole vahingossa jäänyt läpi käymättä. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 184.)

Eettisistä syistä oli välttämätöntä, että haastateltavat entiset asiakkaat olivat täysi-ikäisiä. Haastattelin neljää vähintään 18-vuotiasta entistä asiakasta. Tutkijan jalkautuminen voi madaltaa osallistumisen kynnyksiä. Haastattelu on tärkeää järjestää haastateltavan kannalta mielekkäässä paikassa, joka voi olla neutraali tila tai esim. haastateltavan koti (Eskola – Suoranta 1998: 92). Myös tätä haastateltavien joukkoa varten laadin tiedonantokirjeen (Liite 3) ja suostumuslomakkeen (Liite 4). Samat käytännöt, jotka koskivat tutkimuksesta vetäytymistä, henkilötietojen salassa pitoa, haastatteluaineiston säilyttämistä ja hävittämistä olivat voimassa myös entisiä asiakkaita haastatellessani.

Entisiä lastenkodin asiakkaita haastateltaessa on yksityisyyden suojaan kiinnitettävä erityistä huomiota kahdesta syystä; he ovat sekä tutkimushenkilöitä että henkilötietoineen vaitiolovelvollisuuden suojassa lastensuojelutaustansa takia. Vaikka haastateltava itse voi murtaa yksityisyyden suojansa, tutkija ei tätä tietenkään voi tehdä (Alasuutari 2005: 20).

4.2 Fokusryhmähaastattelun toteuttaminen

Työntekijöiden käsityksiä selvittävä fokusryhmähaastattelu toteutettiin helsinkiläisen lastenkodin neuvotteluhuoneessa 21.10.2015. Osallistujia oli kuusi ja he edustivat linja-johtoa, asiakasohjausyksikköä, jälkihuollon sosiaalityötä, laitoshoidon tuottavaa lastenkotia, vastaanottolaitosta ja psykologityötä. Sijoituksen sosiaalityöstä ei saatu edustajaa paikalle sinnikkäistä yhteydenotoistani huolimatta. Kun tämä oli haastattelua edeltävällä viikolla tiedossa, yritin vielä saada mukaan osallistujaa avohuollon sosiaalityöstä, mutta aikatauluhaasteiden vuoksi tämäkään ei onnistunut. Näin ollen sijoitukseen johtavan ja sen aikaisen sosiaalityön olennaiset näkemykset jäivät puuttumaan aineistosta. Sosiaalityöntekijän näkemyksiä haastatteluun saatiin siis ainoastaan jälkihuollon sosiaalityön puolelta.

Tutustuin haastattelutilaan hyvissä ajoin. Neuvotteluhuoneen pieni pyöreä pöytä ja sen ympärillä olevat nojatuolit tarjosivat ihanteellisen ympäristön haastattelulle. Tilassa ei ollut häiritsevää materiaalia, jota olisi pitänyt poistaa. Pyöreä pöytä mahdollisti nauhurien sijoittamisen ryhmän keskelle samalle etäisyydelle osallistujista. Tallennukseen käytin Metropoliaa lainaamaani kovalevyllä varustettua nauhuria ja varalta vielä tablettitietokoneen nauhoitussovellusta. Olin tutustunut huolellisesti laitteiden toimintaan ja ottanut varaparistoja mukaan sekä ladannut tabletin akun täyteen. Tein koenauhoituksen kiertäen tilaa kuullakseni, miten herkästi laitteet ääntä tallentavat, jotta osaisin huomioida tarvittavan puheen voimakkuuden haastattelun aikana.

Haastateltavien saapuessa järjestin kahvi- ja pullatarjoilun. Pääosa haastateltavista tunsivat toisensa ennalta, joten tunnelma oli alusta asti levollinen. Kahvitilauksen aikana esitetydyimme toisillemme ja kävin läpi haastattelun tarkoituksen. Kerroin haastattelukutsujen perusteista ja menetelmästä jolla osallistujat oli valittu. Keräsin tässä yhteydessä myös allekirjoitetut suostumuslomakkeet osallistujilta. Haastateltavat totesivat saaneensa riittävästi ennakkotietoa tutkimuksesta.

Haastattelu kesti yhteensä noin kaksi tuntia. Se keskeytettiin lyhyen tauon ajaksi puolivälissä. Pyöreä pöytä ja mukavat tuolit mahdollistivat tasapuolisen katsekontaktin osallistujien välillä. Olin valmistautunut rajaamaan mahdollista päälle puhumista, mutta sellaista ei ilmennyt. Osallistujat vaikuttivat kunnioittavan toistensa puheenvuoroja ja myös kuuntelevan huolellisesti muiden näkemyksiä. Ensimmäisen, yksilöllistä hoitoa ja kasvatusta koskevan teema-alueen kohdalla keskustelu oli odotetun vilkasta. Varsinaista alkukankeutta ei ollut havaittavissa. Koin haastavaksi rajata teemaan käytettävää aikaa, sillä hyödyllistä aineistoa tuntui kertyvän ilahduttavan runsaasti. Ajoittain ohjasin keskustelua takaisin teemojen ääreen ja nimenomaan laitoshoidon palvelun ympärille, koska osallistujien pitkä työkokemus näkyi myös aiempien vaiheiden muisteluna. Kaksi laajinta teema-aluetta käsiteltiin ensin ja kaksi hieman suppeampaa niiden jälkeen. Koska osallistujien oli mahdollista käyttää aikaa hieman aiottua pidempään, jatkoimme haastattelua 20 minuuttia sovittuun päättymisaikaan jälkeen. Olin tyytyväinen, koska näin aineistoa saatiin tallennettua enemmän. Osallistujat toivat rohkeasti esiin omaa näkökulmaansa ja mielestäni keskustelu oli monipuolista. Yksi haastateltavista saapui hieman myöhässä tilaisuuteen ja aikaisemmin hänen kanssaan käymämme puhelinkeskustelu tallentui nauhalle. Haastattelun aikana saman rakennuksen alakerrassa sijaitsevista huoltotiloista kuului ajoittain kolinaa. Fokusryhmähaastattelu oli tilaisuutena

onnistunut ja keskustelu vilkasta. Osallistujat vaikuttivat myös kiitettävän motivoituneilta haastatteluun.

4.3 Yksilöteemahaastattelujen toteuttaminen

Löytääkseni sopivia nuoria haastateltavakseni, otin yhteyttä jälkihuollon sosiaalityön johtavaan sosiaalityöntekijään. Kävimme yhdessä läpi kriteerit, joiden tuli täytyä haastateltavien kohdalla. Haastateltavien tuli siis olla nyt jo täysi-ikäisiä entisiä asiakkaita, jotka ovat olleet nimenomaan laitoshoidon palvelun piirissä vuonna 2013 tai sen jälkeen. Eettisistä syistä minun ei ollut mahdollista haastatella nuoria, jotka ovat olleet sijoitettuna samaan lastenkotiin, jossa itse työskentelen. Tästä johtuen mahdollisten haastateltavien ryhmä alkuperäisin kriteerein oli huomattavan pieni. Asiakasnäkökulman ollessa välttämätön tutkimukseni kiinnostavuuden ja hyödyllisyyden kannalta, päätin työelämän ohjaajani ja ohjaavan opettajani kanssa keskusteltuani laajentaa haastateltavien hakua. Helsingin kaupunki ostaa huomattavasti enemmän laitoshoidon palvelua kuin tuottaa sitä itse. Lopulta haastateltavani olivat siis joko Helsingin itse tuottaman tai ostaman laitoshoidon palvelun entisiä asiakkaita.

Johtava sosiaalityöntekijä välitti kriteerini kahdelle jälkihuollon sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijät ottivat yhteyttä kriteerit täyttäviin asiakkaisiinsa ja välittivät tiedon tutkimuksesta sekä tiedonantokirjeet ja suostumuslomakkeet aiheesta kiinnostuneille nuorille. Sosiaalityöntekijät välittivät osallistuvien nuorten yhteystiedot minulle, ja sain myös suostumuksen käyttää jälkihuollon tiloja haastatteluihin, koska nuorilla uskottiin olevan matalampi kynnys tulla tuttuun paikkaan. Kannustimeksi olin luvannut nuorille kaksi elokuvalippua kiitokseksi haastatteluista.

Haastattelut toteutuivat 27.10.- 9.11.2015 välisenä aikana. Yhtä nuorta haastattelin jälkihuollon sosiaalityön tiloissa ja kolmea nuorta heidän asunnoissaan. Yhteyttä ottaessani nuoret vaikuttivat hyvin motivoituneilta osallistumaan. He tuntuivat saaneen riittävästi tietoa ennen suostumistaan. Uskon nuorten sitoutuneisuuteen vaikuttaneen, että tietoa tutkimuksesta oli saatu riittävästi ja se oli tullut tutun työntekijän kautta. Yhtä haastattelua siirsimme kahdesti arkisten aikatauluhaasteiden vuoksi. Muut kolme toteutuivat nuorten kanssa sovituissa paikoissa ja sovittuun aikaan. Tilaisuuksien alussa kävimme haastateltavan kanssa läpi vielä tiedonantokirjeen, ja he allekirjoittivat suostumuslomakkeen, jos eivät sitä jo ennalta olleet tehneet. Kävin myös suullisesti läpi haastattelun tarkoituksen ja käytännön etenemisen. Kerroin myös äänittäväni haastat-

telut sekä kiintolevyllä varustetulla nauhurilla että tablettitietokoneen nauhoitussovel-
luksella. Haastateltaville ei ollut mitään järjestelyä vastaan. Yksilöteemahaastatteluissa
käytin samoja teemoja kuin työntekijöiden fokusryhmähaastattelussakin. Haastattelujen
kestot vaihtelivat 30 minuutista 68 minuuttiin. Haastattelut sujuivat ilman suurempia
keskeytyksiä. Nuoret saattoivat haastattelun aluksi olla hieman jännittyneitä, mutta
teemahaastattelun ollessa keskusteleva ja perin dialoginen tilaisuus, he tuntuivat ren-
toutuvan haastattelun edetessä. Tunnelmaa kevensivät myös mm. tahattomat nuoren
puhelimien soimiset ja seurallisen kissan asettuminen teemapapereideni päälle. En
havainnut nuorten haastatteluun suhtautumisessa paikkaan liittyviä eroja. Kaikki olivat
itse saaneet päättää, järjestetäänkö haastattelu jälkihuollon sosiaalityön toimistolla vai
esim. heidän kokonaan. Kaikkien haastattelujen kohdalla päädyttiin juuri nuoren oman
valinnan mukaiseen tilaan.

4.4 Aineiston analyysi

Fokusryhmähaastattelu tuottaa tyypillisesti runsaan aineiston, jonka analysoiminen on
tutkijalle työlästä mutta lopulta myös palkitsevaa (Mäntyranta – Kaila 2008: 1512). Ke-
rätyn aineiston luonteesta johtuen aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli käyttökelpoinen
menetelmä työssäni (Tuomi – Sarajärvi 2009: 108–110). Sisällönanalyysissä nauhoitet-
tu ja litteroitu materiaali käydään läpi ja siitä poimitaan tutkimuskysymysten kannalta
oleellisia alkuperäisilmauksia. Nämä yksinkertaistetaan pelkistetyiksi ilmauksiksi, joita
myöhemmin yhdistetään ja jaetaan alaluokkiin. Alaluokat yhdistetään edelleen ylä-
luokiksi, joista puolestaan kootaan pääluokkia.

Aineiston analysoimista on pidetty laadullisen tutkimuksen aikaa vievimpänä ja työ-
läimpänä vaiheena (Kankkunen – Vehviläinen-Julkunen 2013: 54). Haastatteluvaiheen
jälkeen oli tärkeää aloittaa aineiston käsitteleminen mahdollisimman pian, jotta aihe oli
yhä tuoreena mielessäni, mutta liian kireitä aikatauluja oli vältettävä runsaan aineiston
vaatimien pitkien käsittelyaikojen vuoksi. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 135.)

Fokusryhmähaastattelusta kertyi runsaasti aineistoa. Nauhurille tallentui runsaan kah-
den tunnin mittainen aineisto, mikä litteroituna käsitti 41 sivua. Litteroin haastattelun
sanatarkasti. Merkitsin myös pitemmät tauot litteroituun tekstiin, koska halusin haastat-
telun tunnelman välittyvän myös tekstistä. Aineiston litteroinnin myötä tutkijalla on
mahdollisuus tutustua alustavasti aineistoonsa. Tämä ei vielä haastattellessa välttämät-
tä onnistu kiireen ja tutkijan oman jännittyneisyyden takia (Eskola 2015: 186.) Eskolan

mainitsema ilmiö korostuu mielestäni ryhmähaastattelussa, missä keskustelu etenee vilkkaasti puheenvuorojen vaihtuessa tiheästi.

Kävin litteroitua aineistoa läpi merkitsemällä korostuskynällä olennaiselta vaikuttavat kohdat. Tämän jälkeen kävin aineiston uudestaan lävitse poimien korostetuista kohdista alkuperäisilmauksia. Alkuperäisilmaukset kirjoitin laatimani taulukon vasempaan sarakkeeseen. Tämän jälkeen kävin alkuperäisilmaukset läpi yksitellen ja pelkistin ne taulukon oikean puolen pelkistettyjen ilmausten sarakkeeseen. Taulukkoa fokusryhmähaastattelusta kertyi 24 sivua. Seuraavassa vaiheessa tulostin taulukon sivut ja leikkasin jokaisen pelkistetyn ilmauksen omaksi paperilapukseen. Ryhmittelin ilmauksia fyysisesti suuren pöydän päällä ja prosessin edetessä nimesin yläluokkia. Valmiit yläluokat niputin paperiliittimillä ja hahmottelin yläluokat seuraavaksi nimettävien pääluokkien alle. Mielestäni analyysin alkuvaiheessa kokonaisuuksien hahmottaminen oli helpompaa konkreettisten lappujen avulla kuin tietokoneen ruudulta. Tutkimusta tehtäessä aineistoa voidaan analysoida joko käsin paperiversioiden ja värikynien avulla tai tarkoitukseen suunniteltujen tietokoneohjelmien avulla. Aloittelevan tutkijan voi olla helpompaa analysoida käsin ja välttyä näin ohjelmien opettelemisen vaivalta. Paperipinot voivat toisaalta sekoittaa, ja niiden hallinta voi olla haastavaa verrattuna tietokoneeseen, jolla asiat pysyvät tallessa ja järjestyksessä. (Rantala 2015: 123.) Hyödynsin analyysin eri vaiheissa siis sekä paperimenetelmää että tekstinkäsittelyohjelmaa.

Saatuani luokittelun päätökseen laadin tietokoneella taulukon, jossa oli omat sarakkeet vasemmalla pelkistetyille ilmauksille ja oikealla näitä yhdistäville alaluokille. Tämän vaiheen jälkeen laadin kolmisarakkeisen taulukon, josta ilmenivät vasemmalta alkaen alaluokan, yläluokan sekä pääluokan nimet. Luokittelua hioin vielä myöhemmin mm. jakamalla alaluokkia edelleen pienempiin osiin. Tämän jälkeen myös yläluokkien järjestys muuttui, millä oli vaikutusta myös pääluokkiin. Lopullisen luokittelun valmistuttua aloin kirjoittaa tuloksia käymällä lävitse kunkin pääluokan ylä- sekä alaluokkineen. Seuraava taulukko (Taulukko 1.) kuvaa litteroidun tekstin vaiheita aina puhutusta kielestä pääluokkavaiheeseen asti.

Taulukko 1. Esimerkki työntekijöiden haastatteluaineiston analyysin vaiheista

ALKUPERÄISILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
"Niit sopimuksia ja jota on lapsen kanssa kaksisteen tehty, niin, niitä ei pidä olla, ne pitää lukea jos-sain."	Lapsen kanssa sovitut asiat on kirjattava	Kirjaaminen	Arviointi ja mui-tiinpanot	Dokumentointi laitoshoidossa

Entisten asiakkaiden haastatteluissa käytetty teemahaastattelu tuotti myös runsaan aineiston. Myös teemahaastattelujen tuottamaa aineistoa käsittelin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Litteroitua haastattelutekstiä syntyi 127 sivua. Alkuperäisilmaukset sekä pelkistetyt ilmaukset sisältävä taulukko muodostui 34 sivun mittaiseksi. Analyysiprosessi entisten asiakkaiden haastatteluaineiston kohdalla noudatti samoja periaatteita, kuin fokusryhmähaastattelunkin, eli hyödynsin sekä paperitulosteita että tietokoneella laatimiani taulukoita edellä kuvatulla tavalla. Myös tätä aineistoa analysoidessani palasin luokittelussa jakamaan alaluokkia uudella tavalla, mikä toki vaikutti myös yläluokkien ja lopulta pääluokkien määrään ja nimiin. Seuraava taulukko (Taulukko 2.) kuvaa esimerkinomaisesti entisten asiakkaiden haastattelujen analysointia.

Taulukko 2. Esimerkki entisten asiakkaiden haastatteluaineiston analyysin vaiheista

ALKUPERÄISILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
"Enimmäkseen mul oli aina semmonen et, et se, ei uskalla puhua niinku neuvotteluissa mitään ku oli semmonen ahistunut tunne"	Lapsen ahdistus estää puhumisen hoito- ja kasvatuseuvottelussa	Lapsi hoito- ja kasvatuseuvottelussa	Hoito- ja kasvatuseuvottelut asiakkaan näkökulmasta	Kokemukset laitoshoidon rakenteista

On huomioitavaa, että molempien aineistojen luokituksissa esiintyy joitain samannimiisiä alaluokkia. Päädyin tähän ratkaisuun, koska nimet (esim. sijoituksen tavoitteet) kuvaavat parhaalla tavalla alaluokan sisältöä eikä sekaannuksen vaaraa kahden erillisen aineiston välillä nähdäkseni ole.

4.5 Tutkimuksen riskit ja huomioitavat asiat

Riskinä tutkimusta tehtäessä pidän sitä, että otoksen ollessa suhteellisen pieni, haastateltavien vastauksista muodostuva näkökulma jää liian suppeaksi. Haastateltavien suhteellisen vähäisen määrän vuoksi tiedottaminen yksiköihin, joista haastateltavia etsitään, oli tehtävä huolellisesti. Silti tutkimuksen kannalta arvokas sosiaalityöntekijöiden näkemys jäi vähäiseksi edellä kuvaamistani syistä johtuen. Kehittämistyön kannalta on tärkeää, että kaikki eri näkökulmat tulevat kuulluksi ja siten myös huomioituiksi.

Koska toivon että tutkimukseni tuottamaa tietoa voidaan käyttää myöhemmin laadittavan laitoshoidon palvelukuvauksen pohjana, tutustuin jo laadittuun vaativan laitoshoidon palvelukuvaukseen (Helsingin kaupunki sosiaali- ja terveystieteiden virasto 2014). Tulevaisuudessa laadittavan laitoshoidon palvelukuvauksen on järkevää olla muodoltaan ja laajuudeltaan yhdenmukainen muita palveluja koskevien kuvausten kanssa. Tällä hetkellä käytössä oleva palvelukuvauslomake tulee muuttumaan lähitulevaisuudessa. Kehittäminen perustuu käytännön kautta saatuihin kokemuksiin.

5 Tutkimuksen tulokset

5.1 Työntekijöiden käsitykset laitoshoidon palvelusta

Laitoshoidon parissa eri tavoin tekemisissä olevien työntekijöiden ryhmähaastatteluai-
neistosta nousi analysoitaessa esiin seitsemän pääluokkaa. Kaikki pääluokat: Käsityk-
set laitoshoidon prosessista, Hoito laitoshoidon osastolla, Dokumentointi laitoshoidos-
sa, Työntekijöiden käsitykset laitoshoidon henkilökunnasta, Käsitykset lapsen arjesta
laitoshoidossa, Yhteisöllinen toiminta laitoshoidossa sekä Laitoshoidon yksikkö toimin-
taympäristönä koostuvat useammasta yläluokasta, jotka puolestaan yhdistävät ala-
luokkia. Seuraavissa alaluvuissa esittelen analyysin avulla syntyneitä tutkimustuloksia
pääluokittain. Tulokset perustuvat siis haastateltujen työntekijöiden käsityksiin laitos-
hoidosta. Taulukko pää-, ylä- sekä alaluokista on tutkimusraportin liitteenä (Liite 6).
Kursiivilla merkityt kappaleet ovat havainnollistavia lainauksia litteroidusta haastattelu-
aineistosta.

5.1.1 Käsitukset laitoshoidon prosessista

Käsitukset laitoshoidon prosessista-pääluokka koostuu kahdesta yläluokasta: Laitoshoittoon ohjautuminen ja Laitoshoidon sijoituksen vaiheet (Taulukko 3.). Laitoshoittoon ohjautuminen-yläluokka kokoaa yhteen seuraavat alaluokat: Vastaanottoyksikön osuus, Palvelumuodon valinta ja Asiakasohjauksen osuus. Käyn seuraavassa läpi tutkimuksen tuloksia avaamalla alaluokkien sisältöjä.

Taulukko 3. Käsitukset laitoshoidon prosessista

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Laitoshoittoon ohjautuminen	Käsitukset laitoshoidon prosessista
Laitoshoidon sijoituksen vaiheet	

Vastaanottoyksikön osuus-alaluokkaa tarkasteltaessa käy ilmi, että sijoitettavan lapsen tilanne tarkentuu vastaanottoyksikössä. Vastaanottoyksikkö ei ota kantaa siihen sijoitettavaksi lapsi laitoshoidon vaikeaan tai vaativan laitoshoidon osastolle pitkäaikaisen sijoituksen alkaessa. Vastaanottolaitoksen kautta sijoitettavan lapsen asioista käydään vuoropuhelua lastenkodin johtajan ja sosiaalityöntekijän välillä. Lapsen näkemys omasta tilanteestaan sekä vanhempien suhtautuminen sijoitukseen selvitetään vastaanottolaitoksesta.

Palvelumuodon valinnan alaluokan perusteella lapsen ikä ja tilanne ovat vaikuttavia tekijöitä sijoitusmuotoa laitoshoidon ja vaativan laitoshoidon välillä valittaessa. Jos perhehoidon sijoitukselle ei ole edellytyksiä perhetilanteen haastavuuden vuoksi tai jos perhesijoitus muista syistä ei onnistu, suunnitellaan laitoshoidon sijoitusta. Myös lapsen koulunkäynnin ongelmat nähdään sijoitusta määrittävänä tekijänä. Työntekijöiden on joskus vaikeaa hahmottaa laitoshoidon ja vaativan laitoshoidon välistä rajaa.

Asiakasohjausyksikön osuuden alaluokasta ilmenee seuraavaa. Asiakasohjausyksikkö käy lastenkodin kanssa ennen sijoitusta hyvää keskustelua lapsiryhmästä, jonka asiakasohjausyksikkö myös huomioi sijoitusesitystä tehdessään. Esitys ei välttämättä kuitenkaan menesty seuraavassa käsittelyssä sijoituksesta päätettäessä.

Laitoshoidon sijoituksen vaiheet-yläluokka koostuu seuraavista alaluokista: Sijoituksen alku, Sijoituksen tavoitteet, Sijoituksen kesto ja Sijoituksen päättyminen. Sijoituksen

alun alaluokasta ilmenee, että laitoshoidon sijoitettavilla lapsilla ei nähdä olevan paljoa ongelmia. Lapsen näkemys omasta tilanteestaan sekä vanhempien suhtautuminen sijoitukseen selvitetään sosiaalityöntekijältä. Molemmat tiedot ovat tärkeitä sijoituksen alussa, ja ne myös huomioidaan konkreettisesti. Lapsi sijoitetaan ensisijaisesti osastolle eikä laitokseen ja tämän vuoksi lapsiryhmästä käydään vuoropuhelua ennen sijoitusta. Sijoituksen alussa lastenkotiin saadaan usein tieto lapsen koulun käymättömyydestä. Lastenkotisijoituksen alettua lapsi antaa itselleen luvan muuttaa laitokseen. Perheen kanssa keskustellaan kotiuttamisaikeista jo sijoituksen alkuvaiheessa.

Sijoituksen tavoitteiden alaluokkaa tutkittaessa paljastuu, että sijoitukselle asetetaan aina tavoitteet vaikka kyseessä olisi lyhytkin sijoitus. Tavoitteet asetetaan useimmiten sijoituksen jo alettua ja ne saattavat poiketa huomattavasti vastaanottojaksolle asetetuista tavoitteista. Laitoshoidon sijoituksen kannalta toivotaan, että pitkäaikaisen sijoituksen tavoitteet selvitettäisiin jo vastaanotto- ja arviointijakson aikana. Käytännössä kuitenkin sijoitukselle etukäteen kaavailut tavoitteet saattavat muuttua jo vastaanottojakson aikana. Useiden eri tavoitteiden etukäteen asettaminen nähdään turhana. Osapuolien yhteisymmärrys mahdollistaa sijoituksen tavoitteiden toteutumisen, ja sekä lapsi että vanhemmat osallistetaan tavoitteiden asettamiseen. On huomioitava, että aikuisten ja lapsen käsitykset sijoituksen tavoitteista voivat poiketa toisistaan paljonkin. Työntekijöiden käsityksen mukaan tavoitteet kirkastuvat sosiaalityöntekijän ja lastenkodin vuoropuhelun avulla. Sijoituksen alettua asetettujen tavoitteiden koetaan olevan realistisia ja niiden toteutumista arvioidaan lyhyellä aikavälillä. Lyhyen, kuten puolen vuoden mittaisen sijoituksen tavoitteita on usein aikaan nähden paljon ja niiden realismi mietityttää työntekijöitä. Lyhyen sijoituksen tavoitteet saattavat jäädä epäselväksi myös lapselle. Kun 17,5-vuotiasta nuorta sijoitetaan, on valittava, onko tavoitteena kuntouttaa vai säilyttää asiakasta. Pitkien sijoitusten tavoitteiden nähdään puolestaan toteutuvan laitoshoidossa.

Sijoituksen keston alaluokkaa avattaessa ilmenee seuraavia seikkoja. Lyhyiden, jopa vuoden mittaisten sijoitusten nähdään olevan uusi ilmiö lastenkodeissa ja niiden ajatellaan muuttaneen lastenkotien työtä. Sijoituksen ollessa lyhyt koetaan reunaehto- ja ahtaita. Lyhyenkin sijoituksen aikainen kotiinpaluun suunnitelma laaditaan osastolla. Joissain tapauksissa lapset itse haluavat jatkaa sijoitusta peruskoulun loppuun asti vaikka olisivat jo täysi-ikäisiä.

Sijoituksen päättymisen alaluokasta löytyy seuraavia käsityksiä. Tyytyväisyyttä tunnetaan siitä, että osa asiakkaista kotiutuu suunnitelman mukaan. Perheen itsensäkin on työskenneltävä jälleen yhdistämisen eteen, ja lasten ajatellaan palaavan lastenkodin henkilökunnalle tutuiksi tulleisiin koteihin. Vaikka kodin tilanne ei sijoituksen aikana aina korjaannukaan, kodin ajatellaan pysyvän lapsen elämässä laitoksen jäädessä siitä pois sijoituksen päättyessä. Sijoituksen jälkeen kuntoutuminen jatkuu jälkihuollossa ja sijoitettuna ollut lapsi voi aikuisena saada normaalin elämän. Työntekijät toivovat sijaishuoltoon kehitettävän tilaston kotiutumiseen päättyneistä sijoituksista. Tilaston nähtäisiin toimivan myös sijaishuollon laatumittarina.

5.1.2 Hoito laitoshoidon osastolla

Hoito laitoshoidon osastolla-pääluokka koostuu viidestä yläluokasta. Yläluokat ovat Hoito- ja kasvatusneuvottelut, Käsitykset hoidosta, Lastenkodin säännöt, Rajoitustoimenpiteet ja Käsitykset perheiden kanssa tehtävästä työstä (Taulukko 4.). Hoito- ja kasvatusneuvottelut-yläluokan muodostaa kaksi alaluokkaa, Lapsi hoito- ja kasvatusneuvottelussa sekä Aikuiset hoito- ja kasvatusneuvottelussa.

Taulukko 4. Hoito laitoshoidon osastolla

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Hoito- ja kasvatusneuvottelut	Hoito laitoshoidon osastolla
Käsitykset hoidosta	
Lastenkodin säännöt	
Rajoitustoimenpiteet	
Käsitykset perheiden kanssa tehtävästä työstä	

Lapsi hoito- ja kasvatusneuvottelussa-alaluokka kuvaa käsityksiä lapsen asemasta laitoshoidon sijoituksen aikana järjestettävissä neuvotteluissa. Hoito- ja kasvatusneuvotteluissa päätetään lasta koskevista tärkeistä asioista. Hoito- ja kasvatusneuvottelut elävät lasten mielessä, ja heidän ajatellaan odottavan neuvotteluita ja pitävän niitä merkittävinä tilaisuuksina.

”Kyllä neuvotteluilla on hirveen iso merkitys noin niinku lapsille ja nuorille. Ne jostenkin odottaa niitä kun ne ajattelee että siinä niinku päätetään tärkeistä heitä koskevista asioista.”

Lasta kuullaan neuvottelussa ja hänen mielipidettään kysytään. Lapsen neuvottelussa esittämät mielipiteet kirjataan sosiaalityöntekijän laatimaan neuvottelumuiistioon. Lapsi ei kuitenkaan aina ymmärrä hoito- ja kasvatusneuvottelun tarkoitusta. Lapsen ymmärrys tavoitteita asetettaessa saattaa olla rajallinen eikä tämä aina käytä puhevaltaansa. Joskus lapsi ei saa sanottua haluamiaan asioita neuvottelussa, ja toisaalta joskus tämä sanoo jotain vain päästäkseen pois tilanteesta.

Seuraava alaluokka on Aikuiset hoito- ja kasvatusneuvottelussa. Hoito- ja kasvatusneuvottelut kokoavat lasta hoitavat osapuolet yhteen päättämään tärkeistä asioista, kuten mahdollisesta kotiutumisesta. Työntekijöiden käsityksen mukaan osallistujien on tärkeää tietää miksi neuvotteluun on tultu, mutta silti osapuolilla saattaa olla tietämättömyyttä syistä. Aikuiset odottavat lapsen puhuvan neuvottelussa. Joskus tämä on vaikeaa, ja ohjaaja ja lapsi voivatkin etukäteen sopia, että ohjaaja puhuu lapsen puolesta neuvottelussa. Vanhempien on koettu olevan virallisia neuvottelutilanteissa. Viranomaisten väliset erimielisyydet eivät saa näkyä lapsen tai perheen läsnä ollessa. Koulun opettajat eivät osallistu hoito- ja kasvatusneuvotteluihin.

Käsitykset hoidosta-yläluokka koostuu viidestä alaluokasta: Hoidon mahdollisuudet, Hoidon ominaisuudet, Hoidon eteneminen, Yksilöllisyyden huomioiminen ja Työryhmä osastolla. Hoidon mahdollisuudet-alaluokkaan lukeutuvat seuraavat käsitykset. Asiakaskunnan piirteet vaikuttavat kuntouttavan työn mahdollisuuksiin laitoshoidossa. Lastenkodeissa syntyvät kiintymyssuhteet ovat erilaisia kuin lyhytaikaisissa vastaanottolaitosten sijoituksissa. Laitoshoidon parissa työskentelevän henkilökunnan koetaan koostuvan alan ammattilaisista. Sijaishuollon keinojen ei kuitenkaan nähdä olevan hoidettavien lasten tarpeiden tasalla.

Hoidon ominaisuudet-alaluokka koostuu seuraavista asioista. Laitoshoidon ei koeta olevan päälle käyvää vaan ennemminkin hienovaraista. Laitoshoidon osastoilla hoidetaan lasten varhaisen vuorovaikutuksen häiriöitä. Henkilökunta viestittää lapsille kommunikoimalla, mikä on hyväksyttävää. Lastenkotien kulttuurit muovautuvat osastoittain. Muutokseen pyritään vaikuttamaan keskusteluilla, koska pakon ei yleensä nähdä johtavan hyvään lopputulokseen.

Hoidon eteneminen-alaluokka osoittaa, että lasta hoitavan laitoshoidon osaston kulttuurin mukana lapsi oppii hyväksyttävät asiat. Lapsen nähdään myös kuntoutuvan laitoshoidon sijoituksen aikana.

Yksilöllisyyden huomioiminen-alaluokka koostuu seuraavista käsityksistä. Laitoshoidon osastoilla lapsia kohdellaan yksilöinä eikä massana. Kullekin lapselle laaditaan yksilölliset tavoitteet ja yksilöllisyyden huomioiminen näkyy osastojen arjessa.

Työryhmä osastolla-alaluokan mukaan laitoshoidon osaston työryhmien henkilöstössä on vain vähän vaihtuvuutta. Osaston työryhmän nähdään määräävän sekä osaston rakenteet että osaston henkilökunnan toimintatavat.

Lastenkodin säännöt-yläluokka muodostuu kahdesta alaluokasta: Lapsia koskevat säännöt sekä Sääntöjen käsitteleminen. Lapsia koskevat säännöt-alaluokasta ilmenee, että laitoshoidon osastoilla on kirjoitetut säännöt, jotka eivät ole ristiriidassa yhteiskunnan tai asumisyhteisöjen sääntöjen kanssa. Säännöt nähdään tärkeinä ja oikeudenmukaisina. Osa niistä huomioi lapsen ikätason, ja osa puolestaan koskee kaikkia asiakkaita. Yksilöllinen kasvatusta sisältää myös yksilöllisiä sääntöjä, mutta lastenkodin perussääntöjen tarkoituksena on opettaa lapselle elämän sääntöjä.

Sääntöjen käsitteleminen-alaluokan perusteella voidaan todeta seuraavia asioita. Sääntöjä on käsiteltävä usein henkilökunnan kesken eivätkä lapset saa joutua perehdyttämään sijaisia sääntöihin. Säännöistä keskustellaan lasten kokouksissa. Vuoropuhelu lasten ja aikuisten välillä on jatkuvaa.

Rajoitustoimenpiteet-yläluokka sisältää viisi alaluokkaa: Rajoitustoimenpiteiden periaatteet, Liikkumisvapauden rajoittaminen, Rajoitustoimenpiteiden toteuttaminen, Lapsi rajoitustoimenpiteiden kohteena sekä Rajoitustoimenpiteiden käsitteleminen. Alaluokista ensimmäinen, Rajoitustoimenpiteiden periaatteet, sisältää seuraavia käsityksiä. Lähtökohtaisesti laitoshoidossa ei tarvita paljoa rajoitustoimenpiteitä, mutta niitä tulee käyttää kun tarvetta ilmenee. Ollakseen hoidollinen on rajoitustoimenpiteen oltava oikea, kohtuullinen ja lasta auttava. Rajoitustoimenpiteen ja rangaistuksen eron on oltava selvä. Jos rajoitustoimenpide seuraa automaattisesti tietystä tapahtumasta, se nähdään rangaistuksena. Automaattisesti seuraavista rajoitustoimenpiteistä toivotaan luovuttavan laitoshoidossa.

Liikkumisvapauden rajoittaminen-alaluokka on seuraavanlainen. Työntekijöiden käsityksen mukaan liikkumisvapauden rajoitus on hyvä toimenpide ja se toimii kuntouttavana pysäyttämisenä laitoshoidossa. Se toimii myös lasta ja yksikköä sekä lasta ja työntekijöitä lähentävänä toimenpiteenä. Liikkumisvapauden rajoittamista ei pidetä suljettuna hoitona, vaan sen nähdään olevan yhteinen suunnitelma ajankäytöstä.

Rajoitustoimenpiteiden toteuttaminen-alaluokan perusteella voidaan todeta, että niiden käyttämisestä laitoshoidossa ei ole laadittu yhteistä runkoa. Työntekijöiden käsityksen mukaan laitoshoidon työntekijät toteuttavat rajoitustoimenpiteitä eri tavoin.

Lapsi rajoitustoimenpiteiden kohteena-alaluokka koostuu seuraavista huomioista. Lasten on huomattu ajattelevan toisten lasten tarvitsevan rajoitustoimenpiteitä ja he ihmettelevät, jos niitä ei tarvittaessa toteuteta. Lasten on havaittu vertailevan laitosten liikkumisvapauden rajoittamisen käytäntöjä, ja siksi käytäntöjen on oltava selkeitä. Vaikka esim. liikkumisvapauden rajoittamisen tarkoituksena on turvata lapselle mahdollisimman paljon aikuisen aikaa, työntekijöiden käsityksen mukaan lapsille jää sijoituksen jälkeen ajatus rajoitustoimenpiteistä rangaistuksena, ja se näkyy rajoitustoimenpiteiden pelkona vielä jälkihuollon aikana. Pelko voi estää nuorta soittamasta jälkihuollon sosiaalityöntekijälleen, mikäli virheitä on tullut tehtyä.

Rajoitustoimenpiteiden käsitteleminen-alaluokka koostuu seuraavista käsityksistä. Laitoshoidossa on aktiivinen keskustelukulttuuri, joka koskee rajoitustoimenpiteiden käyttöä, tapaa toteuttaa niitä sekä niiden kestoa.

”Aktiivinen keskustelukulttuuri jotenkin sen rajoitustoimenpiteen, niinku käytöstä ja kestosta ja tavasta, jolla se tehdään, niin kuka sit ja miten se sit toteutetaan ni, ni sillon niinku sen, ollaan paljon voitettu kun se on tehty oikein.”

Yhteiset toimintatavat nähdään hyvänä kehittämispäivän aiheena. Henkilökunta ei voi keskustella lasta koskevista rajoitustoimenpiteistä muiden lasten kanssa. Niitä on vaikeaa perustella lapselle kasvatuksellisenä toimenpiteenä, mikäli työntekijä ei itse ymmärrä rajoitustoimenpiteen perusteita.

”Miten voi lapselle selittää jos ei ite ymmärrä, niinku sitä sen koko, koko sitä rajoituspäätöstä, mitä kaikkea se tarkoittaa ja mitä se ei tarkoita.”

Käsitykset perheiden kanssa tehtävästä työstä-yläluokka koostuu seuraavista alaluokista: Yhteistyö perheen kanssa, Perhetapaamiset, Kotiharjoittelut, Kotiharjoittelusuunnitelma sekä Yhteys vanhempiin. Yhteistyö perheen kanssa-alaluokan perusteella laitoshoidon lastenkotiosastojen voidaan todeta kykenevän rajaamaan haastavia vanhempia ja kestävän näiden tuottaman työn. Hoito- ja kasvatusneuvottelut ovat osa perheiden kanssa tehtävää työtä, jossa onnistumista pidetään sijoituksen onnistumisen kulmakivenä. Kaikki perheestä saatava lisätieto on työntekijöille tarpeellista. Kotiuttamisaikojen on havaittu tuovan perheiden kanssa tehtävään työhön suunnitelmallisuutta. Vanhempien kanssa työskentely korreloi lasten kotiuttamisten kanssa.

Perhetapaamiset-alaluokan perusteella kaikista perhetapaamisista on hyötyä. Niiden tiheys vaihtelee. Perhetapaamisia voidaan järjestää viikoittain, ja usein niitä tihennetään, jos lapsella alkaa mennä huonommin. Työntekijöiden käsityksen mukaan perhetapaamisia järjestetään kuitenkin yhä liian vähän.

Kotiharjoittelut-alaluokasta ilmenee seuraavaa. Jos lapsen koti on todettu lapselle turvalliseksi, voidaan lastenkodin ja perheen välillä sopia kotiharjoitteluista. Kotiharjoittelu ei ole loma vaan sen lähtökohtana on lapsen ja muun perheen yhdessä viettämä aika. Laitoshoidon työntekijät ja vanhemmat käyvät jatkuvasti keskustelua kotiharjoitteluiden sujumisesta.

Kotiharjoittelusuunnitelma-alaluokka osoittaa, että lastenkotiin sijoitetun lapsen kotiharjoitteluja varten voidaan laatia kotiharjoittelusuunnitelma. Kotiharjoittelusuunnitelma laaditaan työntekijöiden ja vanhempien yhteistyönä. Työntekijä ja lapsi täyttävät suunnitelman omalta osaltaan lapsen lähtiessä harjoitteluun. Vanhemmat arvioivat kotiharjoittelun tavoitteet suunnitelmaan ja antavat kirjallisen arvion kotiharjoittelusuunnitelman toteutumisesta. Myös epäonnistumiset kirjataan suunnitelmaan vanhempien toimesta. Kaikki vanhemmat eivät työntekijöiden käsityksen mukaan kykene sitoutumaan kotiharjoittelusuunnitelmiin, mutta vanhempien osalta täytettyjen suunnitelmien arvioidaan palautuvan lastenkotiin 90 %:n todennäköisyydellä. Kotiharjoittelusuunnitelman hyötynä nähdään se, että suunnitelma tekee kotiharjoittelun tavoitteet näkyviksi vanhemmille.

Yhteys vanhempiin-alaluokan perusteella lastenkodin ja vanhempien yhteydenpidolla on monia muotoja. Vanhemmat käyvät lastenkodissa ja työntekijät perheen kotona.

Omaohjaajat voivat olla jokaisessa työvuorossa puhelimitse yhteydessä vanhempiin. Tutustumisen myötä työntekijöiden ja vanhempien väliset keskustelut helpottuvat ja vanhemmat voivat osoittautua hyvinkin huumorintajuisiksi puhelinkeskusteluissa. Työntekijät kokevat jotkut vanhemmat luotettaviksi. Työntekijät puhuvat lapsen kuullen vanhemmista arvostaen ja kunnioittaen. Perheille puhutaan toivon yllä pitämisestä, ja vanhemmille kerrotaan faktoja heidän arvioidun vastaanottokykynsä mukaisesti. Sijoitetut lapset ovat paljon suoraan yhteydessä vanhempiinsa, ja tässä nähdään myös splittamisen riski.

5.1.3 Dokumentointi laitoshoidossa

Kolmantena pääluokkana aineistosta nousi esiin Dokumentointi laitoshoidossa. Pääluokka koostuu kahdesta yläluokasta: Hoito- ja kasvatussuunnitelma työntekijöiden näkökulmasta sekä Arviointi ja muistiinpanot (Taulukko 5.). Hoito- ja kasvatussuunnitelma työntekijöiden näkökulmasta-yläluokan muodostaa kolme alaluokkaa: Hoito- ja kasvatussuunnitelman sisältö, Hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttäminen sekä Hoito- ja kasvatussuunnitelman haasteet.

Taulukko 5. Dokumentointi laitoshoidossa

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Hoito- ja kasvatussuunnitelma työntekijöiden näkökulmasta	Dokumentointi laitoshoidossa
Arviointi ja muistiinpanot	

Hoito- ja kasvatussuunnitelman sisältö-alaluokkaa tarkasteltaessa ilmenee että hoito- ja kasvatussuunnitelma sisältää lapsen sijoituksen tavoitteet ja tavoitteiden osa-alueet. Hoito- ja kasvatussuunnitelman jäsenyys vastaa myös myöhemmin käsiteltävän kuukausiarvioinnin jäsenystä.

Hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttäminen-alaluokka koostuu seuraavista asioista. Hoito- ja kasvatussuunnitelma nähdään tärkeänä, jopa tärkeimpänä lasta koskevana asiakirjana.

”Onhan se perustavaa laatua oleva paperi. Kyllähän niitä on, niit on tota tehty kaheksakytluvun alusta lähtien.”

Hoito- ja kasvatussuunnitelmat laaditaan laitoshoidossa ja vastaavat ohjaajat huolehtivat niiden ajan tasalla pysymisestä. Suunnitelmaa käytetään, jos se koetaan omaan työhön sopivaksi työkaluksi. Niiden nähdään elävän vahvasti arjessa. Hoito- ja kasvatussuunnitelman laatiminen ei ole työntekijöiden käsityksen mukaan vapaaehtoista. Suunnitelmien käytössä ei nähdä olevan eroa laitoshoidon ja vaativan laitoshoidon välillä.

Hoito- ja kasvatussuunnitelman haasteet-alaluokan perusteella ne eivät aina ole aktiivisessa käytössä. Suunnitelmia ei aina päivitetä, jolloin ne eivät myöskään pysy ajan tasalla. Työntekijöillä on epäselvyyttä hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa käytettävistä pohjista, koska niitä on ollut samanaikaisesti käytössä useita.

”Toki niitä tehdään, mutta tota se mun mielestä on jollain lailla jäänyt vähän sinne työkalupakin pohjalle, tää hoito- ja kasvatussuunnitelma ja varsinkin se niinku semmonen päivittäminen ja se tehdään mutta sit se vähän tuppaa jäämään sinne johonkin syövereihin.”

Arviointi ja muistiinpanot-yläluokka koostuu kahdesta alaluokasta, Kuukausiarviointi sekä Kirjaaminen. Kuukausiarviointi-alaluokka osoittaa että kuukausiarviointeja laaditaan lapselle sijoituksen alettua. Se peilaa hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteita, mutta käsitetään sitä konkreettisemmaksi. Kuukausiarviointi koetaan hyvänä työkaluna mutta sen anti ei aina siirry hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Kuukausiarviointi on hoito- ja kasvatussuunnitelmaa laajempi ja yksityiskohtaisempi asiakirja. Kuukausiarviointi on lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle tärkeä, koska se kertoo, pysytäänkö sijoituksen tavoitteissa ja noudatetaanko laadittua hoito- ja kasvatussuunnitelmaa. Sosiaalityöntekijä ehtii myös lukea kuukausiarviointit, toisin kuin laitoshoidossa asiakastietojärjestelmään laadittavia yksityiskohtaisia päivittäismuistiinpanoja.

Kirjaaminen-alaluokka osoittaa, että kirjaaminen on koettu tärkeäksi laitoshoidossa. Lapsen mielipiteet kirjataan hoito- ja kasvatusneuvottelussa. Työntekijät löytävät Efficasiakastietojärjestelmästä sovitut asiat, ja kirjatuista linjauksista pidetään kiinni. Omaohjaajat kirjaavat lasten kanssa sovitut asiat mahdollistaen näin työn jatkamisen muiden työntekijöiden toimesta omaohjaajan ollessa poissa. Kirjattujen asioiden nähdään

estävän lasta splittaamasta työntekijöiden välillä, koska kirjatut linjaukset voidaan tarkastaa.

5.1.4 Työntekijöiden käsitykset laitoshoidon henkilökunnasta

Tämä pääluokka käsittelee henkilökuntaa ja koostuu kolmesta yläluokasta: Omaohjaajatyöhön liittyvät käsitykset, Psykologityö laitoshoidossa sekä Esimiestyö laitoshoidossa (Taulukko 6.). Ensimmäisenä käsittelen Omaohjaajatyöhön liittyvät käsitykset-yläluokkaa, joka koostuu kuudesta alaluokasta: Omaohjaajatyön perusteet, Omaohjaajapari, Omaohjaajan rooli, Omaohjaaja ja lapsi, Työhyvinvointi omaohjaajatyössä sekä Omaohjaajatyön haasteet.

Taulukko 6. Työntekijöiden käsitykset laitoshoidon henkilökunnasta

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Omaohjaajatyöhön liittyvät käsitykset	Työntekijöiden käsitykset laitoshoidon henkilökunnasta
Psykologityö laitoshoidossa	
Esimiestyö laitoshoidossa	

Omaohjaajatyön perusteet-alaluokka sisältää seuraavanlaisia käsityksiä. Omaohjaajatyön perusteista on sovittava yhdessä osaston työryhmän kesken ja on tärkeää, että kaikki työntekijät pitävät sovituista asioista kiinni. Tavoitteena on se, että omaohjaajasuhde toimisi mahdollisimman hyvin. Omaohjaaja huolehtii lapsen asioista siten, että muiden on mahdollista jatkaa työn tekemistä omaohjaajan lähdettyä vapaille.

”Mä omahoitajana kirjaan ja huolehdin kaikki asiat sillä lailla, että kuka tahansa vuorossa oleva niin kuin pystyy niin kuin ihan minkä vaan asian hoitamaan.”

Laitoshoidon osastoilla ehditään usein odottaa omaohjaajan tulemistä töihin ennen kuin asiat on ratkaistava. Omaohjaajatyössä on työntekijöiden käsityksen mukaan myös pelkkää asioiden hoitamista syvempi lapsen ja aikuisen suhteeseen liittyvä puoli.

Omaohjaajapari-alaluokka kuvaa kahden omaohjaajan järjestelmää. Haastatelluilla on kokemusta sekä omaohjaajaparityöstä että siitä luopumisesta työmuotona. Omaohjaajaparin keskinäisestä vastuunjaosta ja roolien jakamisesta käydään keskustelua kah-

den työntekijän välillä. Laitoshoidon osastoilla myös omaohjaajan työparia ehditään yleensä odottaa ratkaisemaan lasta koskevia asioita. Haastateltujen työntekijöiden käsityksen mukaan omaohjaajan vastuu lapsesta lisääntyy, jos työparijärjestelmästä luovutaan. Yhden omaohjaajan järjestelmän on koettu toimivan hyvin, mikäli työryhmä on suhteellisen pysyvä.

Omaohjaajan rooli-alaluokan perusteella omaohjaajalla on tärkeä rooli lapsen kanssa tehtävässä hoitotyössä. Työntekijöillä on vuoroon töihin tullessaan työrooli. Omaohjaajatyötä kuitenkin tehdään omalla tyylillä työntekijästä riippuen. Omaohjaajan roolia toivotaan avattavan tarkemmin laitoshoidon yksiköissä.

Omaohjaaja ja lapsi-alaluokka kuvaa lapsen ja omaohjaajan välistä suhdetta. Lapset osaavat nimetä asioitaan hoitavan omaohjaajan. Omaohjaaja ei kuitenkaan ole ainoa tärkeä henkilö lapselle lastenkodissa. Omaohjaajana toimiminen sitoo työntekijää lapseen sekä ajatus- että tunnemaailmassa. On tärkeää että lapsen ja omaohjaajan välillä tehdyistä sopimuksista pidetään kiinni. Osastolle muuttava uusi asiakas tulee useimmiten juuri lähteneen lapsen omaohjaajan vastuulle.

Työhyvinvointi omaohjaajatyössä-alaluokka osoittaa että samaan aikaan kun omaohjaajatyö on hyvin antoisaa työntekijälle, on se myös kuormittavaa. Työhyvinvointiin on siis kiinnitettävä huomiota laitoshoidon osastoilla tehtävässä omaohjaajatyössä.

Omaohjaajatyön haasteet-alaluokka valottaa omaohjaajatyön varjopuolia. Omaohjaajasuhde ei aina toimi eivätkä työntekijät voi valita omaohjattavia asiakkaitaan.

”Kun sulta omahoidettava lähtee niin seuraava on sun. Se on vaan näin. Niitä ei hirveesti valkkailla.”

Myös työparin keskinäisten kemioiden on havaittu aiheuttavan joskus kitkaa omaohjaajatyöhön. Vaikka omaohjaajasuhde on tärkeä, ei omaohjaajan vuoroon odottaminen saa muodostua lapsen asioiden etenemisen esteeksi. Haastateltavat toivovat myös omaohjaajatyön sisältöä avattavan laitoshoidon yksiköissä.

Psykologityö laitoshoidossa-yläluokka koostuu kolmesta alaluokasta: Psykologin tehtävät, Psykologin rooli sekä Psykologityön haasteet. Psykologin tehtävät-alaluokan mukaan psykologit tapaavat lapsia ja ohjaavat omaohjaajien työtä. Psykologit osallistuvat

henkilökunnan osastokokouksiin ja tapaavat lastenkotien johtajia säännöllisesti esim. kahden viikon välein. Psykologien tehtäviin kuuluu myös lastenkotien henkilökunnalle järjestettävien koulutusten suunnittelemista. He myös osaltaan kouluttavat hoitohenkilökuntaa laitosten koulutuspäivissä.

Psykologin rooli-alaluokkaa tarkasteltaessa selviää, että psykologien rooli laitoshoidossa on haastateltavien mielestä tärkeä. Tärkeyttä kuvaa myös se, että kun lapselle etsitään sopivaa sijoituspaikkaa, nähdään lastenkodin käytössä olevan psykologiresurssin määrän ja käyttötavan vaikuttavan vastuusosiaalityöntekijän sijoituspäätökseen. Psykologien rooli ja työtapa on tällä hetkellä erilainen Helsingin eri lastenkodeissa.

Psykologityön haasteet-alaluokka valottaa kehittämisen paikkoja. Psykologiresurssia on työntekijöiden käsityksen mukaan laitoshoidon yksiköissä liian vähän. Lastenkotien työntekijät eivät osaa riittävällä tavalla hyödyntää psykologin tukea omassa työssään. Olemassa olevaa liian vähäiseksi koettua psykologiresurssia menee jatkuvasti hukkaan, kun psykologin työpanosta ei osata riittävästi käyttää työn tukena. Haastateltavien näkemyksen mukaan psykologiresurssin käytön määrittely on lastenkotien yhteinen asia ja kehittämisen tarve on ilmeinen.

”Ettei se vaan jää niinku myöskään pelkän omahoitajaparan niinku kontolle, niinku kalastella tai miettiä kuuluuks tää vai eiks kuulu vaan että se on niinku yhteinen, yhteinen niinku asia määrittää sitä.”

Esimiestyö laitoshoidossa-yläluokka koostuu kolmesta alaluokasta: Esimiehen tehtävät, Hoito- ja kasvatustyön johtaminen sekä Johtaminen ja toiminta. Esimiehen tehtävät-alaluokan mukaan vastaava ohjaaja toimii selkeästi ohjaajan esimiehenä. Johtamisen katsotaan olevan olennainen tekijä psykologien työpanoksen hyödyntämisessä lastenkodeissa. Lastenkodin johtajan on huolehdittava siitä, että laitoshoidon yksiköissä on riittävä psykologiresurssi ja että henkilökunta osaa hyödyntää sitä. Lastenkodin johtajan tehtävänä on vastata siitä, että lasten kokoukset toteutuvat säännöllisesti. Esimiehillä on myös vastuu lasten yksityisyyden kunnioittamisesta ja he puhuttelevat työntekijöitä jos esim. lapsen huoneen oveen ei koputeta sisään mennessä.

Hoito- ja kasvatustyön johtaminen-alaluokka kuvaa lastenkodin johtajan työpanosta osastolla tehtävässä hoito- ja kasvatustyössä. Sijoituksen alkaessa johtaja keskustelee työntekijöiden kanssa lapsen sopivuudesta osaston lapsiryhmään. Johtajat edellyttävät

työntekijöiltä hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttämistä ja voivat joko itse valvoa niiden käyttöä tai delegoida valvontavastuuta. Johtajalla nähdään olevan omalla toiminnallaan mahdollisuus tehdä hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttämisestä yksinkertais- ta ja ohjaajan työtä helpottavaa.

Johtaminen ja toiminta-alaluokka sisältää työntekijöiden käsityksiä esimiesten vaikutuksesta käytäntöjen toimivuuteen. Vastaaville ohjaajille ja johtajille tärkeiden asioiden nähdään toimivan laitoshoidossa. Molempien esimiestyötä tekevien työntekijäryhmien ylläpitämät asiat toteutuvat hyvin osastojen työryhmien työssä. Esimiesten roolin nähdään olevan ratkaiseva myös siinä, laaditaanko hoito- ja kasvatussuunnitelmia osastol- la ja käytetäänkö niitä lasten kanssa tehtävässä työssä.

5.1.5 Käsitykset lapsen arjesta laitoshoidossa

Tämä pääluokka koostuu kolmesta yläluokasta: Koulunkäynti laitoshoidon aikana, Lap- sen harrastukset laitoshoidon aikana sekä Työntekijöiden käsitykset lasten kokemuk- sista laitoshoidossa (Taulukko 7.) Koulunkäynti laitoshoidon aikana-yläluokan muodos- taa neljä alaluokkaa: Koulunkäynnin merkitys, Lastenkodin oma koulu, Kouluyhteistyön haasteet sekä Koulun ja lastenkodin yhteydenpito.

Taulukko 7. Käsitykset lapsen arjesta laitoshoidossa

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Koulunkäynti laitoshoidon aikana	Käsitykset lapsen arjesta laitoshoidossa
Lapsen harrastukset laitoshoidon aikana	
Työntekijöiden käsitykset lasten koke- muksista laitoshoidossa	

Koulunkäynnin merkitys-alaluokasta ilmenee, että lapsen koulunkäynti on lastenkodin työntekijöille hyvin tärkeä asia. Jos peruskoulun päättötodistus jää sijoituksen aikana saamatta, nähdään lapsen olevan vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta.

”Kyllä koulunkäynti on meille, on, on tärkeä asia ja tota noin niin, me, me tuetaan sitä niin kun todella paljon minun mielestäni.”

Lastenkodin oma koulu-alaluokka kuvaa käsityksiä koulullisen laitoshoidon yksikön tilanteesta. Helsingin kaupungilla on yksi koulullinen laitoshoidon yksikkö kaupungin ulkopuolella. Olennainen etu on koulun sijainti osastojen lähellä. Koulullinen laitos mahdollistaa koulunkäynnin ja peruskoulun loppuun suorittamisen lapsille, joilla on aiemmin ollut paljon poissaoloja koulusta.

Kouluyhteistyön haasteet-alaluokan perusteella kaikilla laitoshoitoon sijoitettavilla lapsilla on ollut kouluun liittyviä haasteita. Vastuunjako koulun ja lastensuojelun välillä on työntekijöiden käsityksen mukaan epäselvä. Koulussa ajatellaan lapsen saavan kaiken tarvittavan tuen lastenkodista. Lastenkodissa ajatellaan opetusviraston vastaavan lapsen koulukäynnistä. Tästä johtuen koulun ja lastenkodin välille näyttää jäävän alue, josta kukaan ei ota vastuuta ja niiden välille toivotaankin enemmän kommunikaatiota.

Koulun ja lastenkodin yhteydenpito-alaluokka osoittaa että koulun ja laitoshoidon osaston välillä käydään paljon vuoropuhelua. Työntekijöiden nähdään tukevan paljon lasten koulunkäyntiä ja opettajilla sekä muulla koulun henkilökunnalla on aitoa kiinnostusta sijoitettujen lasten tilanteisiin.

Lapsen harrastukset laitoshoidon aikana-yläluokka koostuu kolmesta alaluokasta: Harrastusten tukeminen, Mahdollisuudet harrastuksiin sekä Harrastusten hyödyt. Harrastusten tukeminen-alaluokka osoittaa harrastusten aktiivisen tarjoamisen laitoshoidossa oleville lapsille olevan tärkeää. Harrastuksia tuetaan järjestämällä kyytejä lapsille. Harrastuskyytien nähdään olevan lapsen kannalta tärkeitä ja myös tuottavan tulosta. On havaittu, että jos lapsi ei käy koulua, ei tälle järjestetä myöskään kyytejä harrastuksiin.

Mahdollisuudet harrastuksiin-alaluokan perusteella sijoitetulla lapsella pitää olla harrastus. Harrastus lähtee lapsen omasta kiinnostuksesta. Laitoshoitoon sijoitettujen lasten harrastusmahdollisuudet ovat työntekijöiden käsityksen mukaan tasaveroiset kotona asuviin lapsen kavereihin verrattuna. Harrastusmahdollisuudet ovat yksi laitoshoidon yksiköiden vahvuuksista.

Harrastusten hyödyt-alaluokka osoittaa harrastusten mahdollistavan lapsen yhteyden laitoksen ulkopuolisiin lapsiin. Harrastuksilla on myös yhteiskunnallistava tehtävä. Sopivan harrastuksen löydyttyä ja tarjottua onnistumisen kokemuksia lapselle myös koulunkäynti voi alkaa sujumaan.

Työntekijöiden käsitykset lasten kokemuksista laitoshoidossa-yläluokka kokoaa yhteen seitsemän alaluokkaa: Lapsen tärkeäksi kokemat henkilöt lastenkodissa, Lapsen ulkopuolisuuden kokemukset, Lapsen tasavertaisuuden kokemukset, Lapsen eriarvoisuuden kokemukset, Lapsen kokemukset rajoitustoimenpiteistä, Lapsen kokemukset omaohjaajan poissaolosta, Lapsen kokemukset lastenkodin tiloista.

Lapsen tärkeäksi kokemat henkilöt lastenkodissa-alaluokan perusteella lapset kokevat omaohjaajan tärkeäksi henkilöksi lastenkodissa. Lapset ovat kuitenkin nimenneet myös toisen ohjaajan tärkeäksi henkilöksi omaohjaajan lisäksi tai sijasta. Luottamuksellinen suhde saattaa siis syntyä myös muiden työntekijöiden kuin omaohjaajan kanssa. Myös vastaava ohjaaja tai lastenkodin johtaja saattaa olla lapsen kertoman mukaan tärkeä henkilö omaohjaajan lisäksi tai sijasta.

Lapsen ulkopuolisuuden kokemukset-alaluokka osoittaa että laitoshoidossa lapsille syntyy myös ulkopuolisuuden kokemuksia. Nämä kokemukset saattavat ilmetä hoito- ja kasvatusneuvotteluissa ja muissa tilanteissa, joissa sijoitukselle asetetaan tavoitteita.

Lapsen tasavertaisuuden kokemukset-alaluokan mukaan tasavertaisuuden kokemukset laitoshoidossa ovat lapsille tärkeitä. Kokiessaan olevansa tasavertainen muun lapsiryhmän kanssa lapsi kokee omaohjaajansa olevan paikalla juuri häntä varten. Harrastuksissa menestymisen on havaittu tarjoavan lapsille onnistumisen kokemusten lisäksi tasaveroisuuden kokemuksia suhteessa muihin ikäisiinsä nuoriin. Kavereiden vierailut lastenkodissa saavat myös lapsen tuntemaan itsensä osaksi yhteiskuntaa eikä sen ulkopuolelle sijoitetuksi.

Lapsen eriarvoisuuden kokemukset-alaluokan perusteella myös näitä kokemuksia lapsille on kertynyt. Sijoitettu lapsi kokee olevansa huonompi kuin muut ikäisensä lapset. Ikäryhmään verrattuna sijoitetut lapset ovat myös kertoneet olevansa tilanteensa takia eri tasolla muiden kanssa.

Lapsen kokemukset rajoitustoimenpiteistä-alaluokka osoittaa, ettei lapsi saisi kokea rajoitustoimenpidettä rangaistuksena. Lasten kokemukset ovat kuitenkin työntekijöiden käsityksen mukaan kahdenlaisia. Hyvin perustellut rajoitustoimenpiteet koetaan tarpeellisiksi ja hyviksi. Toisaalta lapset kuitenkin kokevat rajoitustoimenpiteet epäjohdonmukaisina ja sattumanvaraisina sekä myös rangaistuksina henkilökunnalta saaduista perusteluista huolimatta.

Lapsen kokemukset omaohjaajan poissaolosta-alaluokka koostuu seuraavista käsityksistä. Lapset eivät hyväksy sitä, eivätkä pidä siitä, että joutuvat odottamaan omaohjaajan saapumista töihin ratkaisemaan lasta koskevia asioita. Lapset kuitenkin ajattelevat olevansa omaohjaajansa mielessä silloinkin, kun tämä viettää vapaapäivää tai vuosilomaa.

Lapsen kokemukset lastenkodin tiloista-alaluokan mukaan lapset kokevat oman huoneensa lastenkodissa omaksi tilakseen. Yhteiset tilat koetaan myös lapsen omaksi tilaksi, mikäli niiden sisustusta on suunniteltu yhdessä. Kodinomaisuus koetaan laitospäivästä vastakohdaksi.

5.1.6 Yhteisöllinen toiminta laitoshoidossa

Yhteisöllinen toiminta laitoshoidossa-pääluku muodostuu kolmesta yläluokasta: Lapsiryhmä laitoshoidossa, Lasten kokoukset sekä Yhteinen vapa-ajan toiminta (Taulukko 8.) Lapsiryhmä laitoshoidossa-yläluokka sisältää kaksi alaluokkaa: Lapsiryhmän oireilu ja Lapsiryhmän sisäinen tutustuminen.

Taulukko 8. Yhteisöllinen toiminta laitoshoidossa

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Lapsiryhmä laitoshoidossa	Yhteisöllinen toiminta laitoshoidossa
Lasten kokoukset	
Yhteinen vapa-ajan toiminta	

Lapsiryhmän oireilu-alaluokasta ilmenee, että laitoshoidon osastoryhmässä saattaa olla hyvin eritasoisesti oireilevia lapsia. Eritasoisesta oireilusta osastolla katsotaan johtuvan kahdesta syystä, nykyisestä asiakasohjauskäytännöstä sekä lastenkotien 100 % täytöstä vaatimuksesta. Lapset pelkäävät osastoryhmässään rajusti oireilevia lapsia, eikä pelkäävän lapsen uskota hyötyvän riittävästi saamastaan hoidosta.

Lapsiryhmän sisäinen tutustuminen-alaluokka osoittaa seuraavia asioita. Lapset tutustuvat toisiinsa yhteisen toiminnan kautta, ja tutustuminen yli lastenkodin osastorajojen

on mahdollista mm. yhteisten grilliaterioiden yhteydessä. Keskinäinen tutustuminen näkyy työntekijöiden mielestä positiivisena asiana lapsiryhmässä.

Lasten kokoukset-yläluokka käsittää kolme alaluokkaa: Lasten kokousten merkitys, Lasten kokousten sisältö sekä Lasten kokousten säännöllisyys. Lasten kokousten merkitys-alaluokan perusteella voidaan todeta, että lasten kokoukset ovat yksi mutta ei ainoa osa yhteisöllisyyttä laitoshoidon yksiköissä. Kokouksilla on nähty olevan vahva yhteisöä ja me-henkeä vahvistava merkitys. Lasten kokoukset ovat lapsille tilaisuus osallistua yhteiseen toimintaan, vaikuttaa yhteisiin asioihin, ja niillä on lasta osallistava merkitys. Kun lapsi osallistuu kokouksiin, hän saa tunteen ryhmään kuulumisesta ja oppii samalla yhteiskunnallisen vaikuttamisen käytäntöjä. Kokoukset opettavat, että vain puhumalla lapsi voi tulla kuulluksi ja kuulluksi tulemisen olevan vaikuttamista. Työntekijöiden käsityksen mukaan lasten kokouksiin osallistumisen tulee olla lapselle kannattavaa. Niihin osallistuminen jää, jos kokousten ei koeta vaikuttavan mihinkään. Johtajat eivät yleensä osallistu lasten kokouksiin.

Lasten kokousten sisältö-alaluokan perusteella lapsilla on mahdollisuus kertoa kokouksessa retkiin ja tarjottavaan ruokaan liittyviä mielipiteitään sekä toiveitaan. Lasten kokouksissa käydään keskustelua osaston säännöistä ja sovitaan yhteisistä hankinnoista.

Lasten kokousten säännöllisyys-alaluokkaa tarkasteltaessa ilmenee, että lasten kokoukset toteutuvat laitoksissa säännöllisesti, ja silloin ne myös rakentavat yhteisöllisyyttä. Lasten kokouksia ei kannata järjestää, jos niiden säännöllisyydestä ei kyetä huolehtimaan. Vastaavat ohjaajat valitsevat lasten kokousten ajankohdan, mikä usein määräytyy työvuorolistojen perusteella.

Yhteinen vapaa-ajan toiminta-yläluokka koostuu kolmesta alaluokasta: Leiriryhmän kokoonpano, Leirien hyödyt ja Laitosten välisten turnausten merkitys. Leiriryhmän kokoonpano-alaluokka kertoo osallistumisen olevan lapsille vapaaehtoista ja perustuvan omaan haluun. Leirille lähtevien työntekijöiden määrä riippuu leiripaikasta, mutta tyypillisesti kaksi ohjaajaa vastaa kahden tai kolmen lapsen ryhmästä. Työntekijän roolin nähdään muuttuvan leirillä, kun osastoympäristöstä on lähdetty muualle. Samalla myös lasten on havaittu luopuvan lastenkodin lapsen roolistaan. Työntekijät näkevät leirien aikaisen rooleista vapautumisen hyvänä asiana.

Leirien hyödyt-alaluokka osoittaa että leireihin panostaminen lastenkodissa yhdistää lapsiryhmää. Leireihin tottuneet lapset toimivat muutenkin enemmän yhdessä. Leirit edistävät lasten tutustumista sekä toisiinsa että työntekijöihin. Työntekijöiden on havaittu saavan uusia näkökulmia lapsiin leirillä ja huomaavan lasten erilaisia taitoja erilaisessa ympäristössä.

Laitosten välisten turnausten merkitys-alaluokan mukaan turnauksilla on lapsille suuri merkitys. Turnaukset tuottavat yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja vahvistavat yhteisöllisyyttä. Lapsille jää turnauksista hyviä muistoja, ja turnauksia saatetaan odottaa vielä sijoituksen päättymisen jälkeenkin.

5.1.7 Laitoshoidon yksikkö toimintaympäristönä

Laitoshoidon yksikkö toimintaympäristönä-pääluokka koostuu kolmesta yläluokasta: Lapsen oma tila, Yhteiset tilat ja Lastenkoti osana naapurustoa (Taulukko 9.) Lapsen oma tila-yläluokka kokoaa yhteen seuraavat alaluokat: Lapsen huone ja Hankinnat lapselle.

Taulukko 9. Laitoshoidon yksikkö toimintaympäristönä

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Lapsen oma tila	Laitoshoidon yksikkö toimintaympäristönä
Yhteiset tilat	
Lastenkoti osana naapurustoa	

Lapsen huone-alaluokka osoittaa huoneen yksilöllisyyden olevan työntekijöiden mielestä lapsille tärkeää. Lasten huoneet ovat tyypillisesti lukittavia n. seitsemän neliömetrin kokoisia huoneita, joihin lapsilla on mahdollisuus tuoda itselleen tärkeitä omia tavaroita kotoaan. Lapsilla on runsaasti huoneeseensa liittyviä toiveita. Huoneiden toivotaan olevan lapsen mieleisen näköisiä ja sisustusehdotuksia esitetään henkilökunnalle. Lapsilla on ollut mahdollisuus sisustaa huonettaan esim. julisteita ostamalla tai maalamalla seinä omalla lempivärillään. Lapsen kiinnostus huoneensa sisustamista kohtaan kertoo työntekijöille lapsen asettumisesta lastenkotiin.

Hankinnat lapselle-alaluokka kuvaa työntekijöiden käsityksiä ostosten merkityksestä lapsille. Lapsen ja omaohjaajan yhteisten ostosretkien ajatellaan olevan lapsille merkityksellisiä sekä kiinnittävän lasta ja ohjaajaa toisiinsa. Yksilöllisten hankintojen nähdään tuntuvan lapsesta omilta ja olevan siksi arvokkaita. Tehtävät hankinnat rajoittuvat hankintasihteereiltä saatavan sopimustoimittajalistan mukaisiin kaappoihin. Käytännön on koettu estävän yksilöllisiä hankintoja esim. omia vuodevaatteita lasten huoneisiin ostettaessa.

Yhteiset tilat-yläluokka muodostuu kolmesta alaluokasta: Yhteisten tilojen merkitys, Piha-alueen mahdollisuudet ja Piha-alueen valvonta. Yhteisten tilojen merkitys-alaluokan mukaan lapsilta kysytään ja he esittävät tiloihin liittyviä toiveita. Sisustuksella on suuri merkitys lasten kokemaan kodinomaisuuteen tai laitosisomaisuuteen osastolla. Työntekijöiden mukaan osaston tilojen on tärkeää olla hyvässä kunnossa. Lapsilla on ideoita osastojen sisustukseen liittyen, ja yhdessä suunniteltujen tilojen on myös huomattu pysyvän paremmassa kunnossa. Lapset tuovat mielellään kavereita kyläilemään osastolle, jos tilat ovat hyvässä kunnossa. Työntekijät toivovat lasten sisustukseen liittyvää vaikutusvaltaa vahvistettavan laitoshoidon yksiköissä entisestään.

Piha-alueen mahdollisuudet-alaluokka kertoo lastenkodin piha-alueella olevan suuri merkitys. Laitoksen voidaan kokea olevan etuoikeutettu piha-alueiden suhteen ja ympäristön olevan lastenkodin vahvuutena. Piha-alue nähdään eräänlaisena ulko-olohuoneena, joka mahdollistaa yhdessäolon ja vapaan oleskelun ulkona. Ulkona on myös tilaa erilaisille harrastuksille. Kesäaikaan ruokaa valmistetaan yhdessä pihagrillin ääressä. Lapset esittävät toiveitaan myös laitoksen ympäristöä koskien.

Piha-alueen valvonta-alaluokka osoittaa ulkoalueita valvottavan sekä työntekijöiden toimesta että kamerajärjestelmien avulla. Työntekijöillä on ohje olla pihalla yhdessä lasten kanssa. Kamerajärjestelmät ovat keskittyneet rakennusten ympärille ja valvovat sekä ulko-ovia että piha-aluetta laajemmin.

Lastenkoti osana naapurustoa-yläluokka käsittää kaksi alaluokkaa: Lastenkodin suhde naapureihin ja Häiriö naapureille. Lastenkodin suhde naapureihin-alaluokka kertoo hyvästä yhteistyöstä lastenkodin ja naapureiden välillä. Lastenkodit ovat avoimia ja rehellisiä naapureiden suuntaan. Ilmenneet ongelmat käydään naapurien kanssa perusteellisesti läpi selittelyä välttämällä.

Häiriö naapureille-alaluokasta ilmenee, että lastenkodit pyrkivät estämään häiriöiden syntymisen naapureille. Lastenkodit kantavat vastuun aiheuttamastaan häiriöstä ja tarvittaessa järjestetään yhteinen kokous naapureiden kanssa. Tämä menettely mahdollistaa anteeksi pyytämisen joko työntekijöiden tai lasten toimesta.

5.2 Entisten asiakkaiden kokemukset laitoshoidon palvelusta

Laitoshoidon palveluun sijoitettuna olleiden entisten asiakkaiden teemahaastatteluihin kertyneestä aineistosta nousi analysoitaessa esiin yhdeksän pääluokkaa. Kaikki pääluokat: Kokemukset laitoshoidon prosessista, Kokemukset laitoshoidon rakenteista, Laitoshoidon henkilökunta lapsen näkökulmasta, Muut aikuiset lapsen ympärillä, Sosiaaliset suhteet, Kokemukset lapsen arjesta laitoshoidossa, Kokemukset lapsen rajoittamisesta, Kokemukset yhteisöllisestä toiminnasta ja Lastenkodin tilat asiakkaan näkökulmasta koostuvat useammasta yläluokasta, jotka puolestaan yhdistävät alaluokkia. Seuraavissa alaluvuissa esittelen analyysin avulla syntyneitä tutkimustuloksia pääluokittain. Tulokset perustuvat siis haastattelemani entisten asiakkaiden kokemuksiin laitoshoidosta. Taulukko pää-, ylä- sekä alaluokista on tutkimusraportin liitteenä (Liite 7). Kursiivilla merkityt kappaleet ovat havainnollistavia lainauksia litteroidusta haastatteluaineistosta.

5.2.1 Kokemukset laitoshoidon prosessista

Kokemukset laitoshoidon prosessista-pääluokan muodostaa kolme yläluokkaa: Laitoshoidon sijoitus asiakkaan näkökulmasta, Asiakkaiden kokemukset hoito- ja kasvatussuunnitelmasta sekä Asiakkaiden kokemukset kuulemisesta (Taulukko 10.) Laitoshoidon sijoitus asiakkaan näkökulmasta-yläluokka kokoaa yhteen seuraavat alaluokat: Sijoituksen syyt, Sijoituksen tavoitteet ja Sijoituksen onnistuminen.

Taulukko 10. Kokemukset laitoshoidon prosessista

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Laitoshoidon sijoitus asiakkaan näkökulmasta	Kokemukset laitoshoidon prosessista
Asiakkaiden kokemukset hoito- ja kasvatussuunnitelmasta	
Asiakkaiden kokemukset kuulemisesta	

Sijoituksen syyt-alaluokasta ilmenee, että asiakkaiden kokemuksen mukaan laitoshoidon sijoituksen syynä voi olla esim. vanhemman menettäminen tai lapsen oma tahto. Kaikki syyt eivät nuorten mukaan johdu vanhemmista. Aineiston perusteella voi todeta sijoitusten syyt kirjattavan selkeästi sijoituksen alussa.

Sijoituksen tavoitteet-alaluokka sisältää monia asioita. Nuorten kokemusten mukaan sijoituksella on selvät tavoitteet, jotka ovat lapsen tiedossa. Sijoituksen tavoitteet selvenevät, mutta niitä toisaalta myös kyseenalaistetaan iän karttuessa. Mainittuja tavoitteita sijoitukselle ovat koulunkäynnin turvaaminen, peruskoulun loppuun saattaminen, kasvatuksesta huolehtiminen sekä kodinomaisen laitospaikan tarjoaminen.

Sijoituksen onnistuminen-alaluokka kuvaa nuorten myönteisiä kokemuksia sijoituksen tavoitteiden saavuttamisesta. Laitoshoidon sijoitusten koetaan olleen onnistuneita ja niiden tavoitteet on saavutettu. Käytännön esimerkkinä peruskoulu on saatu sijoituksen aikana suoritettua ja keskiarvoa on saatu nostettua kolmella numerolla yläasteen aikana. Asiakkaiden kokemuksen mukaan myös myöhemmän vaiheen työntekijät ovat pitäneet asumisharjoittelua edeltänyttä laitoshoidon sijoitusta nuoren kannalta parhaana vaihtoehtona.

Asiakkaiden kokemukset hoito- ja kasvatussuunnitelmasta-yläluokka pitää sisällään kolme alaluokkaa: Hoito- ja kasvatussuunnitelman laatiminen, Lapsen myönteinen käsitys hoito- ja kasvatussuunnitelmasta sekä Lapsen epäselvä käsitys hoito- ja kasvatussuunnitelmasta. Hoito- ja kasvatussuunnitelman laatiminen-alaluokka kertoo että kaikille laitoshoitoon sijoitetuille lapsille todennäköisesti laaditaan hoito- ja kasvatussuunnitelma. Asiakkaiden käsitysten mukaan ohjaajat saattavat laatia suunnitelman tietokoneella.

Lapsen myönteinen käsitys hoito- ja kasvatussuunnitelmasta-alaluokka osoittaa hoito- ja kasvatussuunnitelman olleen tuttu lapselle sijoituksen aikana. Laitoshoidossa saatu hoito- ja kasvatustavoitteiden suunnitelmallisuudessaan tuntunut asiakkaan mielestä yksilölliseltä.

Lapsen epäselvä käsitys hoito- ja kasvatussuunnitelmasta-alaluokasta ilmenee, ettei hoito- ja kasvatussuunnitelma ole ollut lasten hoidossa arkinen työväline. Asiakkaalla ei aina ole tietoa siitä, onko suunnitelma laadittu. Haastateltujen asiakkaiden muistikuvat hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisesta ovat epäselviä, ja osin tämä johtuu asiakkaan nuoresta iästä sijoituksen alkaessa.

”Mun mielestä me täyteltiin tietokoneella, mä en oo nyt ihan saletti onks se just se mutta tietokoneella jotain täytettiin.”

Asiakkaiden kokemukset kuulemisesta-yläluokka käsittää Lapsen kuuleminen- ja Vanhemman kuuleminen-alaluokat. Lapsen kuuleminen-alaluokan perusteella asiakkaat ovat kokeneet tullessaan hyvin kuulluksi laitoshoidon sijoituksen aikana. Asiakkaat kokevat, että heitä on kuultu sijaishuoltopaikkaa valittaessa ja että heillä on ollut vaikutusmahdollisuuksia valintaan. Lasten näkemyksiä ja mielipiteitä on kuultu niin sijoituksen tavoitteita asetettaessa kuin hoito- ja kasvatustavoitteita asetettaessa. Kuulemisen on koettu toteutuvan myös arjessa retkiä suunniteltaessa ja rajoituspäätöksiä tehtäessä.

Vanhemman kuuleminen-alaluokan perusteella asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä vanhempien kuulemiseen sijaishuoltopaikkaa valittaessa. Vanhempia kuullaan sijoituksen tavoitteita asetettaessa. Vanhemmat ovat ilmaisseet lapsille tyytyväisyytensä lasten kotisijoitusvaihtoehtoon ja olevansa hyvillään lapsen parhaan toteutuessa. Hoito- ja kasvatustavoitteissa asiakkaat ovat kokeneet että vanhempien mielipidettä asioista kysytään. Toisaalta vanhempia kuullaan neuvotteluissa esim. kotiharjoittelusta päätettäessä, mutta kaikissa asioissa nuorten mielestä vanhempien kuuleminen neuvotteluissa ei toteudu. Asiakkaiden kokemuksen mukaan sosiaalityöntekijän näkemys ratkaisee neuvottelutilanteessa, mikäli tämä on vanhempien kanssa eri mieltä asiasta. Myös kielimuurin on koettu vaikeuttavan vanhempien kuulemistä.

5.2.2 Kokemukset laitoshoidon rakenteista

Kokemukset laitoshoidon rakenteista-pääluokka koostuu kolmesta yläluokasta: Hoito- ja kasvatusneuvottelut asiakkaan näkökulmasta, Itsenäistävää osastohoito ja Kokemukset perheiden kanssa tehtävästä työstä (Taulukko 11.) Hoito- ja kasvatusneuvottelut asiakkaan näkökulmasta-yläluokka sisältää kuusi alaluokkaa: Hoito- ja kasvatusneuvotteluiden toteutuminen, Hoito- ja kasvatusneuvotteluiden keskeytyminen, Hoito- ja kasvatusneuvotteluiden sisältö, Hoito- ja kasvatusneuvotteluihin käytettävä tila, Lapsi hoito- ja kasvatusneuvottelussa sekä Vanhemmat hoito- ja kasvatusneuvottelussa.

Taulukko 11. Kokemukset laitoshoidon rakenteista

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Hoito- ja kasvatusneuvottelut asiakkaan näkökulmasta	Kokemukset laitoshoidon rakenteista
Itsenäistävää osastohoito	
Kokemukset perheiden kanssa tehtävästä työstä	

Hoito- ja kasvatusneuvotteluiden toteutuminen-alaluokka osoittaa hoito- ja kasvatusneuvotteluiden toteutuvan laitoshoidon sijoitusten aikana. Neuvottelut pidetään entisten asiakkaiden kokemuksen mukaan puolen vuoden välein, mutta joissain tapauksissa kolmekin kertaa vuodessa.

Hoito- ja kasvatusneuvotteluiden keskeytyminen-alaluokasta ilmenee että joskus hoito- ja kasvatusneuvottelut keskeytyvät ennen aikojaan lapsen poistuessa tilaisuudesta. Poistuminen tapahtuu usein lapsen suuttuessa, ja asiakkaat kertovat neuvottelussa tehtävien päätösten ja tilanteessa syntyvän ahdistuksen johtavan keskeytymiseen.

Hoito- ja kasvatusneuvotteluiden sisältö-alaluokan mukaan neuvotteluissa on kyse lapsen asioista ja niiden sisällön on koettu olevan aina sama.

”Noihan menee noi neuvottelut oikeesti sillee et sä meet sinne, ni käydään läpi se paperi mikä sulla on koneella, siin on sun suunnitelma, jos siihen ei oo mitään korjattavaa se on oikeestaan melkeenpä siinä (naurahtaa)”

Keskustelun aiheina ovat koulunkäynti, käyttäytyminen ja lapsen arki sekä yleisellä tasolla se, miten lapsella on lastenkodissa mennyt. Neuvottelut on koettu luonteeltaan keskusteleviksi ja jopa huumoripitoisiksi. Hoito- ja kasvatuseuvottelussa laaditaan hoito- ja kasvatussuunnitelma ja tarvittaessa suunnitelmaa myös korjataan. Nuoret ovat kokeneet, että heidän näkemyksiään kuunnellaan neuvotteluissa.

Hoito- ja kasvatuseuvotteluihin käytettävä tila-alaluokka osoittaa, että neuvottelut pidetään joko lastenkodissa tai sosiaalityöntekijän tiloissa. Asiakkaat ovat kokeneet lastenkodin lapsen omana paikkana paremmaksi tilaksi neuvottelun järjestämiselle. Viihtyisässä paikassa lapsen on myös helpompaa osallistua neuvotteluun.

Lapsi hoito- ja kasvatuseuvottelussa-alaluokka kuvaa asiakkaiden tuntemuksia neuvotteluissa. Hoito- ja kasvatuseuvottelut tuntuvat asiakkaasta pakolta eivätkä ne sijoituksen aikana tunnu lapsesta tärkeiltä. Ensimmäiset neuvottelut jännittävät lasta, mutta niihin mennään rohkeammin mielin lapsen tietäessä käytöksensä olleen hyvää. Lapsen ahdistus estää joskus tätä puhumasta neuvottelussa ja johtaa haluun poistua paikalta. Asiakkaat ovat kokeneet neuvottelut tilaisuuksina, joissa lastenkodin henkilökunta on lapsen puolella ja viimeinen sana on lapsella ja omaohjaajalla. Aikuisten on kuitenkin myös koettu olevan lasta vastaan neuvottelussa, ja tällöin lapsen yksinäisyys suhteessa aikuisiin ahdistaa lasta.

”No siis enimmäkseen mul oli aina semmonen et, et se, ei uskalla puhua niinku neuvotteluissa mitään ku oli semmonen ahistunut tunne. Ja sit on yksin. Istuu siinä, lapsi. Mun mielestä se on tosi ahistavaa, se koko...”

Vanhemmat hoito- ja kasvatuseuvottelussa-alaluokka osoittaa vanhempien pääsääntöisesti osallistuvan lastensa hoito- ja kasvatuseuvotteluihin, ja niiden ajankohdasta sovitaan vanhempien aikataulun mukaisesti. Jos vanhemmat kuitenkin estyvät saapumasta sovittuun neuvotteluun, pidetään se ilman huoltajaa. Asiakkaat ovat kokeneet sosiaalityöntekijän näkemysten ratkaisevan vanhempien näkemystä enemmän neuvottelutilanteissa.

”No se oli yleensä sillee, et niinku vanhemmat ei oikeen, ne oli vaan niinku siinä läsnä, et niitten mieli, kyl niilt ehkä kysyttiin niiden mielipide, mut ei niit niinku sillee kuunneltu niinku joissain asioissa, vaik niinku vanhempi halus toista ja sossu halus toista, niin sillon sossuu kuunnellaan, ei vanhempia.”

Itsenäistävä osastohoito-yläluokka koostuu kolmesta alaluokasta: Valvonta itsenäistävässä osastohoidossa, Itsenäistävän osastohoidon tarkoitus sekä Itsenäistävän osastohoidon piirteitä. Valvonta itsenäistävässä osastohoidossa-alaluokasta löytyvien kokemusten perusteella itsenäistävässä osastohoidossa lapsella on osastoa vapaammat olot, mutta ei silti vapautta toimia miten haluaa. Valvonta on jatkuvaa ja virheistä on koettu seuraavan paluu osastolle. Entiset asiakkaat toivovat nuorille enemmän vapautta itsenäisen osastohoidon ajalle.

Itsenäistävän osastohoidon tarkoitus-alaluokan mukaan asiakkaat ovat kokeneet sen tarkoitukseksi itsenäisyyteen ja myös yksinäisyyteen valmistautumisen osastolla annettavan laitoshoidon jälkeen. Tyytyväisyyttä on koettu mm. ikätovereihin verrattuna nuorena opitusta pyykin pesemisestä.

Itsenäistävän osastohoidon piirteitä-alaluokasta löytyy seuraavia asioita. Nuoret ovat kokeneet päässeensä itsenäistymisensä myötä osastolta itsenäistävän osastohoidon asuntoihin. Siellä nuoret ovat huolehtineet itse aamu- ja iltapalojen valmistamisesta. Ajoittain lastenkodin muut nuoret ovat aiheuttaneet häiriötä itsenäistävän osastohoidon asiakkaille, ja he ovatkin toivoneet, että asunnot sijaitsisivat muualla kuin lastenkodin välittömässä läheisyydessä.

Kokemukset perheiden kanssa tehtävästä työstä-yläluokka sisältää kuusi alaluokkaa: Ei tarvetta perhetapaamisille, Kotiharjoitteleista sopiminen, Kotiharjoitteluiden toteutuminen, Vanhemman vierailut lastenkodissa, Henkilökunnan hyvä yhteys perheeseen sekä Lapsen yhteys perheeseen. Ei tarvetta perhetapaamisille-alaluokan perusteella asiakkaat eivät ole kokeneet sijoituksen aikana tarvetta ohjelmallisille perhetapaamisille. Haastatelluilla ei ole omakohtaista kokemusta ohjelmallisista perhetapaamisista laitoshoidon sijoituksen aikana.

”Eikä meil ikinä ollu mitään semmosii tapaamisii et oltais tehty mitään (naurahtaa) sukupuuta. Ei ollu varmaan oikeen tarvetta.”

Kotiharjoitteluista sopiminen-alaluokka osoittaa, että kotiharjoittelukäytännöistä sovi-
taan hoito- ja kasvatusneuvotteluissa. Yksittäiset kotiharjoittelut sovitaan aikuisten kes-
ken, mutta usein lapsen aloitteesta. Nuorten kokemukset osuudestaan kotiharjoitteluis-
ta sopimiseen vaihtelevat. Osa kokee tulleen hyvin kuulluksi niistä sovittaessa, mutta
toisten mielestä lapsella on ollut vain hyvin vähän vaikutusmahdollisuuksia kotiharjoitte-
luihin liittyen. Kotiharjoittelukäytännöt on kuitenkin koettu joustaviksi, ja koulujen loma-
aikoina on voitu sopia pitemmistä harjoitteluista. Tähän nuoret ovat olleet tyytyväisiä.

Kotiharjoitteluiden toteutuminen-alaluokkaan koottujen kokemusten mukaan kotiharjoit-
telut toteutuvat yleensä viikoittain tai kahden viikon välein. Niiden aikana perheet ovat
viettäneet yhdessä aikaa kotona. Kotiharjoitteluiden aikataulut ovat usein sidoksissa
julkisen liikenteen aikatauluihin.

Vanhemman vierailut lastenkodissa-alaluokasta ilmenee, että vanhemmat vierailevat
lasten luona lastenkodissa, mutta pitkä välimatka saattaa vaikuttaa vierailuiden tihey-
teen harventavasti. Vierailujen aikana lapsi ja vanhempi viettävät aikaa joko lapsen
huoneessa tai osaston yleisissä tiloissa. Jos lapsen tehtäviin on kuulunut esim. ruuan-
laittoa osastolla, on vanhempi ollut sitä vieressä seuraamassa.

Henkilökunnan hyvä yhteys perheeseen-alaluokan perusteella voidaan todeta lasten-
kodin henkilökunnan tukeneen perheiden yhdessäoloa. Omaohjaajan ja muun henkilö-
kunnan on koettu pitävän tiiviisti yhteyttä lapsen lähipiiriin, mihin asiakkaat ovat olleet
tyytyväisiä. Nuoret ovat kokeneet tulleen hyvin huomioon otetuksi perheiden kanssa
tehtävässä työssä, joka kokemusten mukaan laitoshoidon yksiköissä on tehty hyvin.
Henkilökunta tuntee lapselle tärkeät ihmiset ja pitää näihin yhteyttä puhelimitse. Oma-
ohjaajan ja huoltajien väliset puhelinkeskustelut ovat asiakkaiden mielestä hyvä asia.

Lapsen yhteys perheeseen-alaluokka kertoo laitoshoidon henkilökunnan kannustavan
lapsia pitämään yhteyttä perheeseensä. Asiakkaat ovat viettäneet paljon aikaa per-
heidensä luona etenkin jos koti on sijainnut lähellä lastenkotia.

5.2.3 Laitoshoidon henkilökunta lapsen näkökulmasta

Laitoshoidon henkilökunta lapsen näkökulmasta-päälukossa on kolme yläluokkaa:
Omaohjaajatyö laitoshoidossa, Psykologin osuus laitoshoidossa ja Asiakkaan koke-
mukset laitoshoidon henkilöstöressurssista (Taulukko 12.) Omaohjaajatyö laitoshoidos-

sa-yläluokka koostuu neljästä alaluokasta: Lapsen suhde omaohjaajaan, Omaohjaajan tehtävät, Yksi omaohjaaja sekä Omaohjaajapari.

Taulukko 12. Laitoshoidon henkilökunta lapsen näkökulmasta

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Omaohjaajatyö laitoshoidossa	Laitoshoidon henkilökunta lapsen näkökulmasta
Psykologin osuus laitoshoidossa	
Asiakkaan kokemukset laitoshoidon henkilöstöressista	

Lapsen suhde omaohjaajaan-alaluokka osoittaa asiakkaiden kokeneen omaohjaajansa lastenkodin tärkeimmäksi ja itselleen merkittävimmäksi työntekijäksi. Omaohjaajan kanssa on tultu pääsääntöisesti hyvin toimeen, ja luottamuksellinen sekä läheinen suhde on ehtinyt syntyä sijoituksen aikana.

”Se (omaohjaaja) oli niinku sellanen just niinku tosi luotettava. Sellanen et tuli tosi läheinen suhde siitä ja pysty niinku ihan avoimesti kertoo kaikest.”

Omaohjaajan puoleen on opittu kääntymään ajan myötä ja tämän on koettu olevan sijoitetun lapsen arjessa enemmän mukana kuin äidin. Omaohjaaja ja lapsi ovat olleet samanluonteisia ja omaohjaaja on tuntunut lapsen mielestä jopa toiselta äidiltä.

”Siis hän oli mulle kuin toinen äiti, oikeastaan. Et hänen kaa tuln tosi ihanasti toimeen.”

Keskustelu lapsen ja luotettavan omaohjaajan välillä on ollut avointa ja lapselle helppompaa kuin muiden työntekijöiden kanssa. Asiakkaat ovat kokeneet iloa omaohjaajan tullessa työvuoroon, ja yhteyttä on pidetty sijoituksen jälkeenkin nuoren käydessä tapaamassa omaohjaajaa lastenkodissa. Nuorilla on ollut myös kokemuksia siitä, että henkilökemiat omaohjaajan kanssa eivät ole toimineet.

Omaohjaajan tehtävät-alaluokan sisältämien kokemusten mukaan omaohjaaja on lapsen puolella ja puolustaa tätä. Lapsi ja omaohjaaja käyvät omaohjaajakeskusteluja, ja näiden puitteissa on laadittu yhdessä lapsen sukupuuta. Lapset ovat pitäneet omaoh-

jaajaa ajan tasalla omista väleistään vanhempiinsa. Omaohjaajalle on koettu olevan luvallista myös kiukutella. Asiakkailta on ollut omaohjaajien kanssa sovittuja tapaamisia sijoituksen jälkeen.

Yksi omaohjaaja-alaluokan perusteella lasten kokemukset yhden omaohjaajajärjestelmästä vaihtelevat. Toisilla nuorilla on ollut nimetty omaohjaaja, mutta ei kaikilla. Omaohjaaja on saattanut pysyä samana koko sijoituksen ajan tai vaihtua useinkin.

”Mulla oli yks (omaohjaaja) ja mulla oli tosi hyvä tsägä, et mul pysy koko aika se sama ku muilla vaihtu niinku tosi usein.”

Hyvänä puolena yhden omaohjaajan järjestelmässä nuoret näkevät sen, että lapsen asiat etenevät, kun ne ovat selkeästi yhden ohjaajan vastuulla. Yhden omaohjaajan järjestelmä on koettu hyväksi etenkin, jos nuori on kokenut voivansa vaikuttaa omaohjaajan valitsemiseen.

Omaohjaajapari-alaluokka valottaa nuorten kokemuksia kahden työntekijän välillä jaetusta omaohjaajavastuusta. Käytännössä nuorelle on nimetty omaohjaaja ja tälle työpari, joka vastaa nuoren asioista omaohjaajan poissa ollessa. Haastateltavat ilmaisivat tyytyväisyytensä omaohjaajaparijärjestelmään sen joustavuuden takia.

”Ku aina löytyy sit sillee, aina on, aina voi tapahtua jotain ja se toinen ohjaaja ei siel oo, sit pystyy sen kaa kikkailee aika paljon paremmin.”

Omaohjaajalle nimettävän työparin valintaan entiset asiakkaat toivoisivat lasten pääsevän itse vaikuttamaan.

Psykologin osuus laitoshoidossa-yläluokassa on neljä alaluokkaa: Psykologi lastenkodissa, Ei tarvetta psykologin tapaamiselle, Psykologin tapaamiset sekä Ei psykologin tapaamisia. Psykologi lastenkodissa-alaluokka osoittaa, että lastenkotien erityistyöntekijöinä laitoshoidossa on ollut ainoastaan psykologeja. Asiakkaat näkevät lastenkodin oman psykologin olevan hyvä asia, joskin psykologista lapselle koitua hyöty on yksilöllinen lapsen tilanteesta riippuen.

Ei tarvetta psykologin tapaamiselle-alaluokan mukaan haastatellut entiset asiakkaat eivät sijoituksensa aikana ole kokeneet henkilökohtaista tarvetta tavata psykologia.

Toisaalta kysymys on heidän mukaansa siitä, että lapsi ei välttämättä vielä laitoshoidon aikana ymmärrä omaa mahdollista tarvettaan psykologin tapaamisiin.

Psykologin tapaamiset-alaluokka osoittaa, että sijoituksen alussa lapsi on saattanut tavata kerran psykologia, mutta kontakti ei ole jatkunut. Haastateltavat kertovat kuitenkin monilla muilla lapsilla olleen säännöllisiä tapaamisia psykologin kanssa.

”Ei ollu mulla sillee tarpeellinen. Kyl moni kävi juttelemassa.”

Ei psykologin tapaamisia-alaluokka kertoo, että syitä psykologikontaktin puuttumiseen voi olla monia. Kaikissa laitoshoidon yksiköissä ei ole psykologia. Usein psykologin kanssa sovitut tapaamiset jäävät väliin, kun lapsella menee huonosti. Lapsi voi myös tilanteensa takia olla kykenemätön keskustelemaan asioistaan psykologin kanssa.

Asiakkaan kokemukset laitoshoidon henkilöstöresurssista-yläluokka koostuu kolmesta alaluokasta: Laitoshoidon henkilöstöresurssi, Liian vähän henkilökuntaa sekä Vuorossa oleva henkilökunta. Laitoshoidon henkilöstöresurssi-alaluokka osoittaa käytössä olevan henkilöstöresurssin olleen sopiva entisten asiakkaiden mielestä. Päivän aikana on työvuoroissa ollut kolme työntekijää. Nuorten kokemuksen mukaan yksi ohjaaja yhtä lasta kohden tuntuu kodinomaiselta aikuisten määrältä.

”Mun mielest se yks oli ihan hyvä. Koska sen piti olla kodinomainen ja se mun mielest toimikin kun siel oli vaan yks niinku yhteen.”

Liian vähän henkilökuntaa-alaluokka kuvaa nuorten kokemuksia tilanteista, joissa työntekijöitä olisi kaivattu lisää. Vaateostoksille ei ole päästy lähtemään ajallaan osastolta henkilökunnan vähyyden tai paikalla olevien ohjaajien kiireen vuoksi. Toivotut harrastusmenot ovat myös jääneet toteutumatta koska työntekijöitä on ollut liian vähän.

”Välil kävi niin et jos vaik halus jotain, vaik vaateostoksille niin sit sekin saatto mennä kuukauden kahen päähän et, vaikka oli niinku, ei ollu niinku aikuisii paikalla ja omahoitaja ei ollu ikinä töissä ja saatto olla muit menoja ja joskus ei päässy ja plaa-plaa-plaa.”

Erityistyöntekijöiden osalta nuoret toteavat, etteivät resurssit voi riittää siihen, että kaikissa lastenkodeissa olisi oma psykologi.

Vuorossa oleva henkilökunta-alaluokan mukaan nuoret ovat kokeneet henkilökunnan yrittävän ja antavan kaikkensa työvuorossa ollessaan. Lasten on ollut vaikeaa tottua osastolla paikalla olevien ohjaajien vaihtumiseen työvuorojen mukaisesti. Lasten kokouksiin osallistuvien ohjaajien määrän on koettu riippuvan työvuoroista ja paikalla niissä olleen yleensä kaksi tai kolme ohjaajaa.

5.2.4 Muut aikuiset lapsen ympärillä

Muut aikuiset lapsen ympärillä-pääloukkaa muodostaa kolme yläluokkaa: Asiakkaan kokemukset sosiaalityöntekijästä, Ulkopuoliset aikuiset ja Lastenkodin naapurit (Taulukko 13.) Asiakkaan kokemukset sosiaalityöntekijästä -yläluokka koostuu kolmesta alaluokasta: Lapsen suhde sosiaalityöntekijään, Sosiaalityöntekijän vaihtuminen ja Lastenkodin henkilökunnan suhde sosiaalityöntekijään.

Taulukko 13. Muut aikuiset lapsen ympärillä

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Asiakkaan kokemukset sosiaalityöntekijästä	Muut aikuiset lapsen ympärillä
Ulkopuoliset aikuiset	
Lastenkodin naapurit	

Lapsen suhde sosiaalityöntekijään-alaluokasta ilmenee seuraavia asioita. Sijoitusta ennen tutuksi tulleen sosiaalityöntekijän on koettu tuovan turvaa lapselle sijoituksen aikana. Vastuusosiaalityöntekijän on koettu olevan kuin isosisko lapselle ja näiden on kuvattu olleen mahtavia, ihania ja mukavia. Entiset asiakkaat kertovat olleensa omista asioistaan välillä samaa ja välillä eri mieltä vastuusosiaalityöntekijänsä kanssa.

Sosiaalityöntekijän vaihtuminen-alaluokka osoittaa, että sosiaalityöntekijät laitoshoidossa vaihtuvat usein, jopa neljästi sijoituksen aikana. Uuden sosiaalityöntekijän on koettu tutustuvan sekä lapseen että tämän vanhempiin omaohjaajan kautta. Sosiaalityöntekijän kerrotaan kysyvän omaohjaajalta ensisijaisesti ammattilaisen mielipidettä lapsen asioista. Ajan myötä sosiaalityöntekijät kuitenkin huomioivat kaikkien osapuolten näkemykset.

Lastenkodin henkilökunnan suhde sosiaalityöntekijään-alaluokan sisältämien kokemusten mukaan lastenkodin henkilökunta tuntee lapsen asiat paremmin kuin tämän vastuosiaalityöntekijä. Henkilökunta myös ilmaisee eriävät mielipiteensä lapsen tilanteesta sosiaalityöntekijälle.

Ulkopuoliset aikuiset-yläluokka muodostuu seuraavista alaluokista: Lapsen suhde laitostokoulun opettajaan sekä Lapsen hoitokontakti lastenkodin ulkopuolella. Lapsen suhde laitostokoulun opettajaan-alaluokan perusteella lastenkodin yhteydessä toimivan koulun opettajilla on hyvä auktoriteetti lapsiin nähden, sekä pitkä työkokemus. Opettajien on koettu myös olevan ohjaajia tiukempia suhteessa lapsiin. Opettajat eivät kuitenkaan entisten asiakkaiden mielestä saisi puuttua lasten elämään koulun ulkopuolella.

Lapsen hoitokontakti lastenkodin ulkopuolella-alaluokka kertoo lapsilla olleen pitkiäkin terapiasuhteita lastenkodin ulkopuolella laitoshoidon sijoituksen aikana. Terapiat on turvattu tarvittaessa taksikydeillä. Myös psykologin tapaamisia on järjestetty lastenkodin ulkopuolelle.

Lastenkodin naapurit-yläluokka sisältää kaksi alaluokkaa: Lastenkodin suhde naapureihin sekä Häiriöt lastenkodin ja naapureiden välillä. Lastenkodin suhde naapureihin-alaluokka kuvaa välien naapureihin olleen nuorten mielestä pääasiassa hyvät. Naapurit ovat tulleet tutuksi lapsille sijoituksen aikana eikä heidän ole koettu valittavan lastenkodin toiminnasta.

Häiriöt lastenkodin ja naapureiden välillä-alaluokka osoittaa, että häiriöt lastenkodin ja naapurien välillä voivat olla kahdensuuntaisia. Entiset asiakkaat arvioivat naapuriongelmiin ja koituvan häiriön olevan lastenkodin lapsista kiinni. Nuoret ovat huudelleet naapureille ja mahdollisesti häirinneet naapuruston nuoria. Naapurit ovat valittaneet mm. aidan yli kiipeämisestä ja esineiden heittämisestä. Tieto häiriöistä kulkee naapureilta johtajan ja ohjaajien kautta lapsille. Naapurissa asuvien nuorten on myös koettu liikkeillä ja omalla toiminnallaan aiheuttavan levottomuutta ja mahdollista häiriötä lastenkodin lasten keskuuteen.

5.2.5 Sosiaaliset suhteet

Sosiaaliset suhteet-pääluokan muodostaa kolme yläluokkaa: Lapsi osana lasten ryhmää, Lasten väliset suhteet sekä Lapsen ja henkilökunnan suhde (Taulukko 14.) Lapsi osana lasten ryhmää-yläluokan muodostavat seuraavat alaluokat: Ryhmän koko, Tasaikäisyyden edut osastoryhmässä, Vanhempien lasten tuki nuoremmille, Ikään perustuva tuen tarve, Eri-ikäiset lapset osastoryhmässä sekä Sukupuolen merkitys osastoryhmässä.

Taulukko 14. Sosiaaliset suhteet

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Lapsi osana lasten ryhmää	Sosiaaliset suhteet
Lasten väliset suhteet	
Lapsen ja henkilökunnan suhde	

Ryhmän koko-alaluokan mukaan laitoshoidon osastoilla on ollut yleensä seitsemän lasta, joista yksi on saattanut olla itsenäistävässä osastohoidossa. Osaston lasten määrässä on ollut vaihtelua, mutta haastateltavat pitivät seitsemää lasta sopivana ja tiloihin nähden järkevänä ryhmäkokona.

Tasaikäisyyden edut osastoryhmässä-alaluokka kertoo tasaikäisen lapsiryhmän toimivan hyvin ja olevan asiakkaiden kokemuksen mukaan hyvä asia. Oman ikäisten lasten kanssa tullaan hyvin toimeen ja vietetään aikaa. Myös ystävyystyminen on helppoa ja yhteistä puhuttavaa on paljon.

Vanhempien lasten tuki nuoremmille-alaluokka osoittaa vanhempien nuorten tuovan turvaa nuoremmille. Vanhempien nuorten on kuvattu toimivan ”isosisaruksina” nuoremmille ja pitävän näistä huolta kuin omista sisaruksistaan. Vastuu näkyy nuorten mukaan mm. pihapeleissä. Nuoremmat lapset pitävät vanhemmilta nuorilta saamaansa huolenpidosta.

Ikään perustuva tuen tarve-alaluokka kertoo tuen tarpeen olevan sidoksissa lapsen ikään. Osastoympäristössä nuoremmilla lapsilla ilmenee vanhempia lapsia enemmän hätää ja aikuisten huomion tarvetta.

Eri-ikäiset lapset osastoryhmässä-alaluokan mukaan laitoshoidon osaston lasten iät saattavat vaihdella 4-17 vuoden välillä. Nuorempien lasten ei ole koettu pelkäävän vanhempia nuoria, ja he ovat keskenään tekemisissä yhteisissä pihapeleissä sekä turnauksissa. Vanhemmat nuoret huomioivat pienemmille antamaansa esimerkkiä esim. välttämällä liian rajujen julisteiden kiinnittämistä huoneensa seinälle. Eri-ikäisyyden varjopuolena mainitaan se, että lasten joukossa joku on aina heikoin. Teini-ikäisten mielialat myös vaihtelevat osastolla, ja tällöin pienempien lasten läsnäolo saattaa ärsyttää nuorta entisestään.

”Ku sä oot teini-ikäinen ja sul heittelee mielialat ja kaikki ku teini-ikäsellä pitääkin, niin sit siin on joku pikkulapsi pyörimässä jaloissa, niin kyllä se ois varmaan hermoja raastanu aika paljon (naurahtaa).”

Sukupuolen merkitys osastoryhmässä-alaluokka kuvaa nuorten pääasiassa positiivisia kokemuksia osastoista, joille on sijoitettuna sekä tyttöjä että poikia. Sekaosastoja kuvataan kivoiksi ja mukaviksi. Hyötynä nähdään se, että osastolla opitaan miten toinen sukupuoli toimii arjessa ja poikien läsnäolon on nähty tasapainottavan tyttöjä.

”Ethän sä voi esimerkiks päättää et syntyys sulle pikkusisko tai pikkuveli, et se oli kiva et sä opit myös näkee millä tavalla vaiks pojat toimii.”

Tyttöjen ja poikien vaikutusta toisiinsa on nuorten mielestä vaikea kuvailla, mutta tyttö- ja poikaosastot tuntuvat haastatelluista karulta ajatukselta. Kuitenkin yhden sukupuolen osastosta kokemusta omaava nuori arvelee sekaosastojen aiheuttavan levottomuutta nuorissa.

Lasten väliset suhteet-yläluokka sisältää seuraavat alaluokat: Ystävystyminen osastoryhmässä, Lasten väliset riidat, Kiusaamisen kokemukset laitoshoidossa ja Lasten kokemus yhteishenki. Ystävystyminen osastoryhmässä-alaluokan perusteella samanhenkisten lasten kanssa on mahdollista ystävystyä osastolla. Tuttujen lasten kesken vallitsee luottamus ja esim. huoneen ovea ei tällöin tarvitse lukita. Osastoryhmän on koettu viettävän yhdessä vapaa-aikaa. Kaipuuta tunnetaan oman sijoituksen alun aikaista lasten ryhmää kohtaan. Lapsen viettäessä vain vähän aikaansa osastolla ei tällä myöskään ole kiinnostusta tutustua muihin lapsiin. Näiden kanssa koetaan silti tultavan toimeen.

Lasten väliset riidat-alaluokan mukaan lasten väliset riidat ovat normaaleja. Aikuiset ja lapset käsittelevät niitä yhdessä, ja ne koetaan saatavan lopulta selvitettyksi. Kahden lapsen väliseen riitaan voi osallistua myös muita nuoria ja pienikin riita voi näin jakaa lasten joukon.

Kiusaamisen kokemukset laitoshoidossa-alaluokka pitää sisällään paljon asioita. Laitoshoidon osastoilla on koettu ilmenevän paljon lasten välistä kiusaamista. Nuorten arvion mukaan sitä ei voi saada poistetuksi ja sitä tulee näin aina olemaan.

”On (kiusaamista) ja sitä ei vaan saa kitkettyä pois millään ja se tulee aina olemaan.”

Aikuiset ovat tietoisia kiusaamisesta ja myös puuttuvat siihen, mutta jatkuva kiusaamisen rajoittaminen on ohjaajille mahdotonta. Ohjaajat saattavat pyytää myös vanhemmilta osaston nuorilta apua kiusaamiseen puuttumiseen. Henkisesti pienemmän tai jollain tavoin erilaisen lapsen on koettu joutuvan kiusaamisen uhriksi. Kiusaaminen ei ilmene varsinaisena haukkumisena vaan usein joukossa huomiotta jättämisenä tai kavereiden keskinäisenä nälvimisenä, johon lapset suhtautuvat yksilöllisesti. Haastatelluilla ei ole omakohtaista kokemusta osastolla kiusatuksi joutumisesta, mutta he arvelevat sen aiheuttavan uhrille pelkoa ja itkuisuutta.

Lasten kokema yhteishenki-alaluokasta ilmenee, että lastenkodin lasten keskinäinen yhteishenki vaihtelee, mutta on pääsääntöisesti hyvä. Lasten välinen pelko ei ole toivottua, ja lastenkodin lapsia puolustetaan ulkopuolisia vastaan, vaikka heidän kanssaan ei muuten tultaisikaan toimeen.

”Tottakai ku oltiin niinku samast laitoksest ja sit se oli jotenki et vaiks ei tultu toimeen toisen nuoren kaa, ni sit jos tuli joku ulkopuolinen niin sit huomias et se oli semmonen et puolustetaan niinku omiaan.”

Laitosten välisten turnausten ja yhteisistä hankinnoista sopimisen on havaittu yhdistävän lapsia ja kohottavan yhteishenkeä.

Lapsen ja henkilökunnan suhde-yläluokka sisältää kaksi alaluokkaa: Lapsen ja ohjaajien puhe sekä Lapsen ja ohjaajien välinen luottamus. Lapsen ja ohjaajien puhe-

alaluokka osoittaa että lapsen olo helpottuu, kun hän kertoo ajatuksistaan henkilökunnalle. Lapsen puhe on usein harkittua, ja tämä pyrkii varomaan työntekijöiden mielen pahoittamista. Lasten kokouksessa kielenkäyttö on siistimpää aikuisten läsnä ollessa. Ärsyyntynyt nuori ei kuitenkaan välitä muiden tunteista, ja kun mieltä painaa, tämä puhuu miettimättä muita paikalla olijoita. Lapsen kiukku saattaa kohdistua usein tiettyyn työntekijään, ja tämä tuntuu lapsen mielestä olevan aina väärässä. Henkilökunnalta osataan pyytää apua esim. pihalle jos tarve vaatii.

Lapsen ja ohjaajien välinen luottamus-alaluokka kuvaa ohjaajien tulevan ajan myötä tutuiksi lapsille ja puuttuvan asioihin. Työntekijät pyrkivät rakentamaan luottamusta lapsen ja henkilökunnan välille. Nuorista tuntuu, että ohjaajat luottavat heihin, mutta eivät riittävästi.

5.2.6 Lapsen arjen kokemukset laitoshoidossa

Lapsen arjen kokemukset laitoshoidossa-pääluokka koostuu kahdesta yläluokasta, jotka ovat Koulunkäynti laitoshoidon sijoituksen aikana ja Lasten kokemukset harrastuksista (Taulukko 15.) Koulunkäynti laitoshoidon sijoituksen aikana-yläluokan muodostavat seuraavat alaluokat: Yhteys kouluun, Koulunkäynnin tuen muodot, Koulukyydit lapselle, Koulunkäynnin tuen tarve, Koulunkäynnin tuen haasteet sekä Koulun sijainti.

Taulukko 15. Lapsen arjen kokemukset laitoshoidossa

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Koulunkäynti laitoshoidon sijoituksen aikana	Lapsen arjen kokemukset laitoshoidossa
Lasten kokemukset harrastuksista	

Yhteys kouluun-alaluokan perusteella voidaan todeta lastenkodin ja koulun pitävän yhteyttä enemmän ala-asteen kuin yläasteen opintojen aikana. Ala-asteen opettaja saattaa jopa käydä lastenkodissa, ja tämä on tuntunut lapsesta tärkeältä. Arjessa yhteyttä pidetään muuten sähköpostitse ja puhelimitse. Kokemuksia on myös siitä, että poissaolojen jälkeen opettaja on hakenut lapsen osastolta kouluun. Lapsen kouluasi-oista järjestetään myös kouluneuvotteluja, joihin osallistuu koulun ja lastenkodin henki-

lökuntaa ja toki lapsi itse. Lapset ovat saattaneet olla osallistumatta itseään koskeviin kouluneuvotteluihin, ja näin niiden mahdolliset hyödyt ovat jääneet lapselle epäselviksi.

Koulunkäynnin tuen muodot-alaluokka kertoo lastenkodin tukevan lapsen koulunkäyntiä nuorten kokemuksen mukaan kaikin keinoin. Tuki voi olla kannustamista tai apua läksyjen tekemiseen ja kokeisiin lukemiseen. Myös keskusteluapua on lastenkodissa tarjolla huonon koulupäivän jälkeen, ja lapset voivat myös itse olla aloitteellisia keskusteluissa henkilökunnan kanssa.

”Jos mä tuln esimerkiks niinku huonotuulisena tai itkusena niin kyl ne heti huomaa et mua paino joku asia, niin ne sit tuli heti mun et hei, mennäänks tonne juttelemaan.”

Koulumatkat nuoret kertovat hoitaneensa kuitenkin itsenäisesti. Koulunkäynnin tukeminen voi lukeutua sijoitukselle kirjattuihin tavoitteisiin. Koulunkäyntiin saatavaan tukeen on oltu tyytyväisiä, ja sen on todettu estäneen lasta jäämästä luokalleen.

”Mä olisin varmaan yläasteella luokalle jääny (naurahtaa) jos mä en ois saanu sieltä tukea ja just kun sai purkaa, niinku kertoo omii ajatuksia heille niin sit se autto myös yllättävän paljon.”

Koulukyydit lapselle-alaluokka osoittaa laitoshoidon yksiköiden järjestäviä koulukyytejä pienille lapsille sekä tilanteissa, joissa lapsi menee uuteen kouluun. Kasvatuksellisten sisäpäivien toteutuminen on myös varmistettu hakemalla lapsi koulusta lastenkotiin. Yleensä koulukyydit eivät ole lapsille pakollisia.

Koulunkäynnin tuen tarve-luokasta ilmenee yksiselitteisesti, että lasten koulunkäynnin tuen tarve on yksilöllinen, eivätkä haastatellut nuoret koe tarvinneensa sitä paljoakaan.

Koulunkäynnin tuen haasteet-alaluokan mukaan lapsen ja lastenkodin henkilökunnan näkemykset lapsen koulunkäynnin sujumisesta voivat olla hyvin erilaisia. Tästä syystä lapset eivät aina ota tarjottua apua vastaan. Haastateltavat kertovat kouluun menemisen olevan huomattavasti helpompaa esim. 1.-2. luokalla kuin yläasteen aikana.

Koulun sijainti-alaluokasta käy ilmi, että koulun on hyvä olla lähellä osastoa, koska näin ”paketti pysyy kasassa” ja koulun käyminen on lapsen ainoa vaihtoehto lyhyen etäisyy-

den johdosta. Samalla tontilla olevan koulun on tosin myös todettu puuttuvan väärällä tavalla osaston asioihin.

Lasten kokemukset harrastuksista-yläluokassa on kolme alaluokkaa: Omat harrastukset, Yhteiset harrastukset sekä Harrastusten tuki. Omat harrastukset-alaluokan sisältämien kokemusten mukaan laitoshoitoon sijoitetuilla lapsilla on mahdollisuus aloittaa oma harrastus. Sopivan harrastuksen löytämiseksi lapset ovat pohtineet yhdessä ohjaajien kanssa eri mahdollisuuksia. Monilla, mutta ei kaikilla, lapsilla on laitoshoidon sijoituksen aikana ollut säännöllinen harrastus. Lajeina esiin tulivat jalkapallo, jääkiekko, koripallo sekä itsepuolustuslajit. Joitain harrastuksia on nuorten kokemuksen mukaan harrastettava lastenkodin ulkopuolella, mutta aina esim. salibandyn pelaaminen joukkueessa ei lapsen halusta huolimatta ole ollut mahdollista.

Yhteiset harrastukset-alaluokasta löytyy kokemuksia lastenkodin ryhmän kesken yhdessä vietetystä vapaa-ajasta. Lastenkodissa on koettu olleen paljon tekemistä ja erilaisia harrastusvaihtoehtoja. Yhteistä harrastustoimintaa on järjestetty paljon ja myös koulujen loma-ajat on huomioitu ohjelmassa. Tekemisenä mainittiin uiminen, elokuvissa ja jääkiekko-otteluissa käyminen sekä puutyökerho. Lastenkodin käytössä olevan mökin on myös koettu mahdollistavan yhteisen toiminnan. Koulun ulkopuolisen vapaa-ajan koetaan olevan ohjaajien vastuulla. Aina kuitenkin lasten ehdotuksiin yhteisestä tekemisestä ei reagoida ja joskus vapaa-ajan toimintaa on luvattu, mutta se ei ole toteutunut.

Harrastusten tuki-alaluokka osoittaa lastenkotien tukevan lasten harrastuksia paljon ja tasapuolisesti, mutta kuitenkin yksilöllisesti. Lapsilla voi olla erihintaisia harrastuksia, mutta lastenkoti ostaa heille tarvittavat harrastusvälineet. Harrastuksia tuetaan myös tarjoamalla lapsille varmoja kyytejä harjoitukseen.

”Aina löyty kyyti ja niin edelleen. Sit noihin harrastusvälineisiin löytyy kyl tukea.”

Yhteiset harrastusmenot kuitenkin joskus jäävät toteutumatta aikuisista johtuvista syistä.

5.2.7 Lapsen kokemukset rajoittamisesta laitoshoidossa

Lapsen kokemukset rajoittamisesta laitoshoidossa-pääloukka koostuu neljästä yläluokasta: Säännöt asiakkaan näkökulmasta, Kokemukset rajoitustoimenpiteistä, Kokemukset seuraamuksista sekä Poissaolot lastenkodista (Taulukko 16.) Säännöt asiakkaan näkökulmasta-yläluokka sisältää seuraavat alaluokat: Sääntöjen määrä, Säännöissä määritellyt asiat, länmukaiset säännöt, Yksilölliset säännöt, Sääntöihin perehdyttäminen, Epäselvät säännöt sekä Sääntöihin sopeutuminen.

Taulukko 16. Lapsen kokemukset rajoittamisesta laitoshoidossa

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Säännöt asiakkaan näkökulmasta	Lapsen kokemukset rajoittamisesta laitoshoidossa
Kokemukset rajoitustoimenpiteistä	
Kokemukset seuraamuksista	
Poissaolot lastenkodista	

Sääntöjen määrä-alaluokan mukaan sääntöjen määrä koetaan eri lailla sijoituksen aikana kuin sen jälkeen. Sijoitetun lapsen mielestä sääntöjä on paljon ja jopa liikaa. Nuorten pohtiessa jälkikäteen sääntöjen määrää he kuitenkin arvioivat niitä olleen sopivasti.

”No (nauraa) sillon tuntu et niitä oli ihan liikaa, mut nyt ku just miettii niin oli niitä ihan sopivasti.”

Säännöissä määritellyt asiat-alaluokasta selviää, että erilaiset kellonajat on määritelty selkeimmin. Nämä ajat koskevat sisään tulemistä, huoneeseen menemistä sekä nukkumaan rauhoittumista. Aikojen lisäksi säännöissä on määritelty myös ruokailuun liittyviä asioita sekä pöydän kattamisvuoroja.

länmukaiset säännöt-alaluokan perusteella osa säännöistä on sidoksissa lapsen ikään. Näitä ovat sisääntuloajat sekä nukkumaanmenoajat. Nuoret pitävät länmukaisia sääntöjä järkevinä.

Yksilölliset säännöt-alaluokassa kuvataan eri nuorilla olevan eri sääntöjä, kuten sisään-tuloaikoja. Ylipäättään säännöt koetaan yksilöllisesti, mutta yksilölliset säännöt hämmentävät lapsia sijoituksen aikana. Nuoret ehdottavat että lapsen lähtökohdat, kuten kotona vallinneet säännöt sekä sijoituksen syyt, huomioitaisiin sääntöjä asetettaessa.

Sääntöihin perehdyttäminen-alaluokasta selviää, että yleensä lastenkodin säännöt on kerrottu lapselle perusteellisesti ja ne ovat myös nähtävillä osaston ilmoitustaululla. Säännöt on kokemusten mukaan laadittu kunnolla, niissä mainitaan seuraamukset ja ne ovat hyvin tiedossa lapsilla. Säännöt ovat myös usein aiheena lasten kokouksissa, joissa myös kysytään lasten mielipiteitä sääntöihin liittyen. Sääntöjä kerrotaan myös opittavan käytännön kautta sen jälkeen kun niitä on rikottu.

Epäselvät säännöt-alaluokan perusteella voidaan todeta, että aina säännöt eivät ole omalla osastolla lasten nähtävillä eikä kaikissa tapauksissa kirjallisia sääntöjä ole edes laadittu. Haastateltavilla on myös hyvin epäselviä muistikuvia heitä koskeneista säännöistä.

Sääntöihin sopeutuminen-alaluokasta ilmenee, että kodin säännöistä laitoksen sääntöihin siirtyminen voi olla lapselle suuri muutos. Lapsilla voi olla käytöksen kanssa ongelmia ja rajoja myös kokeillaan. Vaikka säännöt on koettu tiukoiksikin, ei niitä noudatettaessa ole tullut ongelmia. Sääntöjen on myös koettu voivan alkavan joustaa kun niitä ensin on noudatettu.

"No on ne tavallaan tiukat mut kyl niis aika paljon joustetaan taas ku hoidat hommas hyvin."

Joustaminen on näkynyt esim. viikkorahan saamisena puhumalla etukäteen. Haastateltavat ilmaisevat tyytyväisyytensä laitoshoidossa asetettuihin rajoihin.

Kokemukset rajoitustoimenpiteistä-yläluokka muodostuu kuudesta alaluokasta: Rajoitustoimenpiteiden käsitteleminen, Rajoitustoimenpiteiden yksilöllinen käyttäminen, Lapsen myönteinen kokemus rajoitustoimenpiteistä, Lapsen kielteinen kokemus rajoitustoimenpiteistä, Lapsella ei kokemusta rajoitustoimenpiteistä sekä Eristäminen laitoshoidossa. Rajoitustoimenpiteiden käsitteleminen-alaluokasta selviää että rajoitustoimenpiteiden on koettu olleen perusteltuja ja järkeenkäyviä. Rajoituspäätökset käy-

dään lasten kanssa suullisesti läpi, ja kirjallinen päätös luovutetaan lapselle tämän allekirjoitettua asiakirjan.

Rajoitustoimenpiteiden yksilöllinen käyttäminen-alaluokka kertoo rajoitustoimenpiteiden käyttämisen perustuvan henkilökunnan yksilölliseen harkintaan ja olevan lapsikohtaista.

Lapsen myönteinen kokemus rajoitustoimenpiteistä-alaluokka osoittaa entisillä asiakkailla olevan kokemusta rajoitustoimenpiteistä. Sijoituksen aikana niiden kerrotaan tunteen pahalta, mutta myöhemmin opettavaisilta ja oikeudenmukaisilta. Lasten ja nuorten uskotaan oppivan hyvin rajoitustoimenpiteistä.

Lapsen kielteinen kokemus rajoitustoimenpiteistä-alaluokan perusteella voidaan todeta rajoitustoimenpiteiden tuntuvan joskus lapsista rangaistuksilta sekä tyhmiltä säännöiltä.

Lapsella ei kokemusta rajoitustoimenpiteistä-alaluokka kertoo, ettei kaikilla lapsilla ole kokemusta rajoitustoimenpiteistä, koska niille ei ole ollut tarvetta sijoituksen aikana. Nuorten kokemusten mukaan rajoitustoimenpiteitä ei tarvita, jos lapsi ei tee virheitä. Niitä on koettu myös voitavan välttää puhumalla. Vaikka lapseen ei olisikaan kohdistunut rajoitustoimenpiteitä, ovat he nähneet niitä käytettävän osaston muiden lasten kohdalla.

Eristäminen laitoshoidossa-alaluokasta ilmenee, että toisissa laitoshoidon yksiköissä on eristyshuone ja toisissa ei. Nuorten kokemuksen mukaan eristyshuonetta myös käytetään, mikäli sellainen kiinteistössä on.

Kokemukset seuraamuksista-yläluokassa on kolme alaluokkaa: Käytetyt seuraamukset, Seuraamusten yksilöllinen soveltaminen sekä Kaksoisrangaistukset. Käytetyt seuraamukset-alaluokan mukaan sisääntuloajasta myöhästyminen on johtanut aikaistettuun huoneeseen tai nukkumaan menemiseen. Lapsen tupakoinnista on seurannut viikkorahavähennyksiä, ja varastamisesta kiinni jääminen on johtanut viikon mittaiseen kotiarestiin osastolla.

Seuraamusten yksilöllinen soveltaminen-alaluokan perusteella osa lapsista on voinut liikkua vapaasti ulkona osaston sisääntuloajoista huolimatta ilman seuraamuksia. Seu-

raamusten yksilöllinen toteuttaminen laitoshoidossa on aiheuttanut lapsissa hämmennystä.

Kaksoisrangaistukset-alaluokka kuvaa tilannetta, jossa lapsen vapaa-ajalla tekemät asiat ovat johtaneet seuraamuksiin sekä osastolla että koulussa. Tällaisten kaksoisrangaistusten käyttäminen tuntuu nuorista epäoikeudenmukaiselta.

Poissaolot lastenkodista-yläluokka muodostuu kahdesta alaluokasta: Luvattomat poissaolot sekä Luvattomien poissaolojen käsitteleminen. Luvattomat poissaolot-alaluokka osoittaa nuorilla olevan paljon omakohtaista kokemusta luvattomista poissaoloista osastolta. Karkumatkalta palatessaan nuoret kertovat halunneensa ensin syödä ja käydä suihkussa. Myös laitoksen ja lapsen kotiympäristön välinen pitkä etäisyys rajoittaa halua poistua luvatta laitoksesta.

Luvattomien poissaolojen käsitteleminen-alaluokan perusteella laitoshoidon työntekijät puuttuvat lasten karkaamiseen laitoksesta. Haastateltavien mukaan luvattoman poissaolon jälkeinen keskustelu ohjaajien kanssa ei saa lasta haluamaan jäädä lastenkotiin. Keskustelu on koettu myös ikävän sävyisenä, eikä se ole tuntunut hyvältä.

”No ensinnäkään ei mitään kauheeta nipotusta, ku ei se tuo sitä hyvää tunnetta ku sä meet sinne takas. Heti tulee plaa-plaa-plaa-plaa ja sit et sä sillon haluu niinku jäädä sinne.”

Nuorten mielestä poissaoloa tulisi käsitellä kun lapsen kannalta aika on sopiva, kuten paluuta seuraavana päivänä.

5.2.8 Kokemukset yhteisöllisestä toiminnasta

Kokemukset yhteisöllisestä toiminnasta-pääluokka kokoaa yhteen kolme yläluokkaa: Leirit ja retket, Kokemukset turnauksista sekä Lasten kokoukset (Taulukko 17.) Leirit ja retket-yläluokka muodostuu neljästä alaluokasta: Retkien suunnitteleminen, Retkien sisältö, Leirien ja retkien osallistujat sekä Ulkomaan retket.

Taulukko 17. Kokemukset yhteisöllisestä toiminnasta

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Leirit ja retket	Kokemukset yhteisöllisestä toiminnasta
Kokemukset turnauksista	
Lasten kokoukset	

Retkien suunnitteleminen-alaluokka osoittaa lapsilla olevan selvä vaikutusmahdollisuus lastenkodin järjestämiin retkiin. Retkiä suunnitellaan lasten toiveiden mukaisesti, ja niistä päätetään lasten kokouksissa.

Retkien sisältö-alaluokan mukaan laitoshoidon yksiköt järjestävät paljon monipuolisia retkiä. Kaikilla nuorilla ei ole selkeää muistikuvaa retkien monipuolisuudesta, mutta retkien ohjelmassa on ollut kalastamista, vesihiihtoa, golfia, laskettelua sekä kylpylä-käyntejä. Lapset ovat päässeet vierailemaan myös ohjaajien omilla mökeillä, jos käytös lastenkodissa on ollut hyvää. Hyvistä retkistä on koettu jäävän hyvä mieli kaikille osallistujille.

Leirien ja retkien osallistujat-alaluokka kertoo osallistumisen retkille olleen lapsille vapaaehtoista. Tämä on koettu hyvänä asiana, sillä haastateltavien mukaan lapsia ei saa pakottaa mukaan yhteiseen toimintaan. Pojille kerrotaan järjestetyn myös leirejä, joilla on mukana vain miespuolisia ohjaajia. Vastaavia tyttöjen ja naisten leirejä ei ole saatu järjestettyä. Kaikilla nuorilla ei ole kokemusta leirille osallistumisesta, mutta niille osallistuneiden kokemukset ovat kannustaneet muita lapsia lähtemään mukaan seuraavan tilaisuuden tullen.

Ulkomaan retket-alaluokka osoittaa laitoshoidon yksiköiden retkien suuntautuneen myös Suomen ulkopuolelle. Ulkomaan retkille on lähdetty yleensä vain osastoryhmän kesken. Tällaiset matkat ovat tuntuneet etuoikeudelta sijoitetuille lapsille.

”On mahdollisuus päästä niinku esimerkiks niinku ihan Suomenki ulkopuolelle, niin mun mielestä se oli tosi niinku siistiä ja kivaa sillee ku ei välttämättä kaikki pääse.”

Kokemukset turnauksista-yläluokassa on kolme alaluokkaa: Laitosten väliset turnaukset, Turnausten merkitys lapsille sekä Ei kokemusta turnauksista. Laitosten väliset turnaukset-alaluokasta ilmenee, että laitosten välisiä turnauksia on paljon ja niitä järjestetään vuosittain. Lajeina on ollut kaukalopallo, jalkapallo ja salibandy. Turnaukset ovat olleet mukavia, ja oman laitoksen joukkueen on koettu menestyvän hyvin turnauksissa ja voittavankin niitä usein.

Turnausten merkitys lapsille-alaluokasta selviää, että turnaukset yhdistävät sekä oman osaston että koko laitoksen lasten ryhmää. Niissä on mahdollista tutustua muihin laitoksen nuoriin, ja isompien nuorten on koettu kannustavan pienempiä osallistujia peleissä.

”Just turnauksis niin pojat varsinkin ni ne sit aina kannusti nuorempia ja oli paljon tekemisis niitten kaa et sillee et sitä sai niinku laitoksen yhteishenkee ni sitä sai niinku nostettuu ja sit oppi tuntee myös muita.”

Turnaukset ovat merkinneet paljon niihin osallistuneille lapsille. Nuoret, joilla ei ole kokemusta turnauksista, arvioivat, että ne toisivat toimintaa ja vaihtelua laitoshoidon yksikön arkeen.

Ei kokemusta turnauksista-alaluokka osoittaa, ettei kaikilla nuorilla ole kokemusta laitosten välisistä turnauksista. Vaikka lastenkodista olisi koottu joukkue turnausta varten, eivät lapset välttämättä ole olleet kiinnostuneita liittymään siihen.

Lasten kokoukset-yläluokassa on neljä alaluokkaa: Lasten kokousten sisältö, Lasten kokousten kirjaaminen, Lasten kokoukseen osallistuminen sekä Lasten kokousten tiheys. Lasten kokousten sisältö-alaluokan perusteella kokouksissa käsitellään viikon tapahtumia ja voidaan antaa kritiikkiä lastenkodille.

”Mun mielestä se oli sillee hyvä, siinä oli aina, meil oli viikottain se aina alkuvii-kosta, ni silleen. Siin käytiin läpi niinku viikon tapahtumat ja kaikki tommoset. Ja sit kaikille tulostettiin sellaset sivut et näki kaikki siitä.”

Lasten kokouksilla on koettu olevan vaikutusta viikkorahaan ja sisääntuloaikoihin. Nuorten kokemuksen mukaan lasten kokouksissa sovituista asioista pidetään kiinni.

Lasten kokousten kirjaaminen-alaluokasta ilmenee, että pöytäkirjakäytännöt vaihtelevat. Joissain yksiköissä lasten kokouksista ei laadita pöytäkirjaa, ja toisissa sellainen laaditaan säännöllisesti ja laitetaan osaston ilmoitustaululle. Joidenkin kokemusten mukaan pöytäkirjasta on tulostettu oma kappale kaikille osallistujille.

Lasten kokoukseen osallistuminen-alaluokka kertoo lasten kokousten koskevan periaatteessa kaikkia lapsia. Kaikkien osallistuminen nähdään hyvänä asiana, mutta joskus sovitut menot estävät lasta osallistumasta kokoukseen. Lasten kokouksiin osallistuminen ei kuitenkaan kiinnosta kaikkia lapsia, ja tämä voi myös vaikuttaa osallistujien määrään. Ohjaajien on koettu osallistuvan lasten kokouksiin työvuorojensa puitteissa.

Lasten kokousten tiheys-alaluokka osoittaa lasten kokouksia järjestettävän usein, joskus jopa useammin kuin viikoittain. Harvimmillaan kokouksia on pidetty kahden viikon välein. On myös käytäntöjä, joissa lapset pitävät osan kokouksista keskenään ja osan ohjaajien kanssa.

5.2.9 Lastenkodin tilat asiakkaan näkökulmasta

Lastenkodin tilat asiakkaan näkökulmasta-pääluokassa on kolme yläluokkaa: Kokemukset lapsen huoneesta, Kokemukset yleisistä tiloista sekä Kokemukset lukituskäytännöistä (Taulukko 18.) Kokemukset lapsen huoneesta-yläluokka sisältää seitsemän alaluokkaa: Huoneen valinta, Riittävän kokoinen huone, Pieni huone, Huoneen kalusteet, Yksilöllinen sisustaminen, Huoneen yksityisyys sekä Huoneen siisteys.

Taulukko 18. Lastenkodin tilat asiakkaan näkökulmasta

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Kokemukset lapsen huoneesta	Lastenkodin tilat asiakkaan näkökulmasta
Kokemukset yleisistä tiloista	
Kokemukset lukituskäytännöistä	

Huoneen valinta-alaluokka kertoo lastenkodissa pitkään asuneiden lasten saavan suurimmat huoneet. Nuorimmat lapset pyritään sijoittamaan lähimpänä aikuisten toimistotiloja oleviin huoneisiin. Huonetta saatetaan siis vaihtaa sijoituksen aikana eri syistä.

Haastateltavat kertovat huoneensa vaihtuneen kahdesta neljään kertaan laitoshoidon sijoituksen aikana.

Riittävän kokoinen huone-alaluokka osoittaa laitoshoidon yksiköiden huoneiden koetun olevan hyvän kokoisia lapselle. Tilava huone koetaan hyvänä asiana, koska siellä lasta ei ahdistu.

Pieni huone-alaluokka valottaa huoneiden koetun olevan erikokoisia ja usein pieniä. Pienetkin huoneet on kuitenkin koettu riittävän kokoisiksi ja niissäkin lapsi mahtuu asumaan.

Huoneen kalusteet-alaluokan mukaan lastenkotien huoneissa on valmiina laitoksen omistamiin vakiohuonekaluihin perustuva sisustus. Kaikki lasten huoneet näyttävät samalta, ja vaikka vakiohuonekaluihin totutaan ajan myötä, luovat ne laitospäivästä vaikutelman ja saattavat turhauttaa lapsia.

”Niin se ois ollut kiva semmonen niinku vaihtelevuus, et sit periaatteessa ku sä menit toisen huoneeseen ni se anto jo semmosen vaikutelman, et okei, ollaan laitoksessa.”

Huoneen kalustus koostuu tyypillisesti sängystä, koulupöydästä, kirjahyllystä ja lipastosta. Sängyn mainitaan olevan erityisen tärkeä huonekalu. Joskus lapset saavat käyttöönsä vanhoja huonekaluja. Sijoituksen päättyessä kalusteet jäävät lastenkotiin. Haastateltavat toivovat huonekaluihin vaihtelun mahdollisuuksia.

Yksilöllinen sisustaminen-alaluokka osoittaa, että lapsen mielestä hyvä huone on kotoisa ja omien mieltymysten mukaisesti sisustettu. Huoneet koetaan lähtökohtaisesti liian samanlaisiksi, ja yksilöllisen huoneen edellytyksenä pidetään kalustukseen liittyviä vaihtoehtoja. Paloturvallisuusvaatimusten nähdään rajoittavan yksilöllistä sisustamista. Nuoret ovat tyytyväisiä, koska heiltä on sijoituksen aikana kysytty mielipiteitä huoneen sisustukseen liittyen ja heillä on mielestään ollut hyvät vaikutusmahdollisuudet tehtäviin ratkaisuihin. Lapsilla on kuitenkin ollut vaihtelevat mahdollisuudet vaikuttaa sisustushankintoihin. Huoneita on sisustettu tauluin ja julistein. Osa nuorista kokee, että seinälle voi laittaa mitä vain ja toisten mielestä aikuiset puuttuvat esim. liian rajuihin julisteisiin. Hyvin tärkeänä kokemuksena nousee esiin mahdollisuus maalata huoneen seinä omalla lempiväriä yhdessä omaohjaajan kanssa.

”Yks iso juttu oli siinä et niinku seinän sai maalata. Mä sain maalata ohjaajan kanssa sen.”

Huoneen yksityisyys-alaluokasta ilmenee, että ohjaajat koputtavat lapsen huoneeseen tullessaan. Nuorten kokemusten mukaan esimiehet puhuttelevat työntekijöitä, jos näin ei ole toimittu. Omaohjaaja voi luottamuksen myötä saada lapselta luvan kulkea vapaasti tämän huoneeseen. Myös nuoret voivat mennä tutuksi tulleen nuoren huoneeseen koputtamatta. Näin noudatettaviksi toivottujen koputusikäntöjen nähdään riippuvan ihmisestä. Lukittavissa lasten huoneissa koetaan olevan riittävästi yksityisyyttä ja omaa rauhaa, mutta lukottomissa huoneissa näin ei ole ja se harmittaa lapsia.

Huoneen siisteys-alaluokka osoittaa lapsen osallistuvan huoneensa siivoamiseen ikätasonsa mukaisesti. Ohjaajat siivoavat pienten lasten huoneet. Tarvittaessa myös vanhemmat lapset saavat aikuisilta apua siivoamiseen. Henkilökunta kannustaa lapsia ylläpitämään siisteyttä, antaa selkeitä siivousohjeita sekä myös positiivista palautetta siististä huoneesta. Lapset ja ohjaajat käyvät keskusteluja siisteydestä, ja nuoret ovat tyytyväisiä saamaansa kannustukseen. Siivouspäivät toteutuvat säännöllisesti viikoittain, ja viikkoraha maksetaan lapselle siivouksen jälkeen. Henkilökunta ei hyväksy sotkemista, kuten tussitöhrjä seinissä. Vaikka imurointi on koettu epämieluisaksi työksi, on nuorilla ollut pyrkimys pitää huoneensa siistinä.

Kokemukset yleisistä tiloista-yläluokka muodostuu neljästä alaluokasta: Osasto tilana, Piha-alueen käyttäminen, Tilat harrastuksille sekä Tilojen turvallisuus. Osasto tilana-alaluokan perusteella laitoshoidon osastojen tilojen on koettu olevan hyviä, sopivan kokoisia, viihtyisiä, kodinomaisia sekä monikäyttöisiä. Yhdistetyt keittiöt ja olohuoneet on koettu hyvin suunnitelluiksi, toimiviksi ja tilaviksi. Lapsilla on ollut mahdollisuus vaikuttaa tilojen ulkonäön kohentamiseen, ja korjaustöillä on saatu laitospäiä vähennettyä.

”Saatiin me sit ku ne suunnitteli et mitä, mitä pitäs hankkii lisää osastolle, ni sit me saatiin niinku ilmasta mielipiteitä et mitä me haluttas niin kun sen osaston ulkonäön kohentamiseksi. Niin sit me saatiin niinku vaikuttaa myös siihen.”

Lastenkodin on koettu tuntuvan omalta paikalta. Osa nuorista on kokenut osastolla olevan riittävästi tekemistä ja sitä on voitu myös itse keksiä. Tilojen käyttäminen on

ollut lapsen omasta luovuudesta kiinni. Toisaalta jotkut lapset ovat kokeneet osastolla olevan liian vähän tekemistä, ja tästä johtuen on ilmennyt omassa huoneessa istumista ja tylsyyden valittelemista. Ajan viettäminen osastolla vähenee iän karttuessa.

Piha-alueen käyttäminen-alaluokasta ilmenee, että piha-alueella ei ole henkilökunnan valvontaa eikä yleensä tarvettakaan sille. Poikkeusten sattuessa valvontaa toivottaisiin olevan. Lastenkotien piha-alueet ovat hyvin suunniteltuja ja osastoilta on näköyhteys ulos. Pihaa voidaan käyttää vapaasti, mutta esim. pallon potkimista lasten on joskus vaikea pitää hallinnassa. Harrastusmahdollisuuksia ei kaikkien mielestä ole riittävästi ulkona. Nuoret ovat tyytyväisiä vapaaseen pihan käyttämiseen ja mahdollisuuteen ruokailla ulkona hyvällä säällä. Tarjoilulla voidaan ylläpitää henkeä pihalla ja saada nuoria houkutelluksi mukaan toimintaan. Piha-alueita on siivottu aikuisten ja lasten yhteistyöllä.

Tilat harrastuksille-alaluokka kertoo moninaisista mahdollisuuksista viettää vapaa-aikaa laitoshoidon yksikössä. Sisätiloissa voi olla musiikkitala, biljardipöytä, viihtyisyyttä lisäävä pelihuone, soittosali, hyvä käsityötila sekä liikuntasali. Ulkona voidaan pelata jalkapalloa, sulkapalloa, koripalloa ja jääkiekkoa. Pihalla aikaa voidaan viettää myös grillikatoksessa ja kylpypaljussa. Keinut ja kiipeilytelineet ovat myös yleisiä. Kokemuksia on myös mopoilla ja mönkijöillä ajamisesta sekä rullalautailusta.

Tilojen turvallisuus-alaluokka osoittaa nuorten kokeneen osastotilat pääasiassa turvallisiksi. Riskeinä on nähty osastolla olevat portaat sekä liukastumisvaara niissä villasukkia käytettäessä. Osastolla ajan viettäminen tai osaston tilat eivät aiheuta pelkoa lapsissa. Piha-alueet ovat turvallisia, joskin jyrkkä mäki saattaa olla talvella liukkaana vaarallinen.

Kokemukset lukituskäytännöistä-yläluokka koostuu Lukittujen ovien ja Lukitsemattomien ovien alaluokista. Lukitut ovet-alaluokka kuvaa osastojen ovien olevan lukossa ulkoa päin sisään tullessa ainakin öisin. Sisään päästään ovikelloa tai summeria soittamalla. Lapsilla ei ole avainta ulko-oveen, mikä nähdään hyvänä asiana, koska helposti katoavista avaimista aiheutuisi kustannuksia. Sisältä päin lukittujen ulko-ovien nähtäisiin johtavan vankilan tuntuun lastenkodissa. Huoneiden ikkunoissa voi olla karkeamisen estävät lukot. Kahden osaston välistä ovea on jouduttu pitämään lukossa, koska osastojen välinen liikenne on johtanut tavaroiden katoamiseen.

Lukitsemattomat ovet-alaluokka osoittaa laitoshoidon osastoilta yleensä koetun olevan vapaa kulku sisään ja ulos. Lukitsematon ulko-ovi nähdään siis hyvänä asiana. Nuorten kokemuksen mukaan lukitsemattomista lasten huoneista on kadonnut tavaroita. Toisaalta todetaan myös, että kotona asuessa ei olisi tarvetta lukita omaa huonetta.

6 Pohdinta

6.1 Opinnäytetyön tulosten tarkastelu

Tarkastelen työntekijöiden käsityksiin ja entisten asiakkaiden kokemuksiin perustuvista aineistoista saatuja tuloksia aihepiireittäin tehdyn alalukujaon mukaisesti ja rinnakkain. Näin haastatteluaineistojen analyysiin perustuvat erot ja yhtäläisyydet saadaan selkeimmin näkyviin.

6.1.1 Laitoshoidon sijoitus ja sen tavoitteet

Tuloksista voi päätellä laitoshoidon sijoitukseen päädyttävän tilanteissa, joissa lapsi ei voi asua kotona, mutta perhehoitokaan ei ole vaihtoehtona. Sijoituksen syyt johtuvat vanhemmista tai lapsesta. Laitoshoidon sijoituksen tavoitteet voivat muuttua, mutta ne ovat sijoituksen alkuvaiheesta asti sekä työntekijöiden että asiakkaiden tiedossa. Lapsi ja perhe kokevat olevansa osallisina tavoitteiden asettamisessa, ja näin ne voidaan yhdessä myös saavuttaa. Sijoitusten koetaan olleen onnistuneita ja lapsi voi saada aikuisena normaalin elämän. Sarianna Reinikaisen tutkimus nuorisokotiin sijoitetuina olleista nuorista osoitti, että kolmannes entisistä asiakkaista oli tyytyväisiä hankkimaansa koulutukseen ja useampi kuin kaksi kolmannesta piti työtilannettaan hyvänä. Reinikaisen haastattelemista entisistä asiakkaista 85 % oli tyytyväisiä parisuhdetilanteeseensa (Reinikainen 2009: 105–110.). Edellä mainitut tulokset puoltavat elämän voivan olla normaalia, vaikka lapsuudessa olisikin oltu lastensuojelun piirissä. Koulunkäynti ja sen tukeminen esiintyvät usein sijoitukselle asetetuissa tavoitteissa. Tätä tukee myös koulukotien asiakkaita koskenut tutkimus, jonka mukaan koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet muodostivat neljänneksen kaikista sijoitusten tavoitteista vuosina 1996 ja 2000 koulukotiin sijoitettujen lasten kohdalla (Kitinoja 2005: 239).

Lyhyet sijoitukset on nähty uutena ilmiönä laitoshoidossa, ja niiden tavoitteita tulee harvita tarkoin, että ne pysyisivät realistisena käytettävissä olevaan aikaan nähden. Lyhyet

sijoitukset tarkoittivat aineistossa alle vuoden mittaisia sijoituksia. Koulukoteihin sijoitet-
tujen lasten sijoitusten pituus oli keskimäärin 17,6 kuukautta vuonna 2000 lyhimpien
kestäessä vain kuukauden (Kitinoja 2005: 244). Tämä osoittaa lastensuojelulain nojalla
ennenkin tehdyn myös hyvinkin lyhyitä sijoituksia. Perinteisiin lastenkoteihin on kuiten-
kin saatettu tulla jo pienenä ja näin sijoituksetkin muodostuvat pitemmiksi. Perheiden
osallistaminen on laitoshoidossa tärkeää, koska lapsen kotiutuminen on mahdollista
vain jos kaikki osapuolet työskentelevät sen eteen. Vanhempien ja henkilökunnan väli-
nen tuttuus edistää kotiutumisosuutta. Lapsen kuntoutuessa laitoshoidossa perheen
tilanne ei aina kohene riittävästi. Myös vanhempia tulee tukea kotona, jotta sijoitus voi
päätyä onnistuneeseen kotiutumiseen. Kotiutumistilaston laatiminen valottaisi laitos-
hoidon, kuten yleensäkin sijaishuollon, laatua.

6.1.2 Hoito ja kasvatusta

Tuloksia tarkasteltaessa näkyy selvästi työntekijöiden ja entisten asiakkaiden hoito- ja
kasvatusneuvotteluihin liittyvä näkemysero. Työntekijöiden näkemyksen mukaan ne
ovat lapsellekin tärkeitä ja odotettuja tilaisuuksia, joissa tehdään heitä koskevia tärkeitä
päätöksiä. Riitta Laakson tutkimuksen mukaan neuvottelut liittyvät tärkeänä osana las-
tenkodin työhön, koska niissä tehdään virallisia päätöksiä tai muutetaan aiempia pää-
töksiä. Neuvottelut on myös merkitty lastenkotien prosessikuvauksiin (Laakso 2009:
190.)

Entisten asiakkaiden kokemuksen mukaan hoito- ja kasvatusneuvottelut ovat välttämä-
tön pakko, jotka toistuvat saman sisältöisinä. Hoito- ja kasvatusneuvottelut toteutuvat
säännöllisesti vähintään kahdesti vuodessa. Ensimmäisiin neuvotteluihin liittyy jännitys-
tä, kuten myöhemminkin, mikäli lapsi on tiennyt käyttäytyneensä huonosti. Tunnelma
neuvotteluissa on joskus keskustelevalta ja huumoriakin ilmenee, mutta toisaalta lapsi
kokee niissä myös yksinäisyyttä ja ahdistusta ollessaan yksin aikuisia vastaan. Asiak-
kaat ovat kuitenkin kokeneet tulleensa kuulluiksi, ja omaohjaajien on todettu pitävän
lapsen puolia neuvottelutilanteissa. Laakso on tutkinut sitä, kenen näkemys nuoren
tilanteesta neuvottelussa tulee kuulluksi. Hän havaitsi henkilökunnan ottavan esiin nuoren
ongelmia, jotka päättyvät työskentelyn kohteeksi. Läsnä tilaisuudessa on institutio-
naalinen valta (Laakso 2009: 197.) Näen merkittävänä sen, että haastatellut nuoret
ovat kokeneet omaohjaajien olevan puolellaan. Tällainen asetelma on asiakkaan kan-
nalta turvallinen, koska luotettavaksi koettu työntekijä ajaa lapsen etua. Myös vanhem-
pien mielipide selvitetään neuvotteluissa, joskin se jää alisteiseksi suhteessa sosiaali-

työntekijän näkemyksiin. Walesissa tehdyn tutkimuksen mukaan walesilaiset lastensuojeluprosessit eivät ole lapsiystävällisiä ja tämä korostuu nimenomaan neuvotteluissa. Prosessien vähäinen asiakaslähtöisyys onkin kyseisen tutkimuksen tulosten mukaan suurin este lapsen äänen esiin tulemiselle tätä koskevassa päätöksenteossa. (Sanders – Mace 2006: 89.) Oman tutkimukseni perusteella laitoshoidon asiakkaana olleet lapset kuitenkin tulevat kuulluksi päätöksenteossa sekä tavoitteiden asettamisessa.

Hoito- ja kasvatussuunnitelmat laaditaan laitoksissa hoito- ja kasvatusneuvottelussa sovittun ja sosiaalityöntekijän laatiman asiakassuunnitelman pohjalta. Työntekijät pitävät hoito- ja kasvatussuunnitelmaa tärkeimpänä lasta koskevana asiakirjana, jonka toteutumista seurataan kuukausiarviointien avulla. Kuukausiarviointi nähdään hyvänä ja konkreettisenä asiakirjana. Efficia-asiakastietojärjestelmä kokonaisuudessaan on työntekijöiden mielestä tärkeä tiedonkulun väline. Hoito- ja kasvatussuunnitelmien päivittämiseen ja niitä laadittaessa käytettäviin pohjiin liittyy tosin epäselvyyksiä.

Entisten asiakkaiden kokemusten perusteella hoito- ja kasvatussuunnitelma ei ole arkinen työväline. Heillä on epäselviä muistikuvia siitä, onko suunnitelmia laadittu ja ovatko he nähneet niitä sijoituksensa aikana. Asiakkaat ovat kuitenkin kokeneet hoidon olleen yksilöllistä ja tulleen kuulluksi sitä suunniteltaessa. Tämä on myönteinen tulos verrattaessa sitä Kitinojan tutkimuksen tuloksiin, joiden mukaan lapsen ulkopuolisuus näyttäytyy näkymättömyytenä prosessissa, jossa lastensuojeluasiakkuus määräytyy (Kitinoja 2005: 60). Kuuleminen toteutuu aineistoni perusteella myös esim. rajoituspäätöksiä tehtäessä ja retkiä suunniteltaessa. Pirjo Ruti-Laakso on todennut hoito- ja kasvatussuunnitelmiin liittyvässä YAMK-opinnäytetyössään lasten mukana olemisen ja osallisuuden jäävän lastensuojelulaitoksen arjessa ohueksi. Lasten ja perheiden osallisuutta voidaan parantaa pitkäjänteisellä houkuttelua sisältävällä työotteella, jossa korostuvat niin perheiden kunnioitus kuin hyvä yhteydenpitokin. Myös henkilökunnan kiinnostuksen perheen tilanteeseen on oltava näkyvää. (Ruti-Laakso 2012: 54.) Omat tulokseni tukevat mainittua näkemystä.

Työntekijöiden käsityksen mukaan laitoshoidon on hienovaraista ja keskustelevaa suhteessa lapseen. Tuija Erosen mukaan hyvin toimiva perhe on ollut lastensuojelulaitosten esikuvana niiden perustamisesta lähtien. Hoivaavan vallan käsite kuvaa lastensuojelulaitoksessakin esiintyvää ilmiötä henkilökunnan ja lasten välissä suhteissa. Se koostuu hoivasta ja läheisyydestä, mutta myös kontrollista. (Eronen 2012: 27.) Lapsi-

ryhmässä esiintyvä eritasoinen oireilu johtaa työntekijöiden käsityksen mukaan lasten keskinäiseen pelkoon, ja tällöin hoito ei toteudu. Sijaishuollon keinojen ei nähdä olevan nykyisen asiakaskunnan tarpeiden tasalla. Entisten asiakkaiden aineistossa pelko toisten lasten oireilua kohtaan ei tullut esiin. Toisaalta kiusaamisen on koettu aiheuttavan pelkoa lapsissa. Erilaiset näkemykset liittyen pelkoon toisten lasten oireilua kohtaan voivat johtua siitä, että vain henkilökunnalla on käytettävissään koko lapsiryhmää koskevat tiedot. Aikuisilla on siis huomattavasti enemmän tietoa lasten taustoista, kun taas lasten kokemukset perustuvat ainoastaan osastolla nähtyihin ja kuultuihin tilanteisiin sekä toisten asiakkaiden kertomiin tietoihin. Tutkimukseni tulosten mukaan lapset ovat kokeneet, että heihin luotetaan, mutta ei riittävästi. Tämä näkyy mm. itsenäistävissä osastohoidossa, mihin asiakkaat toivoisivat lisää vapautta ja ehdottavat etteivät asunnot jatkossa sijaitsisi laitoksen alueella.

6.1.3 Säännöt ja rajoittaminen

Sääntöihin ja rajoitustoimenpiteisiin liittyvissä asiakkaiden kokemuksissa ja työntekijöiden käsityksissä on paljon yhtäläisyyksiä. Säännöt ovat tärkeitä ja oikeudenmukaisia, mutta niitä on turhan paljon. Niiden runsaan määrän tarkoitus tosin ymmärretään myöhemmin. Ikäsidonnaiset säännöt ovat molempien aineistojen perusteella hyvä asia, mutta yksilölliset säännöt eri lapsia koskien aiheuttavat asiakkaissa hämmennystä. Sääntöjä käsitellään säännöllisesti lasten kokouksissa, ja ne ovat hyvin näkyvillä osastoilla. Entiset asiakkaat toivovat kodin lähtökohtia huomioitavan nykyistä paremmin sääntöjä asetettaessa. Käytettyjen seuraamusten joukossa on nuorten kokemuksen mukaan käyttövaroihin kohdistuvat vähennykset esim. tupakointiin liittyen. Tämä ei nykyisen lastensuojelulain nojalla ole mahdollista, koska lapsen käyttäytyminen sijaishuoltopaikassa ei saa vaikuttaa käyttövarojen määrään tai maksamiseen (Räty 2012: 431). Myös aiempi tutkimus osoittaa sääntöjä lastenkodeissa olevan paljon. Sääntöjä on huomattu noudatettavan suhteellisen hyvin, mutta toimiakseen niiden on tärkeää olla myös joustavia (Mäenrinta – Salminen 2015: 27–28.)

Rajoitustoimenpiteet tehdään yksilöllisesti perustellen ja lasta kuullen. Vaitiolovelvollisuus estää työntekijöitä puhumasta lasta koskevista toimenpiteistä muiden lasten kanssa, ja tämä saa käytännön näyttämään epäjohdonmukaiselta asiakkaiden silmin, koska heillä ei ole kaikkea tietoa tilanteesta. Rajoitustoimenpiteet perustuvat aina yksilöllisiin perusteisiin, ja ne tehdään virkavastuulla. Tämän vuoksi työntekijöiden toivee-

seen yhteisestä rungosta tai ohjeesta on vaikeaa vastata. Rajoitustoimenpiteet koetaan lasten keskuudessa rangaistuksina, vaikka ne käsitellään perusteellisesti heidän kanssaan. Myös työntekijöiden käsityksen mukaan rajoitustoimenpiteen ja rangaistuksen eron tulee olla nykyistä selvempi. Sekä työntekijät että entiset asiakkaat näkevät hyvin perustellut rajoitustoimenpiteet hoidollisena, hyödyllisenä ja lasta opettavana käytäntönä. Historiallisesti ajateltuna rajoitustoimenpiteet ovat tuore ilmiö. Hallitus antoi syksyllä 2004 esityksen siitä, että laitoksiin sijoitettuja lapsia koskevia rajoitustoimenpidikäytäntöjä tarkennettaisiin (Harrikari 2006: 263). Rajoitustoimenpiteitä koskevia säännöksiä tarkennettiin perusteellisesti lastensuojelulain uudistamisen yhteydessä vuonna 2006. Edellisessä, vuonna 1983 säädetyssä lastensuojelulaissa, ei ollut kirjattuna rajoitustoimenpiteitä koskevia säännöksiä. (Kannala 2011: 44.)

6.1.4 Perheiden kanssa tehtävä työ

Molempien haastatteluaineistojen perusteella käsitykset ja kokemukset perheiden kanssa tehtävästä työstä ovat samansuuntaisia. Työntekijöiden mielestä haastavienkin vanhempien kanssa jaketaan työskennellä näitä arvostaen. Entisten asiakkaiden kokemuksen mukaan perheiden kanssa tehtävä työ laitoshoidossa on hyvää ja perhettä kuuntelevaa. Kotiharjoittelujen ja niihin liittyvien suunnitelmien toteuttaminen on joustavaa ja toimivaa. Työntekijöiden mielestä perhetapaamiset ovat aina hyödyllisiä, mutta niitä järjestetään liian vähän. Nuorten kokemuksen mukaan ohjelmallisille perhetapaamisille ei ole tarvetta, vaan yhteys vanhempiin toimii riittävän hyvin neuvottelujen, puhelinsoittojen sekä kotiharjoittelujen välityksellä. Perhetapaamisten on toisen tutkimuksen mukaan ajateltu parantavan suhdetta lastenkodin ja vanhempien välillä sekä jäsentävän perheen kanssa tehtävää työtä (Laakso 2009: 190). Sijaishuollossa yhteydenpito voi tarkoittaa fyysistä tapaamista lapsen ja vanhempien välillä, mutta myös sähköposti tai matkapuhelimen mahdollistamat viestikeinot ajavat saman asian, kunhan lapsi kokee riittävää läheisyyttä itselleen tärkeisiin ihmisiin (Mahkonen 2007: 112–113). Aiemman tutkimuksen mukaan pitkäaikaista hoitoa antavissa lastenkodeissa perheiden kanssa tehtävän työn päätavoitteena on lapsen ja vanhempien suhteen säilyttäminen sijoituksen aikana (Laakso 2009: 188). Norjassa on tutkittu vanhempien osallisuutta sijoitettujen lastensa hoitoprosesseissa. Tulosten mukaan vanhemmat ovat hyötäneet vertaisryhmän käyttämisestä apuna sijoitusten aikaisessa yhteistyössä. Vanhemmista koottu ryhmä on tuottanut tietoa viranomaisille, ja ryhmä puolestaan on kokenut saaneensa paljon tietoa lastensuojelun prosesseista. Tulosten mukaan sijoitukseen liittyvät syyllisyyden, vihan, surun, hylkäämisen, menettämisen ja sosiaalisen eristetyksi tule-

misen tunteet ovat lievittyneet työskentelyn myötä. Tutkimus tuotti yllättävääkin tietoa, sillä vastoin ennako-odotuksia osallistuneilla vanhemmilla oli etukäteen kielteisiä käsityksiä ja kokemuksia sijaishuollosta. Näin negatiivisia kokemuksia käytettiin kehittämistyön ”polttoaineena”, ja tiedon lisääntyessä myös tyytyväisyys ja osallisuuden tunne parantuivat. Tiedon puutteen havaittiin olleen merkittävin este vanhempien perheiden kanssa tehtävään työhön osallistumiselle sijaishuollon aikana. (Slettebø 2013: 592–593.)

6.1.5 Laitoshoidon henkilökunta ja sosiaalityöntekijä

Omaohjaajatyö osoittautui merkittäväksi aiheeksi molemmissa aineistoissa. Työntekijöiden käsitykset korostivat omaohjaajatyön jatkuvuuden turvaamista työvuorojen vaihtuessa, ja mm. lomien aikana, sekä tiedonkulkua omaohjaajan ja muun työryhmän välillä. Omaohjaaja ei myöskään työntekijöiden käsityksen mukaan ole ainoa lapselle tärkeä aikuinen lastenkodissa. Omaohjaajan roolia ja tehtäviä toivottiin edelleen tarkasteltavan ja selkiytettävän yksiköissä. Omaohjaajatyö on sekä antoisaa että kuormittavaa, ja tämä on huomioitava työhyvinvoinnin näkökulmasta laitoshoidon yksiköissä. Työn organisoimisen näkökulma korostui tässä aineistossa. Omaohjaajatyötä on kirjallisuudessa kuvattu terapeuttisena ja erittäin vaativana hoitotyön muotona, joka vaatii työntekijältä itsekuria ja kestävyyttä. Omaohjaaja ei voi suhtautua lapsen ilmaisemaan vihaan tai pahaan oloon kielteisesti, koska hoidollinen ilmapiiri lapsen ja aikuisen välille syntyy ohjaajan käytöksestä. (Karppinen 2001: 15.)

Entisten asiakkaiden kokemusten perusteella he lähestyvät aihetta henkilökohtaisen suhteen kautta. Omaohjaaja on koettu tärkeimmäksi työntekijäksi, joka tuntee lapsen tilanteen äitiäkin paremmin. Välejä kuvattiin läheisiksi, luottamuksellisiksi ja suhteen henkilökohtaisuus korostui. Marita Törrösen tutkimuksen mukaan lapsilla on lempihoitajia, joiden seuraan he hakeutuvat. Lempihoitaja on usein lapsen omaohjaaja, mutta ei aina, koska lapset toimivat joustavasti myös muiden laitoksen aikuisten kanssa. Lapsilla on henkilökunnan tapaamiseen liittyviä toiveita, mutta niiden toteutuminen on sidoksissa työvuorolistoihin, jotka usein ulottuvat vain muutaman viikon päähän. (Törrönen 1999: 103–104.) Lasten erilainen suhtautuminen työntekijöihin tulee esiin myös Elämäni tarina-kirjassa, johon on koottu lasten kertomuksia kokemuksistaan lastenkodissa. Lempihoitajien lisäksi erottuvat hoitajat, joista lapset eivät ole pitäneet. Näiden hyvänä puolena on nähty se, että heihin on ollut mahdollista purkaa vihaa. (Bardy - Barkman – Janhunen 2000: 10.) Nuorisokotiin sijoitettuina olleet entiset asiakkaat ovat kertoneet

aidosti välittäneen työntekijän auttaneen nuoren itsetunnon myönteisessä rakentumisessa (Reinikainen 2009: 143). Keräämäni aineisto osoittaa, että omaohjaajan pysyvyyttä pidettiin myös suuressa arvossa ja suhteen todettiin syvenevän ajan myötä. Yhteydenpito jatkuu usein myös sijoituksen jälkeen.

Laitoshoidon henkilökunta on ammattitaitoista, suhteellisen pysyvää ja työryhmien nähdään olevan ratkaisevassa roolissa osaston rakenteiden ja toimintatapojen suhteen. Työryhmän oma aktiivinen osuus tehtävään työhön korostuu, mutta samaan aikaan esimiesten tärkeinä pitämien asioiden nähdään toteutuvan.

Työntekijöiden käsityksen mukaan psykologityö on suuri voimavara laitoshoidossa, mutta sen määrä ei ole riittävä eikä olemassa olevia resursseja osata hyödyntää. Psykologiresurssin määrän turvaaminen ja oikea käyttö nähdään johtamisasiana. Psykologien tällä hetkellä kirjavat toimenkuvat kaipaavat selkiyttämistä ja työyhteisöjen yhteistä käsittelyä arvokkaan resurssin tehokkaamman hyödyntämisen mahdollistamiseksi.

Entisillä asiakkailla ei ole sijoituksen aikana ollut henkilökohtaista tarvetta tavata psykologia, mutta he arvioivat muiden lasten hyötyneen kontaktista. Nuoret eivät pidä realistisena sitä, että resurssit riittäisivät kaikkien laitoshoidon yksiköiden omiin psykologeihin, vaikka näistä hyötyä olisikin.

Laitoshoidon henkilökuntamitoitus on entisten asiakkaiden kokemuksen mukaan kordinomainen ja pääasiassa riittävä. Joskus henkilökunnan vähäinen määrä aiheuttaa ostosretkien ja harrastustoiminnan lykkääntymistä. Sekä psykologiresurssia että ohjaajien määrää käsiteltäessä nuorten puheesta erottui aikuisten puheesta tuttuja sävyjä.

”On se tavallaan se on hyvä, et olis sielläkin (psykologi) mut sit toisaalta ei riitä resurssit millään (naurahtaa). Se on fakta.”

Tästä voi päätellä laitoshoidon resurssin riittävyyden olevan henkilökunnan puheenaiheena yksiköissä myös lasten kuullen.

Sosiaalityöntekijöitä koskevien tutkimustulosteni mukaan nuoret ovat kokeneet tyytyväisyyttä sosiaalityöntekijöihinsä näiden tiheästä vaihtuvuudesta huolimatta. Sijoitusta ennen tutuksi tullut sosiaalityöntekijä on ollut lapselle turvallinen ajatus laitoshoidon aikana. Tämä ei useinkaan toteudu nykyisessä Helsingin kaupungin järjestelmässä, jossa vastuusosiaalityö siirtyy sijoituksen sosiaalityön yksikköön sijoituksen alkaessa, mikäli sen ei odoteta olevan poikkeuksellisen lyhyt. Kansainväliset tutkimukset ovat

osoittaneet nimenomaan lapsen ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen olevan avainasemassa lapsen osallisuuden kokemuksen syntymisessä. Lapset ovat kertoneet haluavansa osallistua kaikkeen mahdolliseen heitä koskevaan päätöksentekoon, mutta sosiaalityöntekijät ja muut ammattilaiset puolestaan ajattelevat lasten joskus olevan suojelun tarpeessa koskien osallistumista. Van Bijleveled ym. (2013) toteavat kehitystä tapahtuvan, kun sosiaalialan ammattilaiset alkavat nähdä lapsen tietoisena toimijana omassa hoitoprosessissaan. (Van Bijleveld – Dedding – Bunders-Aelen 2013: 129.) Haastattelemiini nuoret kuitenkin kokevat tulleen hyvin kuulluksi ja osallisiksi omassa hoitoprosesseissaan.

6.1.6 Koulunkäynti ja sen tukeminen

Koulunkäyntiin liittyvät käsitykset ja kokemukset ovat hyvin lähellä toisiaan. Koulunkäynti koetaan tärkeäksi ja sen kesken jäämisen nähdään aiheuttavan yhteiskunnasta syrjäytymisen riskin. Koulunkäynnin tuki laitoshoidossa on vahvaa ja yksilöllistä, mutta aina sitä ei oteta vastaan. Manu Kitinojan aineiston mukaan koulunkäynnin tukeminen on yleisin koulunkäyntiin liittyvistä koulukotisijoitusten syistä vertailtaessa vuosina 1996 ja 2000 sijoitettuja lapsia (Kitinoja 2005: 239). Haastattelemiini entiset asiakkaat toteavat, että heidän kohdallaan koulunkäynnin tuen tarve on ollut vähäinen. Ilmiö on sama kuin psykologityön kohdalla. Aiempi tutkimus osoittaa, että lastensuojelulaitoksen asiakkaan tarpeet on voitu arvioida työntekijän eikä niinkään lapsen näkökulmasta. Näin kokemus siitä, onko tarpeisiin vastattu, voidaan nähdä sekä objektiivisena että subjektiivisena kysymyksenä (Reinikainen 2009: 152–153.) Nähdäkseni haastattelemiini nuorten vastaus perustuu juuri heidän subjektiiviseen tarpeeseensa, joka on ollut vähäinen koulunkäynnin tai psykologin tarpeen osalta. Subjektiivinen tarve on sijoituksen aikanakin saattanut poiketa selvästi sosiaalityöntekijän, laitoshoidon henkilökunnan sekä vanhempien arviosta koskien nuoren tarpeita ja tilannetta.

Laitoksen yhteydessä olevan koulun käsitetään ja on koettu turvaavan peruskoulun loppuun saattamisen silloinkin, kun lapsen kouluhistoria on ollut poikkeuksellisen haastava. Yhteistyötä koulujen ja lastenkotien välillä on kuitenkin ylipäänsä tiivistettävä. Alasteen aikainen tiiviimpi yhteys opettajan ja lastenkodin henkilökunnan välillä on tuntunut lapsista hyvältä. Tulosteni perusteella lasten opettajat eivät ole osallistuneet hoito- ja kasvatusneuvotteluihin. Myös englantilainen tutkimus on osoittanut, että sosiaalityöntekijät arvostavat ja kaipaavat yhteistyötä eri toimijoiden, kuten koulujen kanssa. Koulu-

jen on havaittu antavan lasta koskevia tietoja sosiaaliviranomaisille, mutta opettajat eivät välttämättä ole koskaan perehtyneet oppilaanaan olevaa lasta koskevaan lastensuojelun suunnitelmaan. Näin englantilaiset lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat kokeneet jääneensä yksin. (Devaney 2008: 254.)

6.1.7 Lapsiryhmä osastolla ja lastenkodissa

Entisten asiakkaiden kokemuksen mukaan laitoshoidon osastojen ryhmäkoko on sopiva. Lastensuojelulaki määrää ryhmien maksimikooksi seitsemän lasta, ja tämän kokoisista ryhmistä entisillä asiakkailla olikin kokemusta (Räty 2012: 450). Nykyisillä helsinkiläisillä laitoshoidon osastoilla on kuusi paikkaa. Tasaikäisyys ryhmässä edistää ystävystymistä, mutta toisaalta vanhemmista nuorista on nuoremmille myös turvaa. Eriikäisten asiakkaiden tarpeet suhteessa aikuisiin ovat myös erilaisia. Sekaosastot ovat nuorista luonnollinen ajatus, mutta toisaalta juuri se ryhmän muoto, mihin itse on tottunut, koetaan parhaaksi ja toisenlaisia järjestelyjä vierastetaan. Aikaisempi tutkimus osoittaa osastoryhmän olevan kokonaisuudessaan koolla lähinnä ruokailutilanteissa ja aamu- sekä iltahetkissä (Törrönen 1999: 37).

Entisten asiakkaiden kokemuksen mukaan sellaisiakin saman laitoksen lapsia, joiden kanssa ei ole myönteistä yhteyttä, ollaan valmiina puolustamaan ulkopuolisten lasten aiheuttamaa uhkaa vastaan. Tämä nähtiin itsestäänselvyytenä. Ilmiö on yhteiskuntatutkimuksessa tuttu jo Emile Durkheimin ajoilta. Hän on todennut yhteisön sitovan sen jäseniä toisiinsa sekä luovan turvaa suhteessa yhteisön ulkopuolisiin voimiin. (Aro 2011: 47–48.) Myös Liisa Raina on nähnyt yhteisöllisyyden tunteen vahvistuvan jäsenten kesken, kun siihen kuulumattomien taholta koetaan esiintyvän uhkaa (Raina 2012: 11–12).

Kiusaaminen on nuorten kokemusten perusteella pysyvä ilmiö lastenkodeissa. Se kohdistuu erilaisiksi tai henkisesti heikommiksi koettuihin lapsiin, ja voi olla muodoltaan nälvimistä tai huomiotta jättämistä ym. Aikuisten koetaan aktiivisesti puuttuvan kiusaamiseen, mutta kokonaan sitä ei uskota saatavan kitketyksi yhteisöistä, koska joka hetkeä ei ole mahdollista valvoa. Kiusaamisen määrittelemisen on aiemmassa tutkimuksessa todettu hankalaksi, koska siihen vaikuttaa se, miten kiusattu asennoituu kiusaamiseen ja toisaalta se, miten yhteisö on suhtautunut kiusattuun. Kiusaamiseksi voidaan sanoa tilannetta, jossa toistuvia tai jatkuvia negatiivisia tekoja kohdistuu tiettyyn henkilöön tietyn tai tiettyjen henkilöiden toimesta (Korell 2013: 28.) Toisen määritelmän mu-

kaan kiusaaminen on systemaattista aggressiota. Sen voidaan ajatella perustuvan yhteisöllisiin suhteisiin, jotka ovat pitkäaikaisia. Kiusaamisessa roolit eivät useinkaan vaihdu, vaan yleensä sama tai samat henkilöt ovat tekijöinä myös uhrin pysyessä samana tai samoina. (Muikku-Werner 2012: 18.) On myös todettu, että kiusattu ei ole tasaveroinen puolustamaan itseään suhteessa kiusaajiin (Hamarus 2012: 23). Tämä kiusaamisen piirre nousi aineistossani esiin nuorten kertoessa henkisesti heikompien lasten joutuvan kiusaamisen uhriksi. Lastenkotiosastojen ryhmät ovat myös pitkäaikaisia yhteisöjä. Nämä syyt mahdollistavat kiusaamisen säilymisen laitoshoidon yksiköiden ryhmärakenteessa. Kiusaamiseen ilmiönä on sitä helpompaa puuttua, mitä varhaisemmassa vaiheessa se tulee aikuisten tietoon. Kiusaamisen on sanottu ongelma sekä kiusatulle, kiusaajalle että yhteisölle, jossa se esiintyy (Monks – Coyne 2011: 1). Tästä johtuen tehokas siihen puuttuminenkin edellyttää kaikkien osallisten panosta.

6.1.8 Harrastukset ja yhteinen toiminta

Harrastuksia on tieteellisessä kirjallisuudessa määritelty monin tavoin. Jari Metsämuuronen (1995) esittelee James Guilfordin määritelmän vuodelta 1959. Harrastus voidaan määritellä yksilön yleistyneeksi käyttäytymistendenssiksi olla kiinnostunut tiettytyyppisistä toiminnoista (Metsämuuronen 1995: 20.) Määritelmä on väljä ja katsonkin sen kattavan haastatteluissa esiin tulleet lasten sijoituksen aikaiset harrastukset ja säännöllisen kiinnostuksen kohteet.

Aineistoni tuottamat työntekijöiden käsitykset harrastuksista ja niiden tukemisesta vastaavat entisten asiakkaiden kokemuksia. Lapsille pyritään järjestämään oma mieleinen harrastus, jota tuetaan yksilöllisen tarpeen mukaan hankkimalla varusteita ja järjestämällä kyytejä. Harrastuksilla on yhteiskunnallistava tehtävä ja niiden myötä koulukin voi alkaa sujua. Helena Helve (2009) on esittänyt nuorten valitsevan vapaa-ajan harrastuksensa henkilökohtaisten ominaisuuksiensa sekä sosiaalisten suhteidensa perusteella. Harrastusten on todettu myös edistävän nuorten sosiaalisia suhteita, ja aktiivisesti vapaa-aikaansa viettäneiden nuorten kehittävän sellaisia omia ominaisuuksiaan, jotka myöhemmin suojaavat heitä syrjäytymiseltä. (Helve 2009: 252.) Haastattelemanি entiset asiakkaat kertovat harrastusta suunnittelun yhdessä ohjaajan kanssa. Aiempi tutkimus osoittaa, että kotona asuvienkin lasten kohdalla on vanhemmilla nähty olevan aktiivinen osuus sopivaa harrastusta lapselle valittaessa. Läheinen aikuinen tuntee lapsen vahvuudet ja osaa arvioida, minkälainen harrastus toisi lapselle tyydytystä tämän kyvyt ja mielenkiinnon kohteet huomioiden. (Metsämuuronen 1995: 17.) Näin harras-

tuksia voidaan todeta tuettavan laitoshoidossa samaan tapaan kuin kotonakin saatetaisiin tehdä.

Laitosten välisten turnausten merkityksestä ja hyödyistä vallitsee niin ikään yksimielisyys. Lapset tutustuvat yhteisen toiminnan myötä ja yhteishenki niin osaston kuin koko lastenkodinkin lapsiryhmän kesken paranee.

Lasten kokoukset nähdään myös samoin. Ne ovat tärkeitä tilaisuuksia, joissa puhutaan säännöistä, harrastuksista ja hankinnoista. Niillä on vaikutusta viikkorahaan ja sisääntuloaikoihin. Lasten kokemusten mukaan kokouksissa sovituista asioista pidetään kiinni. Myös Milja Mäenrinta ja Erik Salminen ovat lastenkodin yhteisiä käytäntöjä käsitelleessä opinnäytetyössään havainneet lasten kokousten työntekijöiden kokemuksen mukaan vahvistavan lastenkodissa tunnettua yhteisöllisyyttä. He kertovat, että tilaisuuksista oli pyritty tekemään houkuttelevampia tarjoilulla, mutta kaikkia lapsia ei kuitenkaan vaikuttaminen ole kiinnostanut. Lasten esittämät toiveet eivät myöskään ole aina toteutuneet niiden esittämisestä huolimatta. (Mäenrinta – Salminen 2015: 41.)

Molempien aineistojen perusteella leirit, retket ym. ovat lapsille vapaaehtoisia, ja nuoret painottavat, ettei lapsia saa pakottaa osallistumaan yhteiseen toimintaan.

6.1.9 Tilat ja niiden käyttäminen

Tiloihin liittyvät käsitykset ja kokemukset aineistossani vastaavat myös toisiaan. Asiakkaan huone on lapsen oma tila, jossa on riittävästi yksityisyyttä, kunhan ovesa on lukko. Aikaisemman tutkimuksen valossa lapsille ovi edustaa lapsille yksityisyyden symbolia ja on tärkeää, että huoneen ovesa on lukko. Käytännössä lapset lukitsevat ovensa harvoin. Lukot ovat myös konkreettinen hierarkiaan liittyvä tekijä, jolla lasten liikkumista lastenkodin tiloissa säädellään. (Törrönen 1999: 62–73.)

Koputuskäytännöistä työntekijät ja nuoret ovat samaa mieltä: oveen koputetaan huoneeseen tultaessa, ja mikäli näin ei toimita, ohjaaja päätyy esimiesten puhutteluun. Tämä kertoo siitä, että yksityisyyden kunnioittaminen otetaan vakavasti sekä henkilökunnan että asiakkaiden keskuudessa. Pienikin huone on riittävä, ja tärkeänä pidetään lapsen mahdollisuutta vaikuttaa sen sisustukseen yksilöllisin hankinnoin ja esim. seinän maalaamisella mieleisen väriseksi. Aiemminkin lasten on havaittu laitoksessa rakentavan tavaroilla omaa paikkaansa (Törrönen 1999: 68.) Hankintasopimukset ja paloturvamääräykset rajoittavat ostosmahdollisuuksien yksilöllisyyttä. Huoneissa on pe-

ruskalustus, mutta vakiohuonekalut ovat asiakkaiden kokemuksen mukaan tylsiä ja laitosmaisia.

Työntekijöiden ja nuorten mielestä myös yhteiset tilat koetaan omiksi, jos niitä on saatu itse suunnitella. Törrösen tutkimus osoittaa lasten saavan liikkua osastoilla vapaasti olohuoneessa, keittiössä, kylpyhuoneessa ja omassa huoneessaan käytännössä vain toimiston jäädessä aikuisten lukituksi alueeksi. Toiminta painottuu keittiöön, mikä on myös sosiaalisen kanssakäymisen paikka, ja lapsen omaan huoneeseen. (Törrönen 1999: 62–76) (Laakso 2009: 127.) Omasta aineistostani päätelen kodinomaisuuden olevan tavoiteltavaa, ja se nähdään laitospaisuuden vastakohtana. Törrösen mukaan lastenkodissa vietetty pitkä aika, jona yhteisöllisyys ja oma paikka ovat läsnä yhtä aikaa, luovat kollektiivista kodinomaisuutta (Törrönen 1999: 100). Aiempi tutkimus kuvaa kodinomaistamista, jolla tarkoitetaan pyrkimystä laitosten viihtyisyyden lisäämiseen ja henkilökunnan sekä lasten välisen hierarkian purkamiseen (Laakso 2009: 126). Nuorisokotien kodinomaisuuden on nähty olevan kaikille nuorille yhteisen ja merkittävän kodin tunnun mahdollistava ominaisuus laitoksessa. Silloinkin on huomioitavaa, että varsinainen kodin kokemus syntyy yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen tunteesta. (Reinikainen 2009: 152.) Haastattelemani asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä laitoshoidon yksiköiden yleisiin tiloihin, eikä osastolla ole koettu pelkoa. Turvallisuusriskinä mainitaan ainoastaan osastolla olevat portaat, joissa on liukastumisen vaara.

Entisten asiakkaiden kokemuksen mukaan osastoilta pääsee aina ulos, koska ulko-ovet eivät ole lukossa. Sisään päästäkseen on soitettava ovikelloa tai – summeria. Lukituskäytäntöihin ollaan tyytyväisiä.

6.2 Eettiset kysymykset

Kaikkea tutkimusta ja kehittämistyötä tehtäessä on pohdittava siihen liittyviä eettisiä tekijöitä. Jo tutkimuksen aiheen valinta on eettinen ratkaisu, koska sitä määrittää kenen ehdoilla aihe on valittu ja miksi koko tutkimus ylipäänsä tehdään. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2013: 24.) Eettinen pohdinta on siis ajankohtaista jo tutkimusta suunniteltaessa, mutta sen vaatimukset on ollut pidettävä mielessä koko tutkimus- tai kehittämisprosessin ajan. Eri vaiheissa on syytä palata ”muistilistaan” ja varmistaa, että prosessi kestää eettisen tarkastelun. Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus (Tuomi – Sarajärvi 2009: 127). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemät hyvän tieteelli-

sen käytännön periaatteet ohjaavat tutkijaa työssään. Hyvän tieteellisen käytännön ohjeet opastavat noudattamaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, soveltamaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti korkeatasoisia menetelmiä sekä kunnioittamaan ja tunnustamaan muiden tutkijoiden aikaansaannoksia. Vastuu eettisten periaatteiden toteutumisesta on aina tutkijalla itsellään. (Niemi 2014: 2-4.)

Opinnäytetyötäni varten tarvitsin tutkimusluvan Helsingin kaupungilta. Noudatin Helsingin kaupungin omia tutkimusluvan hakemiskäytäntöjä ja lupa myönnettiin 27.7.2015. Käsittelyajat ovat tavallisesti 1-1,5 kk:n mittaisia, ja tämä toteutui hakemukseni kohdalla (Helsingin kaupungin tutkimuslupaohje 2013: 1). Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakouluilla on oma eettinen toimikuntansa, joka tarvittaessa arvioi suunnitteilla olevia tutkimuksia, mikäli ne liittyvät esim. ihmisten fyysiseen koskemattomuuteen (Metropolian internet-sivut 2015). Koska entisten asiakkaiden kohdalla kyse on haavoittuvasta ryhmästä, eikä Helsingin kaupungilla ole eettistä toimikuntaa, oli tutkimussuunnitelma toimitettava pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen eettisen toimikunnan arvioitavaksi jo ennen kuin hain kaupungilta tutkimuslupaa. Eettinen toimikunta pyysi käsitteilynä jälkeen pieniä korjauksia tehtäväksi suunnitelmaani. Ne tehtyäni sain eettiseltä toimikunnalta luvan edetä opinnäytetyössäni.

Olen laatinut molemmille haastateltavien ryhmille tiedonantokirjeet sekä suostumuslomakkeet. Tiedotin osallistujia tutkimuksen tarkoituksesta kirjeissä ja muistutin osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta keskeyttää osallistuminen milloin vain. Kirjeet sisälsivät ohjeen tutkimuksesta vetäytymiseen missä vaiheessa hyvänsä sekä omat yhteystietoni tätä varten. Haastattelut tehtiin anonymisti ja tämä sekä aineiston säilyttämistä ja hävittämistä koskeva menettely kerrottiin osallistujille. Suostumuslomakkeen allekirjoituksin varmistettiin, että haastateltavat ovat saaneet riittävästi tietoa tutkimuksesta. Kaikkien haastateltavien yksityisyyttä on kunnioitettava eikä haastateltaville saa koitua haittaa osallistumisesta tai kieltäytymisestä. Tämän varmistin tiedonantokirjeiden ja suostumuslomakkeiden lisäksi käymällä keskustelua aiheesta osallistujien kanssa ennen haastattelun aloittamista.

Metropolian opiskelijat voivat tarkastaa opinnäytetyönsä liian suorien lainausten välttämiseksi Turnitin-ohjelman avulla. Tarkastus voidaan tehdä useampaan kertaan työn ollessa kesken. Valmiin työn voi tarkistaa vain kerran. Luonnollisesti olen hyödyntänyt kyseistä ohjelmaa opinnäytetyöni eri vaiheissa.

Syksyllä 2015 teimme yhteistyötä eri tahojen kanssa sopivien haastateltavien löytämiseksi. Haastateltavien määrän ollessa pieni oli valintaprosessiin välttämätöntä mutta myös mahdollista keskittyä huolellisesti. Pieni haastateltavien määrä vaikutti myös siihen, että kaikilla vastauksilla on merkitystä, koska haastateltava edustaa tavallaan koko yksikkönsä näkökulmaa. Riittävän haastateltavien määrän koolle saaminen yhtä aikaa oli haastavaa. Eettiseltä kannalta haastateltavien työntekijöiden tilanne oli suhteellisen yksinkertainen, koska tutkimuksen kohteena olivat heidän käsityksensä laitosten toiminnasta eikä suoranaisesti asiakkaisiin, asiakastietoihin tai yksityiselämään liittyvät asiat. Joissain tutkimuksissa osallistujille maksettujen palkkioiden on havaittu varmistavan haastateltavien osallistumisen (Barbour 2007: 53). Tämän tutkimuksen työntekijöiden haastattelut toteutettiin haastateltavien työaikana, joten taloudellisia houkuttimia ei tarvittu.

Kun tutkimukseen osallistui entisiä lastenkodin asiakkaita, pidin tärkeänä sitä, että he ovat täysi-ikäisiä ja vaille yhteistä hoito- ja kasvatushistoriaa kanssani. Keskinäinen tunteminen olisi saattanut ohjata haastateltavien vastauksia ja näin luotettavuus olisi kärsinyt. Tuija Eronen (2012) pohtii väitöskirjassaan lastenkodin johtajan ja tutkijan kaksoisroolia. Työhistoria voi mahdollistaa tuen haastateltaville, koska tutkija tietää monia kertomiseen liittyviä arkoja aiheita ja on tavallaan vihkiytynyt lastenkotiin liittyviin ilmiöihin, jopa salaisuuksiin. Nämä haastatteluissa esiin tulleet vahvuudet voidaan toisaalta nähdä myös puolueellisuutena ja siten heikkoutena objektiivisuuden kannalta. Empaattinen ja myötäelävä haastattelija saattaa saada haastateltavat puhumaan enemmän kuin nämä ovat ennalta suunnitelleet (Eskola – Suoranta 1998: 94). Lastenkodin johtaja saattaa kokea tutkimuksen aikana myös vastuuta ja surua siitä, että on osaltaan ollut tuottamassa suruja ja pettymyksiä lasten, vaikkakaan ei haastateltavien, elämään. (Eronen 2012, 73.) Nähdäkseni se, että haastattelemani nuoret tiesivät minun työskentelevän lastensuojelulaitoksessa, helpotti keskustelua. Jaoimme yhteistä todellisuutta, vaikka kokemuksemme olivatkin peräisin eri yksiköistä ja toki hyvin eri näkökulmista. Haastatteluprosessin kaikissa vaiheissa oli pidettävä mielessä ihmisarvon kunnioittaminen, jonka on aina oltava tutkimuksen lähtökohtana. (Hirsjärvi ym. 2013: 25.)

6.3 Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus rakentuu haastatteluista saadun tiedon varaan. Kysymysten laatimiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Laadullinen tutkimus kuvaa vain sitä,

mitä on ymmärretty kysyä. Jos tutkimus ei ole eettisesti kestävä, ei se voi myöskään olla luotettava, mutta pelkkä eettinen kestävyys ei vielä takaa tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi – Sarajärvi 2009: 158–159). Tutkimuksessani minun oli tärkeää saada haastateltavilta tietoa siitä, mitä käsityksiä ja kokemuksia lastenkotien tuottamasta laitoshoidon palvelusta eri näkökulmista on syntynyt. Tutkijan työskennellessä alalla, jonka asiakkaiden kokemuksia hän tutkii, piilee luotettavuuden kannalta ongelmallinen haaste. Hoitotyön tutkimuksessa on joskus oletettu luotettavuuden lisääntyvän sairaanhoitajan tutkiessa potilaiden kokemuksia saamastaan hoidosta. Myöhemmin asetelmaa on pidetty puolueettomuuden kannalta haastavana, ja mielestäni sama ilmiö liittyy minun tutkimukseeni. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 136.) Lastenkodin johtaja saattaa tulkita asiakkaiden kokemuksia kuvaavaa aineistoa eri tavoin kuin jonkin toisen alan edustaja tekisi.

Kaikki haastateltavat työntekijät toivat näkökulmansa esiin paljolti työkokemuksensa perusteella. Näin ollen sekä tutkijan että haastateltavien oletukset ja mielikuvat vaikuttivat laadittaviin kysymyksiin ja niiden perusteella saatuun aineistoon, joka siis on syntynyt tutkijan ja tutkittavien välisessä vuorovaikutuksessa, koska kyse on laadullisesta tutkimuksesta. (Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2000: 23.) Myös sillä, kuka kysymykset esittää, voi olla vaikutusta saatuihin vastauksiin. Tutkimuskohteiden on oltava tutkijan mielipiteistä riippumattomia ja tiedon on saatava syntyä tutkimuskohteen ja tutkijan välisen vuorovaikutuksen tuloksena. Auktoriteetin ja omien intressien vaikutus tutkimusprosessiin on pyrittävä estämään (Niemi 2014: 71). Tästä syystä objektiivisuuden vaatimus oli pidettävä tiukasti mielessä ja minun oli peilattava tiiviisti omia näkemyksiäni sekä opinnäytetyön ohjaajan että työelämäohjaajani kanssa. Oman haasteensa asetti se, että teen jatkuvasti yhteistyötä ainakin osan haastatteluihin osallistuvien työntekijöiden kanssa. Asiakasohjausyksikön sijoittajien kanssa keskustelen siitä, onko tarjottu lapsi hoidettavissa Hyvösen lastenkodissa, ja sijoituksen sosiaalityön kanssa neuvottelen hoitoprosessien sujumisesta sekä niihin liittyvistä tavoitteista ja toiveista. Tämä ”portinvartijan” roolini ei helpota tutkimusasetelmaa. Suunnitteluvaiheessa pidin tärkeänä sitä, että kaikkien yksiköiden näkökulma saadaan mukaan tutkimukseen. Sijoituksen sosiaalityön edustaja jäi sinnikkäistä yrityksistäni huolimatta puuttumaan haastateltavien ryhmästä. Tämä saattaa kertoa yksikön kiireisestä työtilanteesta tai prioriteeteista, mutta näin eräs olennainen näkökulma jäi valitettavasti puuttumaan aineistosta. Myöskään alueen sosiaalityöstä ei saatu edustajaa haastatteluun, vaikka sitä kiireisesti yritin järjestää sijoituksen sosiaalityön tilanteen selvittämiseksi.

Haastattelemieni entisten asiakkaiden kohdalla on huomioitava seuraavat asiat. Se, että jälkihuollossa oleva nuori osallistuu laitoshoidon koskevaan tutkimukseen sijoituksensa jälkeen, kertoo aktiivisuudesta. Haastattelutilanteissa nuoret osoittautuivat suhteellisen sanavalmiiksi ja aktiivisiksi keskustelijoiksi. Nämä ominaisuudet ovat saattaneet edesauttaa heidän kuulluksi tulemistaan ja hoitonsa sujumista sijoituksen aikana. Tästä syystä pidän mahdollisena heidän kokemustensa ja siten myös vastaustensa olevan joillain alueilla myönteisempiä kuin toisen tyyppisillä sijoitettuna olleilla nuorilla. Tämä saattaa näkyä tuloksissa myös nuorten suhteellisen vähäiseksi koettuna koulunkäyntiin ja psykologityöhön liittyvällä tuen tarpeena laitoshoidon sijoitusten aikana. Haastattelin tutkimustani varten yhteensä neljää entistä laitoshoidon asiakasta. Määrä on pieni suhteutettuna siihen, että vuonna 2014 Helsingin kaupunki käytti ympärivuotisesti laskettuna 124 laitoshoidon asiakaspaikkaa.

Luotettavuutta arvioitaessa on huomioitava se, miten tutkija säilyttää objektiivisuutensa ja kuinka omat näkemykset pidetään erillään saadusta aineistosta. On mietittävä kenen ehdoilla aihe valitaan ja miksi tutkimukseen ylipäänsä ryhdytään. (Hirsjärvi ym. 2013: 24.) Johtamassani lastenkodissa tehtävän kehittämistyön kannalta olen pitänyt tärkeänä sitä, että minulle kertyy mahdollisimman paljon aiheeseen liittyvää tietoa, mutta virkatyöni vuoksi minun on täytynyt tutkijana kiinnittää erityistä huomiota objektiivisuuden vaatimuksiin. Tutkimusta voidaan pitää tutkijan henkilökohtaisena konstruktiona tutkitavasta ilmiöstä, sillä se on tutkijan kirjoittama ja tulkitsema näkemys aiheesta (Kiviniemi 2015: 84). Yhdysvaltalaisessa laadullisen tutkimuksen perinteessä eräs luotettavuuden lisäämisen keino on ollut yksimielisyyskertoimen käyttäminen. Tämä tehdään siten, että kaksi tutkijaa luokittelee saman aineiston ja tämän jälkeen tulosten yhtäläisyyttä verrataan. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 142.) Jos tulokset olisivat samanlaiset, voitaisiin tutkimuksen todeta olevan reliaabeli (Hirsjärvi ym. 2013: 231). Minun tutkimukseni, kuten laadullinen tutkimus yleensäkin, tuotti niin suuren aineiston, että kahden tutkijan tekemä luokittelu tuottaisi kohtuuttoman määrän työtä.

Olen pyrkinyt lisäämään tutkimukseni luotettavuutta kuvaamalla tutkimusraportissani kaikki prosessin vaiheet. Tutkimusprosessin etenemisen esiin tuominen raportissa lisää tutkimuksen uskottavuutta (Kiviniemi 2015: 88). Olen kuvannut aineiston tuottamisen olosuhteet ja sujumisen. Koska käytin analysointimenetelmänä aineistolähtöistä sisälönanalyysiä, oli luokitteluprosessin perusteet ja eteneminen kuvattava tarkasti. Laadullisen tutkimuksen validius paranee, jos henkilöt, paikat ja tapahtumat on kuvattu tarkasti ja kuvaukset ovat yhteensopivia selitysten ja tulkintojen kanssa. (Hirsjärvi ym. 2013:

232.) Erään näkemyksen mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tärkein kriteeri on tutkija itse, ja siitä syystä luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Laadullisen tutkimuksen voidaan ajatella olevan parhaimmillaan tutkijan keskustelua aineistonsa, aiemman tutkimuksen ja teorian tiedon kanssa (Eskola 2015: 191). Käsitteiden voidaan ajatella olevan neuvottelunvaraisia kysymyksiä, ja siksi niiden käyttöä ja käyttämisen seurauksia on harkittava tarkasti. Laadullisessa tutkimuksessa itse sanat eivät ole tärkeitä, vaan se mikä merkitys niille tutkimuksen käsitteinä annetaan. (Eskola – Suoranta 1998: 211–212.)

Tutkimuksen on sanottu perustuvan piileviin oletuksiin silloinkin, kun se on työelämälähtöistä ja käytännönläheistä vailla syvällistä teoriapohjaa. (Hirsjärvi ym. 2013: 129.) Se, että haastattelijana tunsin osan haastateltavista, on saattanut vaikuttaa saatuihin vastauksiin ja niiden tulkintoihin. Koska tutkimus saattaa vaikuttaa kaupungin käytäntöihin laitossijoitusta määriteltäessä, on huomioitava myös tutkijan eettinen vastuu työn vaikutuksista muutoksiin. Pertti Alasuutarin (2005:24) mukaan tutkijan on mietittävä minkälaista yhteiskunnallista todellisuutta hän on omalta osaltaan rakentamassa. On tärkeää pyrkiä minimoimaan omat ennakoasenteet ja antaa haastattelujen myötä syntyvän aineiston kuvata todellisuutta. Näihin edellä mainittuihin riskeihin olen kiinnittänyt erityistä huomiota kehitettävän aiheen ollessa lähellä oman työni ydinalueita.

7 Johtopäätökset, jatkotutkimusaiheet ja kehittämishaasteet

7.1 Johtopäätökset

Tutkimustulokset osoittavat selvästi, että työntekijöiden käsitykset ja entisten asiakkaiden kokemukset vastaavat paljolti toisiaan monella alueella. Myös selviä eroja on jopa hoito- ja kasvatustyön ydinalueilla. Tuloksista voi päätellä yhtäläisyyksiä olevan enemmän kuin eroja. Tarkastelen ensin käsitysten ja kokemusten yhtäläisyyksiä ja sitten niiden välisiä eroja.

7.1.1 Työntekijöiden käsitysten ja entisten asiakkaiden kokemusten yhtäläisyydet

Erityisen selvä yksimielisyys vallitsee laitoshoidon yksiköissä käytössä olevista säännöistä ja rajoitustoimenpiteistä. Tämä osoittaa lapsia koskevien rajojen olevan selkeästi

sekä henkilökunnan että asiakkaiden tiedossa. Säännöt ovat selkeitä kaikille ja niihin perehdytetään hyvin. Hyvin perusteltujen rajoitustoimenpiteiden on sekä käsitetty että koettu tuntuvan lapsista hyödyllisiltä ja oikeudenmukaisilta. Rajoitustoimenpiteen ja rangaistuksen välinen ero ei kuitenkaan ole riittävän selvä asiakkaille eikä henkilökunnalle, ja se on kiinnostava jatkotutkiskelun aihe.

Molemmat aineistot osoittavat perheiden kanssa tehtävän työn olevan tärkeää ja toteutuvan laitoshoidossa lasta sekä vanhempia arvostavalla tavalla. Tämän turvaaminen jatkossakin on tärkeää, sillä mitä paremmin laitoshoidon henkilökunta ja perhe tuntevat toisensa, sitä helpompaa vaikeidenkin asioiden käsitteleminen yhdessä on. Toimiva yhteys osapuolten välillä mahdollistaa varsinaisiin haasteisiin keskittymisen, kun viestintä sinänsä ei vie resursseja.

Koulunkäynnin tuen merkitys ja siihen panostaminen tulee myös samalla tavalla esiin sekä käsitysten että kokemusten kautta. Tämän toteutuminen onkin hyvin tärkeää, sillä tulokseni sekä aiempi tutkimus osoittavat koulunkäynnin haasteiden esiintyvän yhtenä lähes kaikkien sijoitusten syistä. Yleiseen haasteeseen kyetään siis tällä hetkellä vastaamaan tehokkaasti laitoshoidon yksiköissä.

Tulokset osoittavat myös lasten yksilöllisten ja mieleisten harrastusten olevan tärkeitä. Harrastuksia suunnitellaan yhdessä ja tarvittavat varusteet hankitaan lastenkodin varoilla. Myös kyytien turvaaminen harrastuksiin toteutuu sekä työntekijöiden että nuorten mielestä. Koska lastenkoti yhteisönä on tiivis ja lapset viettävät paljon vapaa-aikaa ryhmänä, on yksilöllisten harrastusten myötä löytyvien lastenkodin ulkopuolisten toiminta-areenojen turvaaminen jatkossakin tärkeää. Näin lapset voivat vapaa-ajallaan saada koulunkäyntiäkin tukevia onnistumisen kokemuksia ja tuntea olevansa tasaveroisessa asemassa kotona asuviin ikätovereihinsa nähden. Tämä edistää nuorten tunnetta omasta jäsenyydestä ympäröivään yhteiskuntaan.

Laitosten välisten turnausten merkitys ja hyödyt yhteisölle ovat niin ikään molempien ryhmien tiedossa. Turnauksiin osallistuminen ei ole, eikä saakaan olla pakollista. Se kuitenkin selvästi vahvistaa lastenkodin yhteishenkeä ja mahdollistaa eri-ikäisten lasten rakentavan ja kannustavan kanssakäymisen. Turnausten tärkeys niihin osallistuneille lapsille on kiistaton, ja entiset asiakkaat ovat osallistuneet niihin mielellään aikuisen roolissa jälkihuollonkin aikana kokeakseen yhä olevansa osa itselleen merkityksellistä ryhmää.

Laitoshoidon yksiköiden tiloihin liittyvissä käsityksissä ja kokemuksissa on paljon yhtäläisyyksiä. Lapsen huone koetaan tämän omaksi tilaksi, jonka yksilöllinen sisustaminen ja yksityisyyden kunnioittaminen on tärkeää. Myös osaston yhteiset tilat voivat tuntua lapsesta omilta, mikäli niiden sisutuksen suunnitteluun on saatu vaikuttaa. Kodinomaisuus laitospaikkana on tavoiteltava asia molemmista näkökulmista. Lastenkotien ollessa fyysisiltä ja sosiaalisilta rakenteiltaan tiiviitä ja ryhmän kesken jaettuja, on lapsen yksityisyyden turvaaminen omassa huoneessa ensiarvoisen tärkeää. Yksityisyyttä voidaan ylläpitää esim. lukitus- sekä koputuskäytäntöjen avulla.

7.1.2 Työntekijöiden käsitysten ja entisten asiakkaiden kokemusten väliset erot

Tutkimustulosten mukaan käsityksissä ja kokemuksissa on selkeitäkin eroja. Erot ovat sitä merkityksellisempiä, mitä lähempänä ne ovat hoito- ja kasvatustyön ydinalueita. Laitoshoidon on ihmissuhdetyötä, joka edellyttää tiivistä yhteyttä lastenkodin ja lapsen sekä perheen välillä. Mikäli hoidon rakenteet tai hoitoa koskevat suunnitelmat ovat osapuolille epäselviä, voidaan yhteisen todellisuuden muodostumisen olettaa olevan haastavaa laitoshoidon sijoituksen aikana.

Työntekijöiden käsityksen mukaan lapset kokevat hoito- ja kasvatustilanteet tärkeiksi ja odottavat niitä, koska neuvotteluissa käsitellään heitä koskevia tärkeitä asioita. Entisten asiakkaiden mielestä neuvottelut ovat välttämätön pakko ja niiden sisältö on aina sama. Ensimmäiset tai huonoa käyttäytymistä seuraavat neuvottelut toki jännittävät lasta, mutta kysymys voi ennemmin olla vieraan tai epämiellyttävän asian pelosta kuin tärkeän tilaisuuden odottamisesta. Lapsen jännittyneisyys voi tulla tulkituksi odottamiseksi. Asetelma on haastava, koska hoito- ja kasvatustilanteissa päätetään sijoituksen sisällöstä. Myös hoito- ja kasvatussuunnitelma laaditaan neuvottelussa sovittujen asioiden perusteella. Jos lapset eivät koe hoito- ja kasvatustilanteita omalta kannaltaan mielekkäiksi tilaisuuksiksi, ei heidän voida olettaa osallistuvan aktiivisesti myöskään hoitonsa suunnitteluun ja seurantaan. Hoito- ja kasvatustilanteiden rakennetta ja sisältöä tulee siis kehittää asiakaslähtöisemmäksi, lasta osallistavammaksi ja selkeämmäksi.

Hoito- ja kasvatussuunnitelmiin liittyy edellisen tapainen ero käsitysten ja kokemusten välillä. Työntekijöiden käsityksen mukaan hoito- ja kasvatussuunnitelma on tärkein las-

ta koskeva asiakirja, joka sisältää hoidon ja kasvatuksen tavoitteet osa-alueineen. Niiden päivittämiseen tosin todetaan liittyvän haasteita. Entisten asiakkaiden kokemukset hoito- ja kasvatussuunnitelmista ovat hyvin epäselviä. Suunnitelmia ei yleensä ole nähty, eikä niiden laatimisesta ole varmaa tietoa. Arkisena työvälteenä sitä ei ole koettu. Koska laitoshoidon sijoitus perustuu hoito- ja kasvatussuunnitelman mukaisiin tavoitteisiin, keinoihin ja menetelmiin, tulee niiden olla paremmin lasten tiedossa. On kuitenkin otettava huomioon, että Effica-asiakastietojärjestelmän käyttöönoton jälkeen paperiasiakirjoja käytetään lastenkodeissa huomattavasti entistä vähemmän. Myös vaitiolovelvollisuuteen ja tietoturvaluottamukseen panostaminen näkyy käytännössä esim. tietokoneen ruudun tietoturvakalvojen muodossa. Koska kirjaaminen on siirtynyt sähköiseen asiakastietojärjestelmään, käytetään lapsen asiakirjoja sisältäviä kansiota vähemmän kuin ennen. Kansiota on aiemmin tutkittu yhdessä lapsen kanssa esim. omaohjaajatun-tien aikana ja näin paperit ovat voineet tulla tutummiksi lapselle.

Myös omaohjaajatyöhön liittyvät käsitykset ja kokemukset keskittyvät eri alueille. Työntekijät korostavat työn organisointia siten, että lasta hoidetaan sovitulla tavalla myös esim. omaohjaajan loman aikana. Muiden työntekijöiden merkitys nähdään myös tärkeänä lapselle. Entisten asiakkaiden kokemuksissa korostuu henkilökohtainen suhde omaohjaajan ja lapsen välillä. Hyvä omaohjaajasuhde rakentuu luottamukselle, ymmärrykselle ja lapsen puolien pitämiseksi. Jatkuvuus nähdään myös tärkeänä ja muuttuvissa oloissa jopa etuoikeutena. Näkökulmien ero on siinä mielessä ymmärrettävä, että henkilökunta vastaa hoidon ja kasvatuksen turvaamisesta, kun lapsi osallistuu omaohjaajaprosesseihin asiakkaan roolista käsin. Näin huomio kiinnittyy eri asioihin.

Laitoshoidon yksiköiden psykologit ovat työntekijöiden mielestä tärkeä, liian pieni ja puutteellisesti hyödynnetty resurssi. Yhteistä kehittämistä kaivataan sekä yksikkö- että jaostasolla, jotta toimenkuvat yhdenmukaistuisivat ja ohjaajat osaisivat paremmin hyödyntää psykologien arvokasta panosta omassa työssään. Entisten asiakkaiden mielestä on hyvä, että lastenkodeissa on psykologeja, koska heistä oletetaan olleen toisille lapsille apua. Haastatelluilla nuorilla ei ole omakohtaista kokemusta psykologikontaktin tarpeesta tai hyödyistä sijoituksen aikana. On mahdollista, että haastateltavaksi on valikoitunut laitoshoidon asiakaskunnan omatoimisempaa osaa, joten erityistyöntekijänkin tarve on sijoituksen aikana ollut vähäisempi. Jos psykologityön hyödyt ja omaan työhön saatava apu selkiytyvät jatkossa työntekijöille, voivat sen edut kirkastua myös lapsille. Ohjaajien on helpompaa markkinoida osaston lapsille itselleen tuttua palvelua.

7.2. Jatkotutkimusaiheet

Laitoshoitoon sijoitetut lapset ovat kokeneet heihin kohdistuneet rajoitustoimenpiteet usein rangaistuksina, etenkin jos ne ovat olleet automaattisia seurauksia esim. sääntörikkomuksista tai jos niitä ei ole riittävästi perusteltu lapselle. Myös työntekijät ovat käsitäneet lapsista usein tältä tuntuvan. Kiinnostava jatkotutkimusaihe olisi lasten kokemukset rajoitustoimenpiteiden käyttämisestä lastenkodeissa. Lastenkodeissa niitä käytetään sekä laitoshoidon että vaativan laitoshoidon palvelun piirissä. Rajoitustoimenpiteet ovat olleet tarkasti määriteltynä lastensuojelulaissa vuodesta 2006 alkaen, ja ne on alusta asti dokumentoitu perusteellisesti asiakastietojärjestelmään. Tutkimusaineistoa saataisiin siis runsaasti helsinkiläisten lastensuojelulaitosten entisiä asiakkaita haastatteleamalla. Tutkimuksen keskittyessä asiakkaiden kokemuksiin rajoitustoimenpiteistä voitaisiin saada selville, mistä tekijöistä rangaistuksenomaisuus on syntynyt ja näin hoidollisen rajoitustoimenpiteen ja rangaistuksen välistä eroa saataisiin selvemmäksi.

Omaohjaajatyö on molempien haastateltujen ryhmän mielestä tärkeää, mutta aineistoissa korostuvat eri asiat. Koska henkilökunta näkee asian työn organisoinnin näkökulmasta ja asiakkaat henkilökohtaisen suhteen kautta, olisi asiakkaiden kokemuksia hyödyllistä tutkia tarkemmin. Aineiston perusteella työntekijät toivovat omaohjaajatyön sisältöä ja roolia avattavan ja kehitettävän yksiköissä. Tämän työn pohjaksi olisi hyödyllistä saada tutkimustietoa asiakkaiden kokemuksista henkilökohtaisista suhteista omaohjaajaan, jotta nämä tekijät voitaisiin ottaa paremmin huomioon omaohjaajatyötä kehitettäessä. Mikäli kehittämistyö perustuu ainoastaan henkilökunnan näkemyksiin, näen riskinä omaohjaajatyön organisointiin liittyvien tekijöiden korostumisen asiakaslähtöisyyden kustannuksella.

Entisten asiakkaiden kokemusten osalta tulokset osoittavat kiusaamisen olevan jatkuva ilmiö laitoshoidon yksiköissä. Työntekijöiden käsityksiä koskevassa aineistossa kiusaaminen ei tullut esiin. Lasten välinen kiusaaminen on lähinnä nälvimistä tai huomiotta jättämistä. Fyysistä väkivaltaa ei mainita eikä varsinainen haukkuminenkaan näyttäydä aineistossa. Kiusaamisen kohteeksi joutuvat herkästi erilaisiksi tai henkisesti heikomiksi koetut lapset. Aikuiset puuttuvat kiusaamiseen aktiivisesti, mutta entiset asiakkaat eivät usko sitä voitavan koskaan kitkeä kokonaan. Koska kiusaaminen koetaan vääjäämättömäksi ilmiöksi, josta ei päästä eroon vaikka se on henkilökunnan tiedossa ja aktiivisen puuttumisen kohteena, sen voi olettaa olevan syvällä lastenkotiyhteisön rakenteissa, tai ainakin rakenteiden mahdollistavan ilmiön säilymisen. Tästä johtuen

hedelmällinen tutkimusaihe olisi työntekijöiden kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta suhteessa asiakkaiden kokemuksiin kiusaamisesta lasten välisenä ilmiönä. Tuloksena syntyisi tietoa siitä, kohtaavatko haastava ilmiö ja siihen puuttumisen keinot toisensa vai ovatko keinot liian tehottomia tai väärin kohdennettuja.

7.2 Kehittämishaasteet

Tutkimustulosten valossa laitoshoidon yksiköissä on kolme selkeää kehittämishaastetta. Hoito- ja kasvatusneuvottelujen rakennetta ja sisältöä tulee kehittää lapsilähtöisemmäksi ja selkeämmäksi. Jos lapset saadaan aktiivisemmin mukaan neuvotteluihin, niiden merkitys heille kasvaisi ja näin lasten osallisuus oman hoitonsa suunnittelemiseen paranisi. Sijoituksen tavoitteet ovat olleet lapsille selkeitä, mutta prosessi, jossa ne määritellään, kaipaa kehittämistä.

Toinen kehittämishaaste liittyy hoito- ja kasvatussuunnitelmiin. Työntekijöille suunnitelma on tärkeä työväline, joka ohjaa työtä sisältäen sen tavoitteet osa-alueineen. Lapset eivät ole nähneet itseään koskevia hoito- ja kasvatussuunnitelmia, eivätkä osaa sanoa, onko niitä sijoituksen aikana laadittu. Hoito- ja kasvatussuunnitelmia on tarpeen kehittää asiakasläheisempään suuntaan. Osastolla tehtävässä hoito- ja kasvatustyössä syntyy ajoittain arkisia erimielisyyksiä ja myös haastavia rajoitustilanteita lasten ja henkilökunnan välillä. Mitä tarkemmin lapset tietäisivät, mihin henkilökunta pyrkii ja miksi, sitä helpompi heidän olisi ymmärtää yksittäisiä kasvatustoimenpiteitä osana laajempaa kokonaisuutta.

Kolmantena kehittämishaasteena tuloksissa näkyy laitoshoidon yksiköissä tehtävä psykologityö. Psykologityötä on kehitettävä yhdessä muiden laitoksen työntekijöiden kanssa siten, että resurssi saadaan hyödynnettyä paremmin osastolla tehtävän työn osana ja tukena. Kun henkilökunta osaa selkeämmin hahmottaa milloin ja missä asioissa psykologien puoleen voi kääntyä, voivat erityistyöntekijöiden työpanoksen mahdollisuudet paremmin tulla myös lasten nähtäville. Psykologityön kehittäminen on lastenkotijaoksen yhteinen kehittämishaaste, koska käytännöissä ja perinteissä laitosten välillä on selviä eroja.

Lähteet

Alasuutari, Pertti 2005. Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, Pekka – Anttila, Anu-Hanna – Melin, Harri (toim.): Tutkimus menetelmien pyörteissä. Jyväskylä: PS-kustannus. 15–28.

Aro, Jari 2011. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa Kangaspunta, Seppo (toim.) Yksilöllinen yhteisyys. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 35–60.

Barbour, Rosaline 2007. Doing focus groups. Lontoo: Sage publications Ltd

Bardy, Marjatta - Barkman, Johanna – Janhunen, Tarja (toim.): Elämäni tarina – Luke-
misto lapsuuden kokemuksista lastenkodissa ja perhehoidossa 2000. Stakes. Helsinki:
Erikoispaino Oy

BearingPoint 2012a. Palvelujen määrittely ja tuotteistus. Loppuraportti.

BearingPoint 2012b. Tarpeen arvioinnin ja palvelujen valinnan kriteeristöt. Loppuraportti.

Devaney, John 2008. Inter-professional Working in Child Protection with Families with Long-Term and Complex Needs. Child Abuse Review Vol. 17: 242–261

Eronen, Tuija. Lastenkoti osana elämäntarinaa – narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista 2012. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopistopaino Oy

Eskola, Jari 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Valli, Raine ja Aaltola Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus 4., uudistettu painos. 185-206.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Hamarus, Päivi 2012. Haukku haavan tekee. Jyväskylä: PS-kustannus.

Harrikari, Timo (2006) Rikos lastensuojelun kentässä. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliit-

tisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66, Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisuja 33, 249–280.

Helsingin kaupunki. Helsingin lasten- ja nuorisokotien muutoshanke 2013. PowerPoint kalvosarja.

Helsingin kaupunki sosiaali- ja terveyslautakunta. Esityslista 9/2013 (4.6.2013). 32§ Esitys eräiden lasten- ja nuorisokotien paikkaluvun muutoksesta.

Helsingin kaupunki sosiaali- ja terveysvirasto. Lastensuojelun sijaishuollon asiakasohjauksen tilastot vuodelta 2014.

Helsingin kaupunki sosiaali- ja terveysvirasto. Tutkimuslupien myöntäminen sosiaali- ja terveysvirastossa. Ohje tutkimusluvan hakijalle.

http://www.hel.fi/hki/sote/fi/P_t_ksenteko/tutkimusluvut/tutkimusluvut (luettu 21.4.2015)

Helsingin kaupunki sosiaali- ja terveysvirasto 2014. Palvelukuvaus – vaativa laitossijoitus. PowerPoint kalvosarja.

Helve, Helena (2009) Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Liikkanen, Mirja (toim.) Suomalainen vapaa-aika – arjen ilot ja valinnat. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki: Hakapaino, 250–269.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena. Tutkimushaastattelu 2009. Helsinki: Yliopistopaino

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula. Tutki ja kirjoita 2013. 15.–17. painos. Porvoo: Bookwell Oy

Honkatukia, Päivi - Nyqvist, Leo - Pösö, Tarja (2006) Rikokset nuorten ”juttuina” – narratiivisen lähestymistavan mahdollisuuksia. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivi-vuori (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66, Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisuja 33, 211–234.

Kaipio, Kalevi 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Jyväskylän koulutuskeskus Oy.

Kangaspunta, Seppo 2011. Traditionaalista yhteisöstä verkkoyhteisyyteen. Teoksessa Kangaspunta, Seppo (toim.) Yksilöllinen yhteisyys. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 15-34.

Kankkunen, Päivi – Vehviläinen-Julkunen Katri. Tutkimus hoitotieteessä 2013. 3., uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Kannala, Pieti 2011. Laitosvallasta lapsen perusoikeuksien ja oikeusturvan toteuttamiseen lastensuojelulaitoksissa. Pro Gradu-tutkielma. Helsingin Yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta; julkisoikeuden laitos.

Karppinen, Seija (2001) Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Lastensuojelun Keskusliitto. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 14–20.

Karppinen, Seija (2001) Perhetyö lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Lastensuojelun Keskusliitto. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 71–76.

Kitinoja, Manu 2005. Kujan päässä koulukoti. Stakes

Kiviniemi, Kari 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, Raine ja Aaltonen Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus 4., uudistettu painos. 74-88.

Korell, Sanna 2013. Kasvatuskumppanuus ja kiusaaminen - Kodin ja ammattikasvattajien välinen yhteistyö prevention ja intervention välineenä. Sosiaalialan YAMK-opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Kyrönseppä, Ulla – Rautiainen Juha-Matti 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY

Kyrönseppä, Ulla – Rautiainen Juha-Matti – Airio, Tuomo 1990. Omahoitajamenetelmä. Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisu. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto

Laakso, Riitta. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä 2009. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopistopaino Oy

Mahkonen, Sami 2007. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy

Marin, Marjatta 1996. Universaali etiikka ja tiede. Teoksessa Nurmi, Ismo ja Palmroth, Aino (toim.): Alttiiksi asettumisen etiikka. Jyväskylä: JYY julkaisusarja n:o 38 2. painos. 15-34.

Metropolian internet-sivut <http://www.metropolia.fi/tutkimus-ja-kehitys/tutkimuksen-eettinen-ennakkoarviointi/eettisen-toimikunnan-lausunto/> (luettu 21.4.2015)

Metsämuuronen, Jari 1995. Harrastukset ja omaehtoinen oppiminen. Helsingin Yliopiston opettajankoulutuslaitos. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.

Monks, Claire P. – Coyne Iain 2011. Bullying in different contexts. New York: Cambridge University Press.

Muikku-Werner, Pirkko 2012. Ilkeilyn kahdet kasvot. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Mäenrinta, Milja – Salminen, Erik 2015. Käytännöt ja työhyvinvointi lastenkodissa Tutkielma yhtenäisten käytäntöjen kehittämiseksi. Sosiaalialan AMK-opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Mäntyranta, Taina – Kaila, Minna 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Duodecim 2008;124:1507–13

Niemi, Antti. Tutkimus- kehittämis- ja innovaatiotoiminta S000BB06-3004 2014. Luentomateriaali (Powerpoint-esitys)

Pekkarinen, Elina 2010. Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu – viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Raina, Liisa 2012. Uusi yhteisöllisyys – Kasvatusyhteisön rakentamisen ammattitaito. Tampere: Tampereen Yliopistopaino

Rantala, Irma 2015. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella. Teoksessa Valli, Rainne ja Aaltola Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus 4., uudistettu painos. 108-133.

Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle – kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Yliopistopaino.

Ruti-Laakso, Pirjo 2012. Hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittäminen omaohjaajan työvälineenä. Sosiaalialan YAMK-opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu.

Räty, Tapio. Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen 2012. Porvoo: Edita Publishing Oy

Sanders, Robert – Mace, Sam 2006. Agency Policy and the Participation of Children and Young People in the Child Protection Process. Child Abuse Review Vol. 15: 89–109.

Sen, Robin – Broadhurst, Karen 2011. Contact between children in out-of-home placements and their family and friends networks: a research review. Child and Family Social Work 2011, 16, pp 298–309.

Slettebø, Tor 2013. Partnership with Parents of Children in Care: A Study of Collective User Participation in Child Protection Services British Journal of Social Work (2013) 43, 579-595

Syrjälä, Leena – Ahonen, Sirkka – Syrjäläinen, Eija – Saari, Seppo 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy

Trupin, Eric W - Forsyth-Stephens, Amy - Low, Benson P. 1991. Service Needs of Severely Disturbed Children. American Journal of Public Health August 1991, Vol. 81, No. 8. 975–980.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi 2009. 5., uudistettu laitos. Jyväskylä: Gummerus

Turpeinen, Pirkko (työryhmän pj.). Lasten- ja nuorisokotien muutoshanke – esitys rakenteen käytännön toteuttamisesta 2013

Törrönen, Marita 1999. Lapsen arki laitoksessa. Helsinki: Yliopistopaino.

Van Bijleveld, Ganna G. – Dedding, Christine W.M. – Bunders-Aelen, Joske F.G. 2013. Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: A state-of-the-art review. *Child & Family Social Work* 2015, 20. 129–138.

TIEDONANTOKIRJE TYÖNTEKIJÖILLE (jää haastateltavalle)

Opiskelen Metropoliasa ylemmän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen-tutkinto-ohjelmassa. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus koskien Helsingin kaupungin lastenkotien laitossijoitusta. Tarkoitukseni on ryhmähaastatteluiden avulla saada laitossijoituksen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tietoa siitä, millaisena palveluna laitossijoitus tällä hetkellä näyttää. Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää kaupungin lastenkotien toiminnan kehittämisessä.

Haastateltavat on valikoitu yhteistyössä eri sosiaali- ja terveysviraston yksiköiden esimiesten kanssa. Tavoitteena on saada mahdollisimman monipuolista tietoa eri näkökulmista laitossijoitukseen liittyen. Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se on tarkoitettu ensisijaisesti Helsingin kaupungin ja Metropolia Ammattikorkeakoulun käyttöön. Tutkimus tullaan julkaisemaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä ja julkaisuja esittelevässä Theseus-verkkopalvelussa (www.theseus.fi). Haastateltavien nimiä tai henkilötietoja ei julkaista ja kertynyt tutkimusaineisto säilytetään salasanalla suojattuina tiedostoina ja hävitetään hyvien tutkimuskäytäntöjen mukaisesti. Tuhoan itse haastattelujen tallentamisessa käyttämäni muistitikut ja silppuan litteroidun aineiston tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimukseen osallistuminen tapahtuu kaupungin työntekijöiden työajalla. Osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltavat voivat missä prosessin vaiheessa hyvänsä omalla ilmoituksellaan vetäytyä tutkimuksesta. Tutkimukseen osallistumisesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen ei vaikuta millään lailla työntekijöiden tulevaan kohteluun. Ilmoittaminen vetäytymisestä voidaan tehdä minulle puhelimitse tai sähköpostilla alla olevien yhteystietojen mukaisesti. Tutkimuksen monipuolisuuden turvaamiseksi kaikkien eri laitoshoitoon liittyvissä tehtävissä työskentelevien henkilöiden osallistuminen ja näkökulman esiin saaminen on tärkeää.

Opinnäytetyöni ohjaajana Metropoliasa toimii lehtori Marjatta Kelo. Työelämäohjaajanani toimii lastenkotitoiminnan päällikkö Pirkko Turpeinen.

Yhteistyöterveisin: Roope Tommila

SUOSTUMUSLOMAKE TYÖNTEKIJÖILLE (palautetaan tutkijalle)

Olen saanut riittävästi tietoa koskien Roope Tommilan Metropolia Ammattikorkeakoulussa tekemän sosionomi (YAMK) tutkintoon liittyvän opinnäytetyön tarkoituksesta, tavoitteista ja sisällöstä.

Tutkimus kuvaa lastenkotien laitoshoitoon liittyviä työntekijöiden käsityksiä ja entisten asiakkaiden kokemuksia. Työntekijöitä haastatellaan fokusryhmähaastattelumenetelmää käyttäen.

Ymmärrän tutkimuksen tavoitteet ja vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni haastatteluihin osallistumiseen:

---

päivämäärä

---

allekirjoitus ja nimen selvennys

---

syntymäaika

TIEDONANTOKIRJE ENTISILLE ASIAKKAILLE (jää haastateltavalle)

Opiskelen Metropoliaassa ylemmän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen-tutkinto-ohjelmassa. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus koskien Helsingin kaupungin lastenkotien laitoshoidon. Tarkoitukseni on teemahaastatteluiden avulla saada lastenkodin entisiltä asiakkailta tietoa siitä, millaisena palveluna laitoshoidon on koettu. Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää kaupungin lastenkotien toiminnan kehittämisessä.

Haastateltavat on valikoitu Helsingin kaupungin lastenkotien entisten asiakkaiden joukosta. Kohderyhmänä ovat laitoshoidon palvelun piirissä vuoden 2013 jälkeen olleet ja nyt täysi-ikäiset nuoret. Tavoitteena on saada mahdollisimman monipuolista tietoa eri näkökulmista laitoshoidon liittyen. Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se on tarkoitettu ensisijaisesti Helsingin kaupungin ja Metropolia Ammattikorkeakoulun käyttöön. Tutkimus tullaan julkaisemaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä ja julkaisuja esittelevässä Theseus-verkkopalvelussa (www.theseus.fi). Haastateltavien nimiä tai henkilötietoja ei julkaista missään vaiheessa eikä yksittäistä vastaajaa voida tunnistaa lopullisesta aineistosta. Tutkimuksen aikana kertynyt aineisto säilytetään salasanalla suojatuina tiedostoina ja hävitetään hyvien tutkimuskäytäntöjen mukaisesti. Tuhoan itse haastattelujen tallentamisessa käyttämäni muistitikut ja silppuan litteroidun aineiston tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltava voi missä prosessin vaiheessa hyvänsä omalla ilmoituksellaan vetäytyä tutkimuksesta. Tutkimukseen osallistumisesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen ei vaikuta millään lailla entisten asiakkaiden tulevaan kohteluun. Ilmoittaminen vetäytymisestä voidaan tehdä minulle puhelimitse tai sähköpostilla alla olevien yhteystietojen mukaisesti. Tutkimuksen onnistumisen kannalta jokaisen haastateltavan vastaukset ovat erittäin tärkeitä.

Opinnäytetyöni ohjaajana Metropoliaassa toimii lehtori Marjatta Kelo. Työelämäohjaajanani toimii lastenkotitoiminnan päällikkö Pirkko Turpeinen.

Yhteistyöterveisin: Roope Tommila

SUOSTUMUSLOMAKE ENTISILLE ASIAKKAILLE (palautetaan tutkijalle)

Olen saanut riittävästi tietoa koskien Roope Tommilan Metropolia ammattikorkeakoululle tekemän sosionomi (YAMK) tutkintoon liittyvän opinnäytetyön tarkoituksesta, tavoitteista ja sisällöstä.

Tutkimus kuvaa lastenkotien laitoshoitoon liittyviä työntekijöiden käsityksiä ja entisten asiakkaiden kokemuksia. Entisiä asiakkaita haastatellaan yksilöteemahaastattelumenetelmää käyttäen.

Ymmärrän tutkimuksen tavoitteet ja vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni haastatteluihin osallistumiseen:

---

päivämäärä

---

allekirjoitus ja nimen selvennys

---

syntymäaika

HAASTATTELUISSA KÄYTETTÄVÄT TEEMAT

Yksilöllinen hoito ja kasvatus

- sijoituksen tavoitteet
- hoito- ja kasvatussuunnitelma
- omaohjaaja
- rajoitustoimenpiteet
- erityistyöntekijän tuki
- koulunkäynnin tuki
- harrastusten tuki

Yhteisöllisyys

- säännöt
- lapsiryhmä
- lasten kokoukset
- retket ja leirit
- turnaukset

Perheiden kanssa tehtävä työ

- neuvottelut
- perhetapaamiset
- kotilomat

Lastenkodin tilat

- huone
- osasto
- piha-alue

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Vastaanottoyksikön osuus Palvelumuodon valinta Asiakasohjauksen osuus	Laitoshoitoon ohjautuminen	Käsitykset laitoshoidon prosesseista
Sijoituksen alku Sijoituksen tavoitteet Sijoituksen kesto Sijoituksen päättyminen	Laitoshoidon sijoituksen vaiheet	
Lapsi hoito- ja kasvatusterveystieteissä Aikuiset hoito- ja kasvatusterveystieteissä	Hoito- ja kasvatusterveystieteelliset	Hoito laitoshoidon osastolla
Hoidon mahdollisuudet Hoidon ominaisuudet Hoidon eteneminen Yksilöllisyyden huomioiminen Työryhmä osastolla	Käsitykset hoidosta	
Lapsia koskevat säännöt Sääntöjen käsitteleminen	Lastenkodin säännöt	
Rajoitustoimenpiteiden periaatteet Liikkumisvapauden rajoittaminen Rajoitustoimenpiteiden toteuttaminen Lapsi rajoitustoimenpiteen kohteena Rajoitustoimenpiteiden käsitteleminen	Rajoitustoimenpiteet	
Yhteistyö perheen kanssa Perhetapaamiset Kotiharjoittelut Kotiharjoittelusuunnitelma Yhteys vanhempiin	Käsitykset perheiden kanssa tehtävästä työstä	
Hoito- ja kasvatussuunnitelman sisältö Hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttäminen Hoito- ja kasvatussuunnitelman haasteet	Hoito- ja kasvatussuunnitelma työntekijöiden näkökulmasta	Dokumentointi laitoshoidossa

<p>Kuukausiarviointi Kirjaaminen</p>	<p>Arviointi ja muistiinpanot</p>	
<p>Omaohjaajatyön perusteet Omaohjaajapari Omaohjaajan rooli Omaohjaaja ja lapsi Työhyvinvointi omaohjaajatyössä Omaohjaajatyön haasteet</p>	<p>Omaohjaajatyöhön liittyvät käsitykset</p>	<p>Työntekijöiden käsitykset laitoshoidon henkilökunnasta</p>
<p>Psykologin tehtävät Psykologin rooli Psykologityön haasteet</p>	<p>Psykologityö laitoshoidossa</p>	
<p>Esimiehen tehtävät Hoito- ja kasvatustyön johtaminen Johtaminen ja toiminta</p>	<p>Esimiestyö laitoshoidossa</p>	
<p>Koulunkäynnin merkitys Lastenkodin oma koulu Kouluyhteistyön haasteet Koulun ja lastenkodin yhteydenpito</p>	<p>Koulunkäynti laitoshoidon aikana</p>	<p>Käsitykset lapsen arjesta laitoshoidossa</p>
<p>Harrastusten tukeminen Mahdollisuudet harrastuksiin Harrastusten hyödyt</p>	<p>Lapsen harrastukset laitoshoidon aikana</p>	
<p>Lapsen tärkeiksi kokemat henkilöt lastenkodissa Lapsen ulkopuolisuuden kokemukset Lapsen tasavertaisuuden kokemukset Lapsen eriarvoisuuden kokemukset Lapsen kokemukset rajoitustoimenpiteistä Lapsen kokemukset omaohjaajan poissaolosta Lapsen kokemukset lastenkodin tiloista</p>	<p>Työntekijöiden käsitykset lasten kokemuksista laitoshoidossa</p>	

Lapsiryhmän oireilu Lapsiryhmän sisäinen tutustuminen	Lapsiryhmä laitoshoidossa	
Lasten kokousten merkitys Lasten kokousten sisältö Lastenkokousten säännöllisyys	Lasten kokoukset	Yhteisöllinen toiminta laitoshoidossa
Leiriryhmän kokoonpano Leirien hyödyt Laitosten välisten turnausten merkitys	Yhteinen vapaa-ajan toiminta	
Lapsen huone Hankinnat lapselle	Lapsen oma tila	Laitoshoidon yksikkö toimintaympäristönä
Yhteisten tilojen merkitys Piha-alueen mahdollisuudet Piha-alueen valvonta	Yhteiset tilat	
Lastenkodin suhde naapureihin Häiriö naapureille	Lastenkoti osana naapurustoa	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Sijoituksen syyt Sijoituksen tavoitteet Sijoituksen onnistuminen	Laitoshoidon sijoitus asiakkaan näkökulmasta	Kokemukset laitoshoidon prosesseista
Hoito- ja kasvatussuunnitelman laatiminen Lapsen myönteinen käsitys hoito- ja kasvatussuunnitelmasta Lapsen epäselvä käsitys hoito- ja kasvatussuunnitelmasta	Asiakkaiden kokemukset hoito- ja kasvatussuunnitelmasta	
Lapsen kuuleminen Vanhemman kuuleminen	Asiakkaiden kokemukset kuulemisesta	
Hoito- ja kasvatuseuvotteluiden toteutuminen Hoito- ja kasvatuseuvotteluiden keskeytyminen Hoito- ja kasvatuseuvotteluiden sisältö Hoito- ja kasvatuseuvotteluihin käytettävä tila Lapsi hoito- ja kasvatuseuvottelussa Vanhemmat hoito- ja kasvatuseuvottelussa	Hoito- ja kasvatuseuvottelut asiakkaan näkökulmasta	Kokemukset laitoshoidon rakenteista
Valvonta itsenäistävässä osastohoidossa Itsenäistävän osastohoidon tarkoitus Itsenäistävän osastohoidon piirteitä	Itsenäistävä osastohoito	
Ei tarvetta perhetapaamisille Kotiharjoittelusta sopiminen Kotiharjoitteluiden toteutuminen Vanhemman vierailut lastenkodissa Henkilökunnan hyvä yhteys perheeseen Lapsen yhteys perheeseen	Kokemukset perheiden kanssa tehtävästä työstä	
Lapsen suhde omaohjaajaan Omaohjaajan tehtävät Yksi omaohjaaja	Omaohjaajatyö laitoshoidossa	Laitoshoidon henkilökunta lapsen näkökulmasta

Omaohjaajapari		
Psykologi lastenkodissa Ei tarvetta psykologin tapaamiselle Psykologin tapaamiset Ei psykologin tapaamisia	Psykologin osuus laitoshoidossa	
Laitoshoidon henkilöstöresurssi Liian vähän henkilökuntaa Vuorossa oleva henkilökunta	Asiakkaan kokemukset laitoshoidon henkilöstöresurssista	
Lapsen suhde sosiaalityöntekijään Sosiaalityöntekijän vaihtuminen Lastenkodin henkilökunnan suhde sosiaalityöntekijään	Asiakkaan kokemukset sosiaalityöntekijästä	Muut aikuiset lapsen ympärillä
Lapsen suhde laituskoulun opettajaan Lapsen hoitokontakti lastenkodin ulkopuolella	Ulkopuoliset aikuiset	
Lastenkodin suhde naapureihin Häiriöt lastenkodin ja naapureiden välillä	Lastenkodin naapurit	
Ryhmän koko Tasaikäisyyden edut osastoryhmässä Vanhempien lasten tuki nuoremille Ikään perustuva tuen tarve Eri-ikäiset lapset osastoryhmässä Sukupuolen merkitys osastoryhmässä	Lapsi osana lasten ryhmää	Sosiaaliset suhteet
Ystävystyminen osastoryhmässä Lasten väliset riidat Kiusaamisen kokemukset laitoshoidossa Lasten kokema yhteishenki	Lasten väliset suhteet	
Lapsen ja ohjaajien puhe Lapsen ja ohjaajien välinen luottamus	Lapsen ja henkilökunnan suhde	

<p>Yhteys kouluun Koulunkäynnin tuen muodot Koulukyydit lapselle Koulunkäynnin tuen tarve Koulunkäynnin tuen haasteet Koulun sijainti</p> <p>Omat harrastukset Yhteiset harrastukset Harrastusten tuki</p>	<p>Koulunkäynti laitoshoidon sijoituksen aikana</p> <p>Lasten kokemukset harrastuksista</p>	<p>Lapsen arjen kokemukset laitoshoidossa</p>
<p>Sääntöjen määrä Säännöissä määritellyt asiat länmukaiset säännöt Yksilölliset säännöt Sääntöihin perehdyttäminen Epäselvät säännöt Sääntöihin sopeutuminen</p>	<p>Säännöt asiakkaan näkökulmasta</p>	<p>Lapsen kokemukset rajoittamisesta laitoshoidossa</p>
<p>Rajoitustoimenpiteiden käsitteleminen Rajoitustoimenpiteiden yksilöllinen käyttäminen Lapsen myönteinen kokemus rajoitustoimenpiteistä Lapsen kielteinen kokemus rajoitustoimenpiteistä Lapsella ei kokemusta rajoitustoimenpiteistä Eristäminen laitoshoidossa</p>	<p>Kokemukset rajoitustoimenpiteistä</p>	
<p>Käytetyt seuraamukset Seuraamusten yksilöllinen soveltaminen Kaksoisrangaistukset</p>	<p>Kokemukset seuraamuksista</p>	
<p>Luvattomat poissaolot Luvattomien poissaolojen käsitteleminen</p>	<p>Poissaolot lastenkodista</p>	
<p>Retkien suunnitteleminen Retkien sisältö Leirien ja retkien osallistujat Ulkomaan retket</p>	<p>Leirit ja retket</p>	<p>Kokemukset yhteisöllisestä toiminnasta</p>

Laitosten väliset turnaukset Turnausten merkitys lapsille Ei kokemusta turnauksista	Kokemukset turnauksista	
Lasten kokousten sisältö Lasten kokousten kirjaaminen Lasten kokoukseen osallistuminen Lasten kokousten tiheys	Lasten kokoukset	
Huoneen valinta Riittävän kokoinen huone Pieni huone Huoneen kalusteet Yksilöllinen sisustaminen Huoneen yksityisyys Huoneen siisteys	Kokemukset lapsen huoneesta	Lastenkodin tilat asiakkaan näkökulmasta
Osasto tilana Piha-alueen käyttäminen Tilat harrastuksille Tilojen turvallisuus	Kokemukset yleisistä tiloista	
Lukitut ovet Lukitsemattomat ovet	Kokemukset lukituskäytännöistä	